

**ኮተቤ የትምህርት ዩኒቨርሲቲ
የቋንቋዎች ትምህርት ኮሌጅ
የአማርኛ ቋንቋና ሥነ ፅሁፍ ትምህርት ክፍል**

**በአንሳስ ማርያም ቤተክርስቲያን ተተኪሪነት የቆሎ ተማሪዎች የአኗኗር
ዘይቤ
ፎክሎራዊ ትንተና**

በ

ፍቅርተ ታደሰ

ኮየትዩ

አዲስ አበባ

መስከረም 2017 ዓ.ም.

በአንሳስ ማርያም ቤተክርስቲያን ተተኪራነት የቆሎ ተማሪዎች የአኗኗር ዘይቤ ፎክሎራዊ ትንተና

ከተቤ የትምህርት ዩኒቨርሲቲ

የቋንቋዎች ትምህርት ኮሌጅ

የአማርኛ ቋንቋና ሥነ ፅሁፍ ትምህርት ክፍል

የድህረ ምረቃ መርሃ ግብር

ለሁለተኛ ዲግሪ ማሟያ የቀረበ ጥናት

በ

ፍቅርተ ታደሰ

አማካሪ

የሻው ተሰማ(ረዳት ፕሮፌሰር)

መስከረም 2017 ዓ.ም.

ኮተቤ የትምህርት ዩኒቨርሲቲ
የቋንቋዎች ትምህርት ኮሌጅ
የአማርኛ ቋንቋ እና ሥነ ጽሑፍ ትምህርት ክፍል
የድህረ ምርቃ መርሃ ግብር

በአንሳስ ማርያም የቆሎ ተማሪዎች የአኗኗር ዘይቤ ፎክሎራዊ ትንተና

በ

ፍቅርተ ታደሰ

በኢትዮጵያ ሥነ ጽሑፍና ፎክሎር የሁለተኛ ዲግሪ ማሟያ የቀረበ ጥናት

የፈተና ቦርድ አባላት

የአማካሪ ስም ----- ፊርማ -----

የውስጥ ፈታኝ ስም ----- ፊርማ -----

የውጭ ፈታኝ ፊርማ ----- ፊርማ -----

ምስጋና

በቅድሚያ ይህ ሰራ እዚህ መድረሱ በአምላክ ፍቃድ ነውና በምህረቱና በቸርነቱ ስላገዘኝ ሁሉን ቻይ ለሆነው እግዚአብሔር ምስጋና ይድረሰው። በመቀጠልም ውድ ጊዜያቸውን መስዋዕት በማድረግ ምሁራዊ ምክራቸውን በመለገስ ደክመኝ ሰለቸኝ ሳይሉ ዕሁፉን ላረሙልኝ አማካሪዬ ረዳት ፕሮፌሰር የሻው ተሰማ ምስጋናዬ ላቅ ያለ ነው። ይህም የጥናት ወረቀት በእርሶ ያላሰለሰ ድጋፍ ባይቃና ኖሮ ከዚህ አይደርስምና ከልብ አመሰግናለሁ። ቤተሰቦቼ ለእኔ እዚህ መድረስ ትልቁን ድርሻ ስለተወጣችሁ ምስጋናዬ ይድረሳችሁ። እንዲሁም ከጎኔ በመሆን ላበረታታችሁኝ የስራ ባልደረቦቼ አመሰግናለሁ። በመስክ ስራዬ ትብብር ላደረጋችሁልኝ አባቶች ምስጋናዬን እገልጻለሁ። በሰሜን ሸዋ ዞን ደብረ ብርሃን ከተማ ሀገረ ስብከት በተለይም በአንሳስ ማርያም ደብር የምትገኙ ታላላቅ አባቶች ልባዊ ምስጋናዬ ይድረሳችሁ።

አጠቃሎ

የተሰራው ጥናታዊ ምርምር በደብረብርሃን በአንሳሰ ማርያም የቆሎ ተማሪዎች የአኗኗር ዘይቤ ፎክሎራዊ ትንተና በሚል ርዕስ የቀረበ ነው። የተካሄደው ጥናታዊ ምርምር የመዋቅራዊ-ተግባራዊነት ንድፈ-ሃሳብን በመጠቀም የቆሎ ተማሪዎች የአኗኗር ዘይቤን ከፎክሎር አንፃር ዳሷል። በዚህም የቆሎ ተማሪዎች አለባበስና አመጋገብ ምን ይመስላል? ፣ የበዓላት አከባበር በምን አይነት ሁኔታ ይገለፃል? ፣ የቆሎ ተማሪዎች ሀገር በቀል እውቀት ምንምን እንደሆኑና ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው መስተጋብር እንዴት ይገለፃል? የሚሉ ጉዳዮች ተብራርተው የተገለፁበት ጥናት ነው። በጥናቱም የአለባበስና የአመጋገብ ሁኔታቸው ፣ ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው መስተጋብር እና የሚያጋጥሟቸው ችግሮች ምንድን ናቸው? ማለትም ማህበራዊናኢኮኖሚያዊ እንዲሁም ከሀገር በቀል ዕውቀት አንፃር የሚገጥሟቸው ፍልስፍናዊ ችግሮች የተተነተኑበት ነው። ጥናቱ ቀዳማይና ካልዓይ የመረጃ ምንጮችን ተጠቅሟል። ቀዳማይ መረጃዎች ከደብሩ የቆሎ ተማሪዎች ኃላፊ ፣ ከቆሎ ተማሪዎችና ከማህበረሰቡ በመስክ ቆይታ የተሰበሰቡ ናቸው። ካልዓይ የመረጃ ምንጮች ደግሞ ከቤተ - መፃህፍት፣ ከድረ ገፅና ከተለያዩ የመረጃ ምንጮች ተሰብስበዋል። ጥናታዊ ምርምሩ የቆሎ ተማሪዎችን የአኗኗር ዘይቤ ከፎክሎር አንፃር መተንተን ላይ ያተኮረ ነው። ይህም ስነ - ቃል አጠቃቀማቸውን ፣ ቁሳዊ መገለጫቸውን እንዲሁም ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸውን አኗኗርና ተግባራቸውን ላማሳየት ታልሞ የተካሄደ ነው። በቆሎ ተማሪዎች አኗኗር ውስጥ በዋናነት የሚተገብሯቸውን ድርጊቶች ማለትም አለባበሳቸውን ፣ አመጋገባቸውን ፣ የስነ - ቃል አጠቃቀማቸውን ፣ ቁሳዊ አጠቃቀማቸውን እንዴት እና በምን አይነት ሁኔታ ላይ እንደሚገኝ እንዲሁም ከሌላው ማህበረሰብ ለየት የሚደርጋቸው ሁኔታዎችም ተገልፀዋል። የተሰበሰቡ መረጃዎችም ገላጭ የምርምር ዘዴ(Descriptive Study) በመጠቀም ተተንትነዋል። ይህም የጥናቱ ዓላማ የቆሎ ተማሪዎችን የአኗኗር ዘይቤ መግለፅ ስለሆነ ከዚያ ግብ ለመድረስ ያስችል ዘንድ ተግባር ላይ የዋለ የጥናት ዘዴ ነው። የአለባበስና የአመጋገባቸው ሁኔታ ፣ የበዓላት አከባበራቸው፣ የሀገር በቀል እውቀታቸውና ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው መስተጋብር እንዲሁም የሚያጋጥሟቸው ችግሮች በቅደም ተከተል ቀርበዋል። በመጨረሻም የቆሎ ተማሪዎች አለባበስና አመጋገብ ፣ የበዓላት አከባበራቸው፣ የሀገር በቀል እውቀት(ስነ - ቃል አጠቃቀም) ፣ ቁሳዊ መገለጫ እንዲሁም ከአካባቢው ነዋሪ ጋር ያላቸው መስተጋብር ጥሩ መሆኑ የጥናቱ ግኝት ሆኖ ቀርቧል።

ማውጫ

ርዕስ

ገፅ

ምስጋና.....	i
አጠቃሎ	ii
ምዕራፍ አንድ.....	1
መግቢያ.....	1
1.የጥናቱ ዳራ.....	1
1.1 የጥናቱ አነሳሽ ምክንያት.....	4
1.2 የጥናቱ አላማ.....	5
1.3 የጥናቱ ጠቀሜታ.....	5
1.4 የጥናቱ ወሰን.....	5
1.5 የጥናቱ ዘዴ.....	6
1.5.1 የመረጃ መሰብሰቢያ መንገዶች.....	6
1.5.2 የመረጃ መተንተኛ መንገዶች.....	8
1.6 የመስክ ተሞክሮ.....	8
1.7 በጥናቱ ወቅት ያጋጠሙ ችግሮችና መፍትሄዎቻቸው.....	8
ምዕራፍ ሁለት	10
ክለሳ ድርሳናት.....	10
2.1 የመዋቅራዊ - ተግባራዊነት ንድፈ ሃሳብ (Structural - Functionalism Theory)	11
2.1.1 የቆሎ ተማሪዎች ስያሜ.....	14
2.1.2 የአንሳስ ማርያም ስያሜ.....	16
2.1.3 የደብረ ብርሃን ከተማ አመሰራረት.....	17
2.2 የተዛማጅ ዕሁፎች ቅኝት.....	19
ምዕራፍ ሶስት.....	23

የጥናቱ ዘዴ	23
3.1 ጥናቱ የተካሄደበት ቦታ እና የመረጃ አቀባዮች ናሙና አመራረጥ	23
3.1.1 የጥናት ቦታ አመራረጥ	23
3.1.2 የመረጃ አቀባዮች ናሙና አመራረጥ	23
3.2 የመረጃ መሰብሰቢያ ዘዴዎች	24
3.2.1 ምልከታ	25
3.2.2 ቃለ-መጠይቅ	26
3.2.3 ተተኪሪ የቡድን ውይይት	28
3.3 የመረጃ አደረጃጀትና አተናተን ዘዴ	29
3.3.1 የጥናቱ መረጃ አደረጃጀት	29
3.3.2 የጥናቱ መረጃ አተናተን ዘዴ	29
ምዕራፍ አራት	31
የመረጃ ትንተና	31
4.1 የቆሎ ተማሪዎች አለባበስና አመጋገብ	31
4.1.1 የቆሎ ተማሪዎች አለባበስ	31
4.1.2 የቆሎ ተማሪዎች አመጋገብ	34
4.2 የቆሎ ተማሪዎች የበዓላት አከባበር	37
4.3 የቆሎ ተማሪዎች ሀገር በቀል እውቀት	38
4.4 የቆሎ ተማሪዎች ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው መስተጋብራዊ ሂደት	40
4.4.1 የቆሎ ተማሪዎች ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው የልመና ስርዓት	42
4.4.2 የቆሎ ተማሪዎች የልመና ጊዜ	50
4.5 የቆሎ ተማሪዎች ህመም ሲያጋጥማቸው የሚያደርጓቸው ሁኔታዎች	50
4.6 የቆሎ ተማሪዎች መኖሪያ ቤት ሁኔታ	52
ምዕራፍ አምስት	56

ማጠቃለያና የይሁንታ ሃሳብ	56
5.1 ማጠቃለያ.....	56
5.2 የይሁንታ ሃሳብ	57
ዋቤ ፅሁፎች.....	59
አባሪ፡አንድ.....	61
አባሪ፡ሁለት.....	62
አባሪ፡ሶስት.....	63

ምዕራፍ አንድ

መግቢያ

1.የጥናቱ ዳራ

ፎክሎር በዚሁ ስያሜው መጠናት የጀመረው ከ1846 በኋላ በእንግሊዛዊው William John Thoms አማካኝነት ነው። ከዚያ በፊት ሕዝባዊ ቅርስ፣ ህዝባዊ ሥነ ፅሁፍ እየተባለ ይጠራ ነበር። ከዚህ በኋላ ስለ ፎክሎር ምንነትና ፎክሎር እንዴት መጠናት እንዳለበት የተለያዩ ምሁራን የተለያዩ ሃሳቦችን ሰንዘረዋል ።

ፎክሎር በተለያዩ ቅርፅና አውድ በተለያዩ ሰዎች በበርካታ አጋጣሚዎች በተደጋጋሚ የሚከወን ነው። ይህ የክንዋኔ ሁኔታም የወሳኝ አዉዳዊና ፎክሎራዊ ጉዳይ ጥበቅ ቁርኝት የመጨረሻ ውጤት ነው (Dan Ben - Amos,1971,5)።

ፎክሎር የ "Folk" (ማህበራዊ ቡድን) እና "Lore" (ማህበራዊ ቡድን በአንድነት የሚያስተሳስር ጉዳይ) ውህደት ነው። "Getting The Folk And The Lore Together" (Alan Dundes,1969) በመሆኑም የፎክሎር ጥናት በእድሜ፣ በፆታ፣ በሙያ፣ በማህበራዊ ደረጃ፣ በብሄር፣ በክልል፣ በሀገርና በሃይማኖት ውስጥ የሚገኙት ቡድኖች እርስ በእርስ ከሚያቆራኛቸው እንደ እምነት፣ ሙያ፣ ክህል፣ ጥበብ፣ የህይወት ፍልስፍና፣ ህግና ደንቦች፣ ተረትና ቀልዶች፣ አፈ ታሪኮች፣ ሀተታ ተፈጥሮ፣ ምግብ፣ ጌጣጌጥ፣ አልባሳት፣ ቅርፃቅርፅ እና ሌሎችም ተዋደው የሚጠኑበት መስክ ነው። (Alan Dundes,1969,2)። ስለዚህ በፎክሎር ጥናት የ "Folk" እና የ "Lore" በአንድነትና በስብጥር የሚታየበት አንዱ ያለ አንዱ መቆም የማይችልበትን ሁኔታ መረዳት ይቻላል።

ሀገረሰባዊ ሀይማኖት በልዩ ልዩ በዓላት ላይ፣ በመንደር፣ በቤተሰብ፣ በሃይማኖት (ቤተክርስቲያን፣ መስጊድ፣ ምክራብ ወዘተ) የሚካሄዱትን ክዋኔዎች፣ በልደት፣ በግርዘት፣ በክርስትና፣ በጋብቻ፣ በሞትና እነዚህን በመሳሰሉ ክዋኔዎች ውስጥ የሚከሰቱ መስተጋብሮችን (Interactions) ናቸው። ለምሳሌ፦ በሀይማኖት ስርዓቶች ላይ ከእምነቱ አስተምህሮ ውጪ ሰዎች በየራሳቸው(የሃይማኖቱ አማኝና ተከታዩ) መሆናቸውን ሳያቋርጡ በሚከተሏቸው እምነቶችና በሚፈፀሟቸው እምነታዊ ድርጊቶች ላይ ነው(1991፣14) በፈቃደ ገለፃ መሰረት ሀገረሰባዊ እምነት የአንድ ሀገረ ሰባዊ ሀይማኖት ተከታይ የሆነ ግለሰብ ወይም ቡድን

የሚተገብሯቸው እምነታዊ ድርጊቶችን የሚመለከት ነው። እንደ ፈቃደ አዘዘ ሀገረሰባዊ እምነት በሀገረሰባዊ ሃይማኖት ስር ይመደባል። በአንዳንድ የአማርኛ ጽሁፎች ደግሞ ሀገረሰባዊ እምነት እና ሀገረሰባዊ ሀይማኖት የሚሉት ጽንሰ ሀሳቦች እየተተካኩ አገልግሎት ላይ ሲውሉ ይስተዋላል። የእንግሊዘኛውን "Folk belief" ሀገረሰባዊ እምነትን የሚተካ ሲሆን "Folk religion" ደግሞ ሀገረሰባዊ ሃይማኖትን ይተካል። "Folk belief" በ "Folk religion" ውስጥ የሚጠቃለል ነው። በሰዎች ንግግር ውስጥም ኢ-ተቋማዊ ሃይማኖት፣ ሀገር በቀል ሃይማኖት፣ አምልኮ ወዘተ. የሚሉት ስያሜዎች ይህንኑ ፅንሰ ሀሳብ ለመግለፅ ሲውሉ ያጋጥማል። የመፅሐፍ ቅዱስ መዝገበ ቃላትም "ሃይማኖት፣ ቃሉ እምነት" ማለት ነው። በማለት የሁለቱን ጽንሰ ሀሳቦች (ሀገረሰባዊ እምነትና ሀገረሰባዊ ሃይማኖት) ተመሳሳይነትን የሚያጠናክር ነው።

Larry Danielson በዩናይትድ ስቴትስ ውስጥ የሉተራን እምነት ተከታይ በሆኑ አንዳንድ የክርስቲያን ቡድኖች ባህላዊ ወጎች ላይ ብቻ ባተኮረው ጽሁፉ የአምልኮና ዜማ ኮሚቴ፣ የእሁድና የበዓል ቤተክርስቲያን አገልግሎቶችን፣ በቤተክርስቲያን ውስጥ ያሉ የሙዚቃ ዝግጅቶችንና የመቅደስ ማስጌጥን በተመለከተ የተለያዩ ጉዳዮችን ተመልክቷል። የሚተገበረውም የህዝባዊ ወግ ሀብት እና ለብዙ የጉባዔ አባላት ያለውን የተለየ የአምልኮና የዜማ ዲያቆን ልምድ በተደራጀው ቤተክርስቲያን ውስጥ የህዝብ ባህል መኖሩን ያሳያል።

Larry Danielson ሃይማኖታዊ ፎክሎርን በተመለከተ እንደገለፀው በብዙ የአሜሪካ ቤተሰቦች ውስጥ በጣም የተለመደውን የሃይማኖት ባህል የቤተሰብ ጸሎትን በሰፊው ያሳያል። ብዙ ጊዜ በልጆች መኝታ ሰዓት ወይም ከምግብ በፊት የሚጸለይ ጸሎት ነው። ይህም ብዙ ጊዜ የተቀመረ የቃል አገላለፅ የአምልኮ ሥርዓት እንዳላቸው ያሳያል። ሁኔታውም በቤተክርስቲያን መሪዎች በንቃት ይበረታታል። በአብዛኛዎቹ ሁኔታዎች ግን እንደዚህ አይነት ጸሎቶች ትክክለኛ የጸሎት ባህሪያት ከወላጆች ወደ ልጅ የሚተላለፉት በቃልም ሆነ በባህላዊ ምሳሌ ነው። ሃይማኖታዊ ድርጊቱ ጽሁፉን ከማንበብ የበለጠ ነገርን ያካትታል። ለዚህ የተንሰራፋውን የሃይማኖት ህዝባዊ ወግ በመመዘን ቤተ እምነት፣ ጎሳ እና ቤተሰብ ልዩነቱ ጉልህ ነው። Larry Danielson በቤተሰብ ውስጥ አመጣጥና የቤተሰብ አባላት ስለ ስነ-ሥርዓቱ ያላቸውን አመለካከት ይዳስሳል። ጸሎት ከአምልኮ አገልግሎቱ አውድ ውጪ የሚተገበር እና በብዙ የአሜሪካ ቤቶች ውስጥ ያለ ቤተ እምነት ምንም ይሁን ምን የሚተገበር የሀይማኖታዊ አፈ-ታሪክ ጥሩ ምሳሌ ነው።

አንዳንድ ሃይማኖታዊ ባህላዊ ወጎች እንደ ሃይማኖታዊ ድርጊቶች በጣም የተለመዱ ሊሆኑ ስለሚችሉ ባህሪያቱን እንደ ተረት መቁጠር ያስደነግጣል። አዲስ የሆነ ሃይማኖታዊ ልማድ የአለም አካል እስኪመስል ድረስ ያልተለመደ ሊመስል ይችላል። እነዚህ ያልተለመዱ የፎክሎር ዘውጎች እንደተለመደው የፎክሎር ዘውግ ሊከፋፈሉ ይችላሉ። የሕዝብ ትረካ(ለዓይነ ስውራን አምላኪ ተአምራዊ በሆነ መንገድ ስለተመለሰው የማሕበረሰብ ታሪክ)፤ ባህላዊ ሙዚቃ(በአምሎኮ ዝማሬዎች ወቅት ሆን ተብሎ በህብረት መዘመር)፤ የህዝብ እምነት፤ የህዝብ ስነ-ስርዓት፤ የህዝብ መድኃኒት፤ ባህላዊ ጥበብ፤ ባህላዊ ምግብ ማብሰያ፤ የባህል ልብስና የህዝብ ባህሪ(በአምልኮ ጊዜ ሰባኪውን በስምምነት ማረጋገጫዎች ማበረታታት) የሚሉት ተጠቃሽ ናቸው። Larry Danielson በተለያዩ አካባቢዎች ላይ የሚከወኑ ሃይማኖታዊ ፎክሎሮችን ያየበት መንገድ እንደዚህ ክብዙ በጥቂቱ ለመዳሰስ ተሞክራለች።

በሀገራችን የሚተገበሩት ሀገረሰባዊ ሀይማኖቶችም ሆነ እምነቶች ሀይማኖታዊ ስርዓትን የተከተሉ ቢሆኑም ከሃይማኖታዊ ቦታዎች ውጪ የሚመፈፀሙ በርካታ ናቸው። ለምሳሌ፦ ምርትን ለመጨመር ከሃይማኖታዊ ስርዓት ክዋኔ ቦታ ርቆ በግብርና ስራዎች አካባቢ የሚተገበሩ፤ የበኩር ልጅ ስያሜ በቤት ውስጥ እና ከሸታ ለመከላከልም ሆነ ጥሩ ነገር እንዲያጋጥም የሚደረጉ የአምልኮ ስርዓቶች፤ ማህበረሰቡ በሚያከናውናቸው የስራ አካባቢዎች ወይም በወንዞች(በሰፈር መንገዶች) ተራራዎችና ሌሎችም ተጠቃሽ ናቸው። አብዛኛውን ጊዜ በመስጊድም ሆነ በቤተ ክርስቲያን አካባቢ የሚከወኑ እምነቶች እምብዛም አይታዩም። ምናልባት ከ Larry Danielson በሃይማኖት ፎክሎር ውስጥ ከተመለከታቸው የእምነት ትግበራዎች መካከል ተመሳሳይ ሊሆን የሚችለው የግንቦት ልደታ የሚከወኑ የአምልኮ ስርዓቶች ቢሆኑም እነዚህ የሚከወኑት በቤተክርስቲያን ሳይሆን በሰፈር አካባቢዎች ነው። ሌላው (Larry Danielson,1994,62-72) በሃይማኖት ፎክሎር ውስጥ በቤተሰብ መካከል የሚደረግ ልመና በቤት ውስጥ የሚያሟከወን እንደመሆኑ መጠን ይህ በኢትዮጵያ አንዳንድ አካባቢዎች ላይ በቤት ውስጥ ከሚከወኑ እምነቶች ጋር በጥቂቱ ሊመሳሰል ይችላል።

በአጠቃላይ እምነት በማህበረሰቦች ዘንድ በዕለት ከዕለት የህይወት እንቅስቃሴያቸው የሚተገብሩት ሲሆን ይሆንልኛል፤ ይደረግልኛል፤ ይፈፀምልኛል፤ በረከት ይወርድልኛል ብለው በማሰብ ጥሩ ነው የሚሉትን ነገር(ያሰቡት እንዲሆንላቸው) የሚከወኑበት ነው። እንዲሁም መጥፎ የሚሉትን ደግሞ እንዳይከሰትባቸው የሚከላከሉበት አስተምህሮ ነው። የተለያዩ

እምነቶች መነሻቸው ሃይማኖታዊ መሰረት ያለው መሆኑ እና በሃይማኖት ስር እንደሚጠቃለሉ መረዳት ይቻላል።

ኢትዮጵያ በ4ኛው ክፍለ ዘመን ክርስትናን ከተቀበለች በኋላ ሃይማኖታዊ ትምህርት በተለያየ መንገድ ስትሰጥ ቆይታለች። ክርስትናን ከመቀበሏ ጋር ተያይዞ የቤተክርስቲያን አገልጋይ ሊቃውንትን ለማፍራት ሃይማኖታዊ ትምህርት በሰፊው ይሰጥ ነበር(Pankhurst:1966,27)። ብዙውን ጊዜ ሃይማኖታዊ ትምህርት ይሰጥ የነበረው በቤተክርስቲያን የበላይ ጠባቂነት ነበር። ከክርስትና ሃይማኖት መስፋፋት ጋር በተያያዘም በተለያየ መልኩ በተለይም ለወጣቶች በይዘቱ ሰፊ ያለ እና በአቀራረቡ የጠነከረ ትምህርት ይሰጥ ነበር(ሀብተማርያም ፣ 1963፣42) ። ይህንን ሃይማኖታዊ ትምህርት ከሚከታተሉት ወጣቶች መካከል በተለምዶ የቆሎ ተማሪዎች ተብለው የሚታወቁት ቀዳሚ ተጠቃሾች ናቸው።

የቆሎ ተማሪዎች ለቤተክርስቲያን አገልጋይ ለመሆን በቤተክርስቲያን ሀላፊነት መምህር ተዘጋጅቶላቸው የሚማሩ ናቸው። ምንም እንኳን በኢትዮጵያ የቤተክርስቲያን ሊቃውንት መቼ እና የት ጉባኤ ዘርግተው ማስተማር እንደጀመሩ በውል ባይታወቅም፤ ከ19ኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ ግን በተደራጀ መልኩ በየቤተክርስቲያኑ የተጠናከረ ትምህርት ይሰጥ እንደነበር የሚያስረዱ መረጃዎች ይገኛሉ (Pankhurst:1966,28)። የቆሎ ተማሪዎች ይህንን ሃይማኖታዊ ትምህርት በቤተክርስቲያን ዙሪያ ተሰባስበው ሲከታተሉ የራሳቸው የሆነ የአኗኗር ዘይቤና የህይወት መገለጫዎች አሏቸው። የዚህ ጥናት አላማም፤ ከዚህ ታሪካዊ ዳራ ጋር ተያይዞ የመጣውን የቆሎ ተማሪዎች የአኗኗር ዘይቤን መመርመርና መተንተን ነው።

1.1 የጥናቱ አነሳሽ ምክንያት

በቆሎ ተማሪዎች አኗኗር ዘይቤ በርካታ ፎክሎራዊ ጉዳዮች አሉ። በጥናት ደረጃ ከፎክሎር አንፃር የተሰሩ ስራዎች ግን አስተምህሮው (የአብነት ትምህርት) ላይ ትኩረት ያደረጉ ናቸው። በተደረገው ጥናት ግን የአኗኗር ዘይቤያቸው በተለይ ደግሞ አለባበስ፣ አመጋገብ፣ የበአላት አከባበር፣ የሀገር በቀል እውቀት እና ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው መስተጋብር ምን እንደሚመስል በጥናቱ ትኩረት እንዲሰጠው የበኩሌን አስተዋፅኦ ለማድረግ እንዲሁም በአደግሁበት በደብረ ብርሃን አካባቢ የቆሎ ተማሪዎች በቅርብ እርቀት ስለሚገኙ የአኗኗር ሁኔታቸው ምን እንደሚመስል ለመፈተሽ ካለኝ ፍላጎት የተነሳ ጥናቱን በዚህ ርዕስ ዙሪያ ለማካሄድ ተነሳስቻለሁ።

1.2 የጥናቱ አላማ

ጥናቱ በዋና አላማነት ይዞት የተነሳው በደብረ ብርሃን በአንሳስ ማርያም የቆሎ ተማሪዎች የአኗኗር ዘይቤን ከፎክሎር አንፃር መተንተን ነው። በውስጡም የሚከተሉትን ንኡሳን አላማዎች አካትቶ ይዟል።

- የቆሎ ተማሪዎች አለባበስንና አመጋገብን መተንተን፤
- የቆሎ ተማሪዎች በክብረ በአላት አከባበር ስርአት የሚያንፀባርቋቸው ፎክሎራዊ ገፅታዎችን ማሳየት፤
- በቆሎ ተማሪዎች ፎክሎር ውስጥ የሚታዩ ሀገር በቀል እውቀቶችን መፈተሽና ማብራራት፤
- የቆሎ ተማሪዎች ከማህበረሰቡ ጋር በሚፈጥሯቸው ማህበራዊ መስተጋብሮች ውስጥ የሚስተዋሉ ፎክሎራዊ ቅርሶችን አውጥቶ መተንተን።

1.3 የጥናቱ ጠቀሜታ

በአንድ ጉዳይ ላይ ጥናት ሲካሄድ ጠቀሜታው ዘርፈ ብዙ ነው። ይኸውም በግለሰብ፣ በተቋምና በአገር ደረጃ ጉልህ አስተዋፅኦ ይኖረዋል። በመሆኑም ጥናቱ በዚህ ዙሪያ ምርምር ለሚያደርጉ አጥኚዎች በመረጃ ምንጭነትና ተጨማሪ ሃሳብ እንዲያገኙ ያገለግላቸዋል። ከዚህ በተጨማሪም በቆሎ ተማሪዎች የአኗኗር ዘይቤ ውስጥ የሚታዩ ፎክሎራዊ ጉዳዮችን ልማዳዊ፣ ስርአታዊ፣ ሀገር በቀላዊ እውቀት፣ ቁሳዊና መስተጋብራዊ በመሆናቸው እነዚህን ነቅሶ በማውጣት ፎክሎራዊ እሴቶች ያላቸውን አገራዊም ሆነ ሀይማኖታዊ ፋይዳ ለተተኪው ትውልድ በፅሁፍ ሰንዶ ማስቀመጥ የሚሉት ናቸው።

1.4 የጥናቱ ወሰን

ይህ ጥናት በደብረብርሃን በአንሳስ ማርያም የቆሎ ተማሪዎች የአኗኗር ዘይቤን ከፎክሎር አንፃር መተንተን ላይ ያተኮረ ነው። ጥናቱም በቆሎ ተማሪዎች ህይወት ዙሪያ ያጠነጠነ ነው። ይህም በአንሳስ ማርያም የሚገኙ የቆሎ ተማሪዎችን የተመለከተ ነው። የተመረጠበት ምክንያትም ከሌሎቹ አብያተ ክርስቲያን (አድባራት)፣ ቅድስት ስላሴ ቤተክርስቲያን፣ ኡራኤል፣

መድሃኔ አለምና ቅዱስ ዮሀንስ ቤተክርስቲያናት ይልቅ ስርአቱን አክብረውና ጠብቀው ለረጅም ጊዜ የኖሩት በአንሳስ ማርያም ደብር በመሆኑ ነው። በዚህም በቆሎ ተማሪዎች አኗኗር ዘይቤ ውስጥ ልማዳዊ፣ ቁሳዊ፣ ሀገረ ሰባዊ ትውን ጥበባትና ስነ ቃላዊ(ሀገረ ሰባዊ እውቀት) የሚሉትን የፎክሎር ዘውጎች በተማሪዎች የዕለት ክፍለት ተግባርና ማህበራዊ መስተጋብር ላይ ያላቸውን ገፅታ ተመልክቷል። ጥናቱ ያተኮረው በቆሎ ተማሪዎች አለባበስና አመጋገብ፣ የበአላት አከባበር፣ ሀገር በቀል እውቀትና ማህበራዊ መስተጋብር ላይ ብቻ ነው። በተጨማሪም ትምህርታዊ ጉዳይ ወይም የቅኔ ቤት ህይወታቸውን አይመለከትም።

1.5 የጥናቱ ዘዴ

በዚህ ርዕስ ጉዳይ ስር ሁለት መሰረታዊ ሃሳቦች ተነስተዋል። የመጀመሪያው ጥናቱ የሚሰበሰብባቸው የመረጃ መሰብሰቢያ መንገዶች የሆኑት ቃለ መጠይቅ፣ ምልከታና የተተኪሪ ቡድን ውይይት የሚሉት ናቸው። ሁለተኛው ደግሞ የተሰበሰቡት መረጃዎች ለጥናቱ ፋይዳ ባለው መልኩ ተተንትነው የሚቀርቡበት የመተንተኛ መንገዶች ናቸው።

1.5.1 የመረጃ መሰብሰቢያ መንገዶች

ጥናቱ ይዞ የተነሳውን አላማ ከግብ ለማድረስ የተለያዩ ሰነዶችን በማገለበጥና ቅድመ ዝግጅቶችን በማድረግ እስከ ዋናው ተጠኝዎች መዳረሻ በመሄድ የተለያዩ ዘዴዎችን በመጠቀም ለጥናቱ አስፈላጊ መረጃዎችን በማጠናቀር ተካሂዷል። ስለዚህ የጥናቱ ዘዴ በቤተ መፃህፍትና በተለያዩ ሰነዶች ላይ ብቻ ያተኮር ሳይሆን በመስክ ስራውም በኩል የጎላ ተሳትፎ አድርጓል። የመስክ ምርምር ለበርካታ ምርምሮች አስፈላጊና ወሳኝ እንደሆነ ምሁራን ይገልጻሉ። ስለሆነም ለምርምር ስራው ጠቀሜታ ያላቸው መረጃዎች ሊገኙ የሚችሉባቸው መንገዶች ልዩ ልዩ ሊሆኑ ይችላሉ። በዚህም መሰረት ፈቃደ የመስክ ምርምር በሶስት ልዩ ልዩ መንገዶች ሊካሄድ ይችላል። ይኸውም በፅሁፍ መጠይቅ፣ በቃለ መጠይቅና በምልከታ በማለት ይገልጻል (ፈቃደ፣90፣1991ዓ.ም.)።

በሌላ መልኩ የመስክ ምርምር የሚካሄድባቸው መንገዶች አራት እንደሆኑና እነሱም የፅሁፍ መጠይቅ፣ ቃለ መጠይቅ፣ ምልከታና የተተኪሪ ቡድን ውይይት እንደሆኑ(ያለው፣2006ዓ.ም.) ይገልጻል። ጥናቱ በመስክ ምልከታ ወቅት ይበጀኛል የሚላቸውን ከላይ ከተጠቀሱት መንገዶች ሶስቱን ብቻ ይጠቀማል። እነሱም ቃለ መጠይቅ፣ ምልከታና እንደ አስፈላጊነቱም የተተኪሪ ቡድን ውይይት ናቸው።

ቃለ መጠይቅ በቃል የሚቀርብ በአጥኚውና በተጠኚው መካከል ቀጥተኛ የሆነ ግንኙነትን የሚፈጥር የፊት ለፊት ቃለ ምልልስ ነው። በመሆኑም ቃለ መጠይቅ መላሾቹ ለመመለስ ግራ የሚጋቡባቸውን ነጥቦች ለማብራራትና ግልፅ ለማድረግ የበለጠ እድል ስለሚፈጥር ለመስክ ስራ ተመራጭ ያደርገዋል። በሌላ በኩል ከመላሹ ቃላዊ መልስ በተጨማሪ የተለያዩ አካላዊ እንቅስቃሴዎችንና የፊት ገፅታዎችን ለማየት እድል የሚፈጥር ዘዴ ነው። ከዚህም በተጨማሪ በሚጠናው ጉዳይ ዙሪያ ጥልቅ፣ ግልፅ፣ ተአማኒና የተብራራ መረጃን ለማግኘት ያለው አስተዋፅኦ የጎላ ነው(ያለው፣2006ዓ.ም.)። ከዚህ አንፃር በመስክ ጉዞ ወቅት ጥቅም ላይ ከዋሉት ዘዴዎች መካከል አንዱ ነው።

ሌላው ጉዳይ ምልክታ ነው። ይህም አጥኚዎች በጥናቱ ዙሪያ መረጃ ለማሰባሰብ ከሚፈልጓቸው ተጠኚዎች ጋር በመሆን ከዋሉበት እየዋሉ ካደሩበት እያደሩ ከጥናቱ ጋር ተያያዥነት ያላቸውን ጉዳዮች የሚሰሩትንና የሚናገሩትን ነገር ሁሉ በቅርበት እየተከታተሉ በፅሁፍ፣ በምስልና በድምፅ እየመዘገቡ መረጃዎችን የሚያጠናቅሩበት ዘዴ ነው። ስለዚህም አጥኚዎቹ ተጠኚዎች ምን እንደሚሰሩ፣ እንዴት እንደሚሰሩ፣ እርስ በርስ ምን አይነት መስተጋብር እንዳላቸው፣ ምን እንደሚናገሩ ራሳቸው በሚመቻቸው፣ አስተማማኝና ትክክለኛ መረጃ በሚያስገኝ መንገድ መረጃ የሚሰበስቡበት ዘዴ ነው(ያለው፣2006ዓ.ም.)።

ምልክታ በአይን የሚታዩትን፣በእጅ የሚዳሰሱትን፣ በጆሮ የሚደመጡትን ጉዳዮች ቅርፃቸውን፣ ቀለማቸውን፣ ክብደታቸውን፣ መጠናቸውን፣ ተግባራቸውን እየከተቡ ለመያዝ አይነተኛ ዘዴ ነው። ስለዚህ በዚህ ዘዴ ተከታታይነት ያለውን እይታ ወይም ጉብኝት በማድረግ በምልክታው ወቅት የታዩትን፣ የተደመጡትን፣ የተዳሰሱትንና የተሸተቱን የምልክታ ውጤቶች በየፈርጃቸው ለመመደብ፣ትንታኔዎችን ለመስጠት ያለው አስተዋፅኦ የጎላ ነው (ፈቃደ፣90፣1991ዓ.ም.፣ 94-95)።

ከዚህ በተጨማሪም ለጥናቱ እንደ አስፈላጊነቱ ስራ ላይ የዋለው ዘዴ የተተኪሪ ቡድን ውይይት ነው።ይህ ዘዴ በተጠናው ጥናት ዙሪያ በቂ ወይም የተሻለ ግንዛቤ ያላቸውን አካላት በመምረጥ የተሰራበት ነው። ከቃለ መጠይቅ የሚለየው ሁለትና ከዚያ በላይ ከሆኑ ሰዎች ጋር የሚደረግ ውይይት በመሆኑ ነው። በቃለ መጠይቅና በምልክታ ወቅት ክፍተት ነበረባቸው ተብለው የታመነባቸውን ጉዳዮች የምንሞላበት ዘዴም ጭምር ነው።

1.5.2 የመረጃ መተንተኛ መንገዶች

ጥናቱ ይዘት የተነሳውን አላማ ለማሳካትና መሰረታዊ የምርምር ጥያቄዎችን ለመመለስ በመስክ ጉዞ ወቅት በተለያዩ የመረጃ መሰብሰቢያ መንገዶች የሚያገኛቸውን ፋይዳ ያላቸው መረጃዎችን መሰረት በማድረግ ገለፃንና ይዘት ትንተናን በመጠቀም ተካሂዷል።

1.6 የመስክ ተሞክሮ

አንድ ጥናት ሲካሄድ ከዚያ ጋር ተያይዞ መስክ የመሄድ ሁኔታም አለ። ለዚህ ጥናት ግብዓት ለማግኘትም የግድ መስክ መሄድ አስፈላጊ ነው። ለዚህም ወደ ጥናቱ ቦታ ሄዶ መረጃ ለመሰብሰብ የተለያዩ የደብዳቤ ማስረጃዎች አስፈላጊነታቸው የጎላ ነው።

ይህን ጥናት ለማካሄድም የደብዳቤ ማስረጃዎች ጥቅም ላይ ውለዋል። ደብዳቤውም ከአዲስ አበባ ኮተቤ የትምህርት ዩኒቨርሲቲ ከአማርኛ ቋንቋና ሥነ ፅሁፍ ትምህርት ክፍል በ ጥር 29/2016ዓ.ም. የተባፈውን ደብዳቤ ይዞ የጥናቱ አካላይ ወደ ሆነው ሰሜን ሸዋ ሃገረ ስብከት መሄድ ግድ ነበር። ሃገረ ስብከቱም ለአንሳስ ማርያም ደብር አስፈላጊውን መረጃ በመፃፍ ሂደቱ ቀጥሏል። መረጃ የመሰብሰብ ተግባሩ ከየካቲት ወር 2016 ጀምሮ እስከ ሚያዝያ 23/2016 ዓ.ም. ድረስ ቆይቷል። በመስክ ስራው ወቅትም በቀረፃው፣ መረጃን ከተለያዩ ምንጮች በማሰባሰብ ረገድ በአጠቃላይ የመስክ ቆይታው የተሳለጠ እንዲሆን የቤተክርስቲያኗ አስተዳዳሪዎች፣ የቆሎ ተማሪዎችና የአካባቢው ማህበረሰቦች በተለይም ደግሞ ቤተሰቦቹ የዚያው አካባቢ ነዋሪዎች ስለሆኑ የበኩላቸውን ትብብር አድርገዋል። በአጠቃላይ መረጃ ለመሰብሰብ መስክ ስራ ሲካሄድ ጥሩም መጥፎም ነገር ሊያጋጥም ስለሚችል ቅድመ ጥንቃቄዎችን በተለይም አስፈላጊ የሆኑ መረጃዎችን፣ ደብዳቤዎችን በአግባቡ መያዝ አስፈላጊ እንደሆነ ከመስክ ቆይታዬ መረዳት ችያለሁ።

1.7 በጥናቱ ወቅት ያጋጠሙ ችግሮችና መፍትሄዎቻቸው

በዚህ ጥናት ሂደት ሶስት ችግሮች አጋጥመዋል። እነሱም፦ የጊዜ አለመመቻቸት፣ መረጃ የመስጠት ፈቃደኝነት አለመኖርና የቆሎ ተማሪዎቹ ቀደምት ይገለገሉባቸው የነበሩ ቁሳቁሶችን ያለማግኘት ችግር ናቸው።

የመጀመሪያው መረጃ የተሰበሰበበት ወቅት የሁዳዴ ያም አንደመሆኑ መጠን ከጥናቱ ዋና ተተኪሪ ከሆኑት የቆሎ ተማሪዎች ጋር የመገናኘት እድሉ በጣም የጠበበ ነበር። ለዚህም

ጠዋትና በተለይም ከሰዓት በኋላ አመሻሽ ላይ በቦታው መገኘት ግድ ነበር። እንደ መፍትሄ ተግባር የተወሰደውም ይሄው ነው። ሁለተኛውና እንደ ዋና የታየው ችግር የጥናቱ ዋና አላማ የሆነውን የቆሎ ተማሪዎች የአኗኗር ዘይቤን ለመተንተን የሚያስፈልጉ መረጃዎችን በአግባቡ

የማግኘት ችግር ነበር። ይህም የደብሩ ሀላፊዎችና የቆሎ ተማሪዎች ተቆጣጣሪ የሆኑትን አካላት የተለያዩ መረጃዎችን ለመጠየቅ ቢሞክርም በታሰበው ልክ ማግኘት አዳጋች ሆኖ ተገኝቷል። ለዚህም ዋናው ምክንያት የወቅታዊው ጉዳይ ማለትም ከሀገሪቱ ሰላም ጋር በተያያዘ ሁኔታ ነው። ፍቃደኛ መረጃ ሰጪ ካልሆኑት መካከል አንዱ እንደዚህ ብሏል።

"ከተለያዩ የመገናኛ ብዙኃን የተለያዩ ሰዎች እዚህ እኛ ጋር በመምጣትና ለእኛም ጥቅም እንዳለው በማሳወቅ በርካታ መረጃዎችን ሰብስበው ይሄዳሉ። ከዚያ በኋላ ግን ያለንበትን ሁኔታ ተመልሰው የማየትና የመከታተል ሃሳብ እንኳን የላቸውም"። ከእንደዚህ አይነት ምክንያቶች የተነሳ ከመረጃ አቀባዮች በቂ መረጃ የማግኘት ችግር ነበር። ሆኖም ችግር ሲገጥም መፍትሔ መፈለግ ግድ ነውና እንደ መፍትሔ የተቀመጠውም፣ የተለያዩ ሰነዶችንና ደብዳቤዎችን እንደ ማስረጃ በመጠቀምና በማግባባት መረጃ ማግኘት መቻል ነበር። ከዚህ በተጨማሪም መረጃ ለማግኘት እንደ ችግር ሆኖ የተገኘው መረጃ ሰጪ አካላት ገንዘብ የመፈለግ ሁኔታ ነበራቸው። ለዚህም እንደ መፍትሔ የተወሰደው መሰጠት ያለበትን ነገር በአይነት መስጠት እንደ አማራጭ ተወስዷል። በመሆኑም ለሁሉም ይዳረስ ዘንድ የስምንት ሺህ ብር የዳቦ ዱቄት ገዝቶ መስጠቱ አስፈላጊ ሆኖ ተገኝቷል። ሶስተኛውና የመጨረሻው ለጥናቱ እንቅፋት የሆነው በዚህ ዘመን ያሉት የቆሎ ተማሪዎች በዘመናዊ ሂደት ውስጥ መዋጣቸው ነው። ይህም ቀድሞ የነበረው አለባበሳቸው፣ አመጋገባቸው በአጠቃላይ ቁሳዊ ባህላቸው የመበረዝ ብሎም የመጥፋት ሂደት ላይ እንዲገኝ አድርጎታል። በዚህ ምክንያት አሁኖ የቆሎ ተማሪዎች መገልገያ ቁሶችን በመፈለግና የሚሰጡትን ጠቀሜታ መተንተን እንደ መፍትሔ ተወስዷል።

ምዕራፍ ሁለት

ክለሳ ድርሳናት

በዚህ ክፍል ሁለት አበይት ጉዳዮች ተነስተዋል። የመጀመሪያው፣ ጥናቱ የሚዋቀርበት ንድፈ ሃሳብና ተያያዥ ጉዳዮች የተነሱበት ክፍል ነው። ሁለተኛው ጉዳይ፣ ከእዚህ ጥናት ጋር ተያያዥነት ያላቸው መፃህፍት፣ መፅሔቶች፣ ጥናታዊ ፅሁፎች (የተዛማጅ ፅሁፎች ቅኝት) በሚል እንደ ቅደም ተከተላቸው የቀረቡበት ነው።

ጥናቱ ከሚቀርብበት ንድፈ ሃሳብ አስቀድሞ የፎክሎር ዘውጎችን መግለፅ ጠቃሚና አስፈላጊ ነው። ምክንያቱም ፎክሎራዊ ጥናቶች በሚካሄዱበት ወቅት እንደ ማእከላዊ ጉዳይ ሆነው የሚነሱ ነጥቦች ስለሆኑ ጠቅለል ባለ መልኩ እንደሚከተለው ቀርባለን።

የተለያዩ የፎክሎር ዘውጎች አሉ። እነሱም፦ ስነ-ቃል፣ ሀገረሰባዊ ልማድ፣ ሀገረሰባዊ ትውን ጥበብ እና ቁሳዊ ባህል ናቸው (ሰለሞን ተሾመ ፣ 2011፣59)።

የመጀመሪያው ስነ ቃል ነው። ይህም በሰው ልጅ የእርስ በእርስ መስተጋብር ወቅት ወይም በተወሰኑ ማህበራዊ ጉዳዮች ላይ የሚቀርብ የህዝብ የፈጠራ ውጤት ነው። ቃላዊ ተስተላልፎን መሰረት በማድረግ በትውስታ ከትውልድ ወደ ትውልድ የሚሸጋገር የፎክሎር ዘርፍ ነው። ከቃል ውጪ የተስተላልፎ ዘዴዎች አይተላለፉም ማለት እንዳልሆነ ይገልጻል። ምክንያቱም ሰነዶች በተለያዩ የመገናኛ ዘዴዎች ለምሳሌ ፦ በሬድዮ፣ በቴሌቪዥን፣ በመፅሐፍ፣ በጋዜጣ በመሳሰሉት መንገዶች ከሰው ወደ ሰው ወይም ከትውልድ ወደ ትውልድ የሚተላለፉበት አጋጣሚ አለ (Finnegan, 1970, 14)። ሰለሞን ተሾመ 2007:80።

ሌላው ሀገረ ሰባዊ ልማድ ነው። ይህ የፎክሎር ዘውግ በህብረተሰቡ በተደጋጋሚ የሚከወነው ድርጊትና ቅደም ተከተላዊ ስርዓትን መሠረት በማድረግ የሚቀርቡ ጥበቦች ጥቅል መጣሪያ ነው (Dorson, 1972, 3-4) ። በተጨማሪም (Richard Sweterlich, 1997, 108)። የፎክ ቡድን የቤተሰቡ አባል ከዕምነት፣ ከበዓላት ቀናቶች፣ ከምርት ማምረት፣ ከእርግዝናና ወሊድ ፣ ከጋብቻ እና ከሞት ወዘተ ጋር በማያያዝ በመኖሪያ ቤት፣ በመኖሪያ አካባቢ፣ በቤተ ክርስቲያን፣ በመስጊድ፣ በኪስ ሜዳ፣ በመስክና በአዳራሽ ውስጥ በጋራ ይከውናቸዋል ይላል።

ሀገረሰባዊ ትውን ጥበብ አንዱ የፎክሎር ዘውግ ነው። የተለየ የሚያደርገውም የሀገረሰባዊ ትውን ጥበባት የተለያዩ የክወና ስርዓቶችን አዝናኝና ኢመደበኛ በሆነ መልኩ ስለሚገልፅ ነው። (Dorson,1972)።

በመጨረሻም ቁሳዊ ባህል የተሰኘው የፎክሎር ዘውግ በውስጡ የሚካተታቸው በአይን የሚታዩና በእጅ የሚዳሰሱ ተጨባጭ ነገሮች ናቸው። እነዚህ ቁሶች ከአካባቢው ከሚገኙ ግብዓቶች፣ በራሳቸው እውቀት የፈጠሯቸውን የማምረቻ፣ የሙዚቃ፣ የመገልገያ፣ የማጌጫ፣ የመከላከያ ወዘተ ቁሶች ናቸው። እነዚህ ቁሶች የማህበረሰቡን ፍልስፍና፣ የርእዮተ አለም እይታ፣ ታሪክ፣ እምነት፣ ሀይማኖትና ባህል ወዘተ መሠረት በማድረግ የማህበረሰቡን የዘመን ተሞክሮ አሻራዎችን የሚያሳዩ ጥበባዊ ውጤቶች ናቸው(Henry Glassie,1968,10)።

2.1 የመዋቅራዊ - ተግባራዊነት ንድፈ ሃሳብ (Structural - Functionalism Theory)

ይህ ንድፈ ሃሳብ በአብዛኛው በማህበረሰብ ጥናት (Sociology) ዘርፍ አገልግሎት ላይ የነበረ ቢሆንም ፎክሎርም ማህበራዊ ጉዳይ ከመሆኑ አንፃር ንድፈ ሃሳቡ ፎክሎራዊ እይታዎችን እንዲመለከት አድርጎ መጠቀም ፋይዳው የጎላ ነው።

በመሆኑም መዋቅራዊ ንድፈ ሃሳብ በተረቶች፣ በስርዓተ ክብራዎች፣ በእምነቶችና በሌሎች ሎሮች ውስጥ ያለውን መዋቅር /Structuralism Theory/ በማሳየት ላይ ያተኮረ ነው። ይህም ሲባል በሰዎች አዕምሮ ውስጥ ያለና ባህላዊ እውነታን መሠረተ ያደረገ ነው/Mark Glather 1997:773/። ብሎ ገልጾታል።

ሌላው የጠቀሜታዊነት ፅንሰ ሃሳብ ነው። ይህን ስንመለከት በአንድ ማህበረሰብ ወይም ፎክ ቡድኑ የሚሰጡት ጠቀሜታና በቡድኑ ውስጥ ያላቸውን አውዳዊ ትርጓሜ በማሳየት ላይ ትኩረት የሚያደርግ ነው። « ፎክሎር በማህበረሰቡ ውስጥ ምን ዓይነት ትርጓሜና ጠቀሜታ አለው? የሚለውን አብይ ጥያቄም የሚያነሳ ነው።

Nancy Kingsbury And Jhon Scanzony(Melntyre)ን ጠቅሰው መዋቅራዊ - ተግባራዊ ንድፈ ሃሳብ በተለያዩ መንገዶች የጋራ አንድነት ያላቸው(በቤተሰብ፣በእድር፣በእቁብ፣በትምህርት ተቋማት በአንድ የትምህርት ክፍል ውስጥ በመማር፣በሃይማኖት፣በብሄር እና በመሳሰሉት)

እነርሱን ያስተሳስሯቸውንና የጋራ የሚሏቸውን ጉዳዮች ለመመልከት፤ ለማጥናት ማእከላዊ እምብርት ሆኖ ያገለግላል። (Nancy Kingsbury and Jhon, Scanzony, 1993, 195)

በዚህ መሰረት ንድፈ ሃሳቡ ሁለት ሃሳቦች እንደ ነፍስና ስጋ በአንድነት ተዋህደው የሚገኙበት ንድፈ ሃሳብ ነው። የመጀመሪያው መዋቅር (Structure) ሲሆን ሁለተኛው ተግባር፣ ፋይዳ፣ ጥቅም (Function) የምንላቸው ናቸው። መዋቅር (Structure) ስንል በስርአትና በአግባቡ የተሰጠ ሚናን የሚያሳይ ማህበራዊ ስራት ነው። ይህ ማህበራዊ ስራት ደግሞ እንደ McIntyre አባባል አራት መሰረታዊ ባህርያት አሉት። የመጀመሪያው ማህበረሰቡ ወይም ቤተሰቡ የተለየ ወይም የሰለጠነበት ሙያ ይኖረዋል፤ ሁለተኛው ሚናዎቹ የሚያጠነጥኑት የጋራ በሆኑ እሴቶቻቸው ዙሪያ ሆኖ የቤተሰቡ (የማህበረሰቡ) አካላት መብትና ግዴታቸውን ለይቶ በማስቀመጥ ይሆናል፤ ሶስተኛው ማህበራዊ ስራቱ ወይም መዋቅሩ የራሱ መስሪያ ክልሎች ይኖሩታል፤ አራተኛውና የመጨረሻው በመዋቅሩ ውስጥ ያሉት አካላት ሚናዎቻቸውን በተረጋጋ መልኩ በየጊዜው እኩል ተግባራዊ ያደርጋሉ። (McIntyre, 1993, 15)

ተግባር፣ ጥቅም፣ ፋይዳ (Function) ወደ ሚለው ጉዳይ ስንመጣ ቀደም ብለን የተመለከትንው የመዋቅር ፅንሰ ሃሳብ እንደሚነግረን በተለያዩ መንገዶች በተሰሩ ማህበራዊ መዋቅሮች (Social Structures) ውስጥ ማህበረሰቡ ፖለቲካዊ ፣ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ሚናዎችን ሊወጣ ይችላል። ይህንን እድል ሊፈጥርለት የቻለው ደግሞ መዋቅሩ ነው። ስለሆነም መዋቅር ያለ ፋይዳ ሊገነባ አይችልም፤ ማህበራዊ፣ ፖለቲካዊና ኢኮኖሚያዊ ተግባራትና እንቅስቃሴዎችም ያለ መዋቅር ረብ ሊኖራቸው አይችልም። እንዲያውም አገራዊ ፣ ባህላዊና ሃይማኖታዊ እሴቶች በተዋረድ በሰዎች አእምሮ ውስጥ እንዲሰርፁ መዋቅሩ ከፋይዳው ጋር በውህደት መኖሩ ጠቀሜታው የጎላ ነው።

አንድም ፣ ሁለትም እና ሌሎች ሰዎችም በመደበኛም ሆነ ኢ-መደበኛ በሆነ ትምህርት ሊጋሩት የሚችሉት ነገር ካለው በዙሪያው በርካታ ሰዎች ሊከቡት ይችላሉ። ምክንያቱም የእነዚህ ሰዎች እሴት፣ ባህል፣ ማንነት፣ ሃይማኖትና ሌሎች ርዕዮቶች ሌላውን ማህበረሰብ ጠሪዎች፣ ጋባገኞች በመሆናቸው ነው። በዚህ መንገድ ከጥቂት ግለሰቦች ወደ ትልቅ ማህበረሰብነት የማደግና የመስፋት ሁኔታዎች ይፈጠራሉ።

በዚህ የማደግና የመስፋት ሂደት ውስጥ በውል የሚታወቁም ሆነ የማይታወቁ እድሜን፣ኢኮኖሚን፣ፖለቲካንና የትምህርት ደረጃን መሰረት ያደረጉ መዋቅሮች ይፈጠራሉ።

ማህበረሰቡ ደግሞ የእኔ በሚለው የተሰናሰለ መዋቅር ውስጥ ራሱን ከቶ የተለዩና የማይለወጡ ሚናዎችን ያከናውናል። ይህ ነው የመዋቅራዊ ተግባራዊ ንድፈ ሃሳብ ጉልህ ማሳያው (Parsons etal,1993,23)።

መዋቅራዊ-ተግባራዊነት ንድፈ ሃሳብ ሁለት ጉዳዮችን በውስጡ ይዞ እንመለከታለን። እነዚህም አውድ እና ቴክስት ይሰኛሉ። የፎክሎር ጥናት አውድ ላይ ብቻ ትኩረት ማድረግ እንደሌለበትና ቴክስትንም ጭምር በስብጥር መመልከት እንዳለበት ምሁራኑ ይመክራሉ። ይህንን ሃሳብ የሚያቀነቅነው ንድፈ ሃሳብ ደግሞ መዋቅራዊ-ተግባራዊነት (Structural-Functionalism) ነው። ከዚህ የተነሳ ቴክስትም ሆነ አውድ ተነጣጥለው መታየትና መጠናት የለባቸውም። ከምንም በላይ ደግሞ አውድ ለፎክሎር ጥናት ትርጉም ሰጭ ሆኖ እናገኘዋለን። ለዚህም ነው Ben Amos የአንድ ፎክሎራዊ ጉዳይ ቴክስቱ ትርጉም ሊኖረው የሚችለው በአውድ ውስጥ ነው። "The Meaning Of A text Is It's Inearing In Context" (Dan Ben Amos,1993,210)የሚለው። በመሆኑም አውድ በየትኛውም የፎክሎር ቴክስት ትርጓሜ ለመስጠት እንደ ህያዊት ነፍስ ሆኖ ያገለግላል ተባለ እንጂ እርሱም ቢሆን ቴክስት በሌለበት ሁኔታ ፋይዳ ሊኖረው እንደማይችል መረዳት ይቻላል።

አውድ(Context) ስንል በውስጡ ምን ምን ነገሮችን እንደሚያካትት Ben Amos እንደሚከተለው ገልጾታል። ማንኛውም ተግባራዊ ጥናት ወይም ትንታኔ ማህበራዊ አውድን መነሻ ማድረግ ይፈልጋል። ይኸውም ጊዜውን ፣ቦታውን፣የተራኪውን ማንነትና የታዳሚውን መልክ እንዲሁም የተራኪውና የሚተረከው ጉዳይ ጥብቅ ትስስርና ትውውቅን ማካተት ይኖርበታል። (Dan Ben Amos,1993,211)ምክንያቱም ፎክሎር በራሱ አውድ ውስጥ የሰዎችን ፈጠራና ክህሎት የምናጠናበት መስክ ስለሆነ ነው። በሌላ በኩል ማንኛውም የፎክሎር ቴክስት በተለያዩ ታሪካዊና ባህላዊ ሽግግሮች ውስጥ አዲስና ልዩ ትርጉም እንዲኖረው የሚያደርገው አውድ ነው። ምክንያቱም የፎክሎር ጉዳይ በባህሪው አንድ ነጠላ ትርጉም ሊኖረው አይችልም።

እያንዳንዱ ተደጋጋሚ የሆነ ባህላዊና ማህበራዊ ጉዳይ ታስቦበት ሳይሆን በአጋጣሚ አውድ ውስጥ ሲከወን የጉዳዩን ትርጓሜ ያሳያል። "Folklore Exists In A Contextual State" (Dan Ben Amos, 1993: p211) ይህንንም Ben Amos ሲያጠናክርልን የአውድ ገለጻዎችን የበለጠ ሊያሳድግና እንዲፈክር ሊያደርግ የሚችለው የፎክሎር ክዋኔ ነው። የተለያዩ ፎክሎራዊ ጉዳዮችን ደግመን ደጋግመን የምንከውናቸው አውድን መሰረት አድርገን ነው። ቴክስትም ሆነ ክዋኔ ያለ አውድ ምንም አይነት ትርጓሜ ሊኖራቸው አይችልም። እንዲሁም አውድ ቴክስትንና ከዋኑን ከክዋኔው እንደ አገናኝ ድልድይ ሆኖ ያገለግላል።

እነዚህ ከላይ በአንድም በሌላም የተነሱት ቴክስትና አውድ በውህደት ሊታዩ፤ ሊጠኑ የሚችሉበት ንድፈ-ሃሳብ መዋቅራዊ-ተግባራዊ ንድፈ ሃሳብ እንደሆነ መረዳት ይቻላል። በመሆኑም ይህ ጥናት የተሳካ ይሆን ዘንድ ይህ ንድፈ ሀሳብ የተመረጠበት ምክንያት የቆሎ ተማሪዎች የአኗኗር ፎክሎራዊ ዘይቤ ገፅታ ውስጥ ያሉትን አውድና ቴክስትን የሚመለከቱ ጉዳዮችን እንደሚገልፅ በማመን ነው። ማለትም በቆሎ ተማሪዎች አኗኗር (ህይወት) ውስጥ ያለውን ሀገር በቀል እውቀት እንዲሁም ክዋኔዎቹን ከፎክሎር አንፃር ለመመልከት ያገለግል ዘንድ ነው።

2.1.1 የቆሎ ተማሪዎች ስያሜ

የቆሎ ተማሪዎች ስያሜን ከመመልከታችን በፊት ስለ ታሪካዊ ዳራው የተወሰኑ ጉዳዮችን ማንሳቱ ተገቢ ነው። የቆሎ ተማሪዎች ከክርስቶስ ልደት በኋላ ጀምሮ የሐዋርያትን አስተምህሮ በመከተል ለሌሎች እንደ መነሻ ፈለግ በመሆን የተምሳሌትነት አገልግሎትን ይዘው የተነሱ ናቸው። ይህም "ሐዋሪያ" የሚለውን ስያሜ "ሒያጅ" "መንገደኛ" የሚል ትርጓሜ እንዳለውም ይገለጻል። ሃዋሪያት ከክርስቶስ፤ ሊቃውንት ደግሞ ከእስክንድርያና አንፃሪያ መነሻነት የመጡ እንደሆኑና የቆሎ ተማሪዎችም በዚሁ ሂደት እየተስፋፉ የሄዱ መሆናቸውን ታላላቅ የቤተ ክርስቲያን አባቶች ተናግረዋል።

በቤተክርስቲያን ስር ተጠቃለው የሚማሩ ተማሪዎች በተለያዩ ስያሜዎች ይጠራሉ። ከእነዚህም መካከል "የአብነት ተማሪዎች"፣ "የቂስ ተማሪዎች" እና "የቆሎ ተማሪዎች" የሚሉት ይጠቀሳሉ። ነገር ግን ለዚህ ጥናት "የቆሎ ተማሪዎች" የሚለው ስያሜ ተመራጭ ሆኗል።

"የቆሎ ተማሪዎች" የሚለው መጠሪያ በሁለት ምክንያቶች ለተደረገው ጥናት ለተማሪዎች መጠሪያ ሆኖ ተመርጧል። በመጀመሪያ፣ ጥናቱ የፎክሎር ጥናት እንደመሆኑ፣ ለአካባቢ ስሜት ቅድሚያ ይሰጣል። ለጥናት በተመረጠው አካባቢ ከሁለቱ ስያሜዎች ይልቅ "የቆሎ ተማሪዎች" የሚለው መጠሪያ በሰፊው ጥቅም ላይ ይውላል። ተማሪዎቹም ራሳቸውን የሚጠሩበት መጠሪያ መሆኑም ሌላው እንዲመረጥ ያደረገው ጉዳይ ነው። በተጨማሪም፣ ስያሜው የተማሪዎችን ትክክለኛ ህይወት የሚያሳይ በመሆኑ ነው። በኢትዮጵያ ቋንቋዎች ጥናትና ምርምር ማእከል በተዘጋጀው የአማርኛ መዝገበ ቃላት መሰረት፣ "የቆሎ ተማሪ ማለት ከየመንደሩ የሚያገኘውን ቁራሽ እንጀራ እንዲሁም ጥራጥሬውን በቆሎ መልክ እያዘጋጀ በመመገብ እንደ ንባብ፣ ዜማ፣ ቅኔ ያሉትን የትምህርት አይነቶች የሚቀፅል የቤተ ክህነት ተማሪ ነው" (1993፣203)። ኪዳነ ማርያም ጌታሁን "ጥንታዊ የቆሎ ተማሪ" በሚለው መፅሀፉ የቆሎ ተማሪ ማለት ጥሬ ቆርጥሞ፣ ውሃ ጠጥቶ በችግርና በርሃብ የሚማር መሆኑን ገልጸዋል (1980፣6)። ከላይ የተነሱት ሁለቱም ስያሜዎች እንደገለፁት የቆሎ ተማሪ የሚለው መጠሪያ ህይወታቸውን መሰረት አድርጎ የተሰጠ መጠሪያ ነው። በእነዚህ ምክንያቶችም ስያሜው ለዚህ ጥናት የተማሪዎች ጥቅል መጠሪያ ስያሜ በመሆን አገልግሏል።

ሁለቱ ስያሜዎች ያልተመረጡበትን ምክንያት እናብራራ። "የአብነት ተማሪዎች" የሚለው መጠሪያ በተካሄደው ጥናት ያልተመረጠበት ምክንያት ከቅርብ ጊዜ ወዲህ በተለይም የኢትዮጵያ ቋንቋዎች ጥናትና ምርምር ማእከል ያዘጋጀው መዝገበ ቃላት "አብነት" የሚለውን ቃል ምሳሌ፣ አርአያ በማለት የጠለቀ ትምህርት ያለው እና እውቅ መምህር ብሎ ተርጉሞታል። ይህ ስያሜ አንድም የትምህርት መጀመሪያ መሆናቸውን ለመጠቀምና በሌላ በኩል በእውቀት የበለፀጉ እንደሆኑ ለመጠቀም የተሰጠ ስያሜ መሆኑን መረዳት ይቻላል። ነገር ግን ይህ ስያሜ የቅርብ ጊዜ በመሆኑ ለጥናቱ (ለተማሪዎቹ) መጠሪያነት አልዋለም።

"የቁስ ተማሪዎች" የሚለውን ስያሜ እንመልከት። "ቁስ" የሚለው ቃል "ቀሰ" አገለገለ ከሚለው የግእዝ ቋንቋ የመጣ መሆኑን ኪዳነ ማርያም ይገልጻሉ (1980፣81)። ይህ ስያሜ የተማሪዎችን ማንነት ሙሉ በሙሉ ስለማይገልፅ ለዚህ ጥናት ለተማሪዎች መጠሪያነት አልዋለም።

በአጠቃላይ የቆሎ ተማሪ ከቤተሰቡ ተነጥሎ ይወጣል። ምግብና ልብሱ ሁሉ በሠዎች መንደርና በደጃ ሰላም ወይም በቤተክርስቲያን መንፈሳዊ ማህበሮች ይሆናል። መጠለያ ከሌሎች የቆሎ ተማሪዎች ጋር ይዳበራል። ከቤተሰብ ይዞት የወጣው ልብስ ቢያልቅበት ሴቶች የሚሰፉትን ግራምጣ፣ አለላና ሰበዝ እየነገደ ወይም የቀን ስራ እየሰራ ይገዛል። ወንዝ ተሻግሮ ትምህርቱን ለማሻሻል አካባቢ ይቀይራል። በዚህ ጊዜ በበጋ ቀለቡን ይሰበስባል፤ የእንጀራ ድርቆሽ ያከማቻል ድስትና በርበሬም ያዘጋጃል። በፍስክም ሆነ በፆም በአገኘው በማንኛውም ጊዜ ስለማይመገብ ከፆመና ከፀለየ በኋላ ምግቡን ያዘጋጃል። በትምህርት ምክንያት እየራቀ ይሄድና ሙሉ በሙሉ ከቤተሰብ እስከ መራራቅ ይደርሳል። በትምህርቱ ከሰባት እስከ አሰራ አምስት ዓመት ከታወቁ መንፈሳዊ ኮሌጆች ተምሮ ተመርቆ ከወጣ በኋላ እንዲያስተምር ይፈቀድለታል። ወደ ሀገሩ ተመልሶ ሙያውን ያስመርቃል፤ ሙያውን ከአስመረቀ በኋላ በተወለደበት ቦታም ሆነ በሌላ ቦታ ማስተማር እንዲችል ይፈቀድለታል።

2.1.2 የአንሳስ ማርያም ስያሜ

አንሳስ ማርያም ቤተክርስቲያን በሰሜን ሸዋ ዞን፣ በደብረ ብርሃን ከተማ ቀበሌ 04 ትገኛለች። ቤተክርስቲያኗ ከአዲስ አበባ በስተሰሜን በ130 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ የምትገኝ ደብረ ናት። አካባቢው ስያሜውን ያገኘው ከዚሁ እንደሆነ መረጃዎች ያስረዳሉ። "አንሳስ ማርያም" የሚለውን ስያሜ ከማግኘቱ በፊት የተለያዩ ስያሜዎች እንደነበሩ አባቶች ይገልጻሉ። ከስያሜዎቹ መካከል "ቸር ገዳም" የሚለው ስያሜ ተጠቃሽ ነው ። ከዚህም መረዳት እንደሚቻለው በቀድሞው አጠራር "ቸር ገዳም" የተሰኘው ስያሜ እንደሚያመለክተው ደብሩ ገዳም እንደነበር ነው። በተጨማሪም በ14ኛው ክፍለ ዘመን እንደተመሰረተ የተለያዩ መረጃዎች ይጠቅሳሉ።

የቀድሞ "የቸር ገዳም" አስተዳዳሪ የነበሩት አበምኔት ተክለሐዋርያት በዚህ ጊዜ ዓድቅ ሆነው በደብረ ሊባኖስ ገዳም አካባቢ በሚገኘው መድኃኔዓለም ቤተክርስቲያን ውስጥ በድርብ ፅላታቸው ይገኛል። ትልቅ ቃልኪዳንና በረከት ያላቸው ዓድቅ በመሆናቸው ሕዳር 27 አካባቢም ክብረ በዓላቸው ይከበራል። በመጨረሻም ከአረፉ በኋላ አፅማቸው በደብረ ብርሃን አካባቢ ከአስራ አምስት አመት በላይ እንደቆየ ይነገራል። በኋላም አሁን ወደ ሚገኙበት ደብረ ሊባኖስ አካባቢ እንደተወሰደ ታሪክ ያወሳል።

ዛሬ "አንሳስ ማርያም" ተብሎ ከተሰጠው ስያሜ ማወቅ እንደሚቻለው ገዳም ሳይሆን አብያተ ክርስቲያን ወይም ደብር መሆኑን ነው። ለዚህ ስያሜም እንደመነሻ የሆነው ዓፄ ዘርዓ ያዕቆብ መስቀሉን ይዘው መስቀለኛ ቦታ ላይ እንዲያኖሩት ታዘው ነበር። ከዚያም "አንብር መስቀልየ በዲበ መስቀል" (መስቀሌን በመስቀለኛ ቦታ አስቀምጥ) የሚል የእግዚአብሔርን ትዕዛዛዊ ድምፅ ሰምተዋል።

ለአባታቸው ንጉስ ዓፄ ዳዊት በተሰጠ ትዕዛዝ "ይነብር መስቀልየ በዲበ መስቀል" (መስቀሌ በመስቀለኛ ቦታ ይቀመጣል) የሚል ትዕዛዝ ነበር። በመስቀለኛ ቦታ እንደሚቀመጥ ነው እንጂ እሳቸው ያስቀምጡ ሌላ ሰው ያስቀምጥ ትክክለኛ መረጃ አልደረሳቸውም ነበር። በዚህም የተነሳ ልጁ ዓፄ ዘርዓያዕቆብ የአባታቸውን አደራ በመቀበል ከእግዚአብሔር የተሰጣቸውን "አንብር መስቀልየ በዲበ መስቀል" የሚለውን ትዕዛዝ ለመፈፀም መስቀለኛ ቦታ አየፈለጉ ሲያስቀምጡ ቆይተዋል። ከዚያ ውስጥም አዲስ አበባ የምትገኘው መናገሻ ምርያም ተጠቃሽ ነች። እናም መስቀሉን በተለያዩ መስቀለኛ በሚመስሉ ቦታዎች ለማስቀመጥ ቢሞክርም የተለያዩ ምክንያቶችን፡ርዕደ መሬት እና ሌሎችንም ምክንያቶች እያሳየ እንደገና ሌላ መስቀለኛ ቦታ እየተፈለገ ሲኬድ የቀድሞዋ "ቸር ገዳም" የአሁኗ "አንሳስ ማርያም" ቦታ ደርሰው መስቀሉን አስቀመጡ። ይሁን እንጂ "አንስ መስቀልየ"፤ መስቀሌን አንሳ ይህ ማረፊያ ቦታው አይደለም የሚል በመላዕኩ ኡራኤል እግዚአብሔር አምላክ መልዕክት እንደሰጣቸው የዓፄ ዘርዓያዕቆብ መዋዕል፤ የዓፄ ዘርዓያዕቆብ የህይወት ታሪክ ይናገራል። ስለዚህ "አንሳስ ማርያም" የተባለበት ምክንያት "አንስ መስቀልየ"፤ መስቀሌን አንሳ ከሚለው የመጣ ስያሜ

መሆኑንከላይ ከተጠቀሱት የዓፄ ዘርዓ ያዕቆብ መዋዕልና ከአባቶች ከተገኙት መረጃዎች መረዳት ይቻላል።

2.1.3 የደብረ ብርሃን ከተማ አመሰራረት

የሰሜን ሸዋ ዞን ዋና ከተማ የሆነችው ደብረ ብርሃን ከተማ በ14ኛው ክፍለ ዘመን በንጉሥ ዓፄ ዘርዓ ያዕቆብ እንደተቆረቆረች የተለያዩ የታሪክ መፃህፍት ያስረዳሉ።

የዓፄ ዘርዓ ያዕቆብ አባት ቀዳማዊ ዳዊት ባረፉ ጊዜ፤ እንደ ጥንቱ የኢትዮጵያ ባህልና ወግ ታላቅ ወንዳማቸው የነበሩት ቀዳማዊ ቴዎድሮስ በ1414 ሲነግሱ ታናሽ ወንድማቸውን በግዞት ወደ አምባ ግሽን እንዲሄድ አደረጉ። ዓፄ ዘርዓ ያዕቆብ ቆየት ብለው በፃፉት "ብርሃን" በተሰኘው

ድርሰታቸው ላይ እንደ ገለፁት እስከ ነገሱበት ሰኔ 20 ቀን 1434 ዓ.ም. ድረስ በግዞት ግሽን ተራራ (አምባ ግሽን) ላይ ለ20 ዓመታት በእስራት ቆይተዋል። ሆኖም በግዞት እያሉ ከጊዜ ወደ ጊዜ የደጋፊያቸው መጠን እየበዛ ሄደ። በእነዚህ ዓመታት ውስጥ የኢትዮጵያ ሁኔታ ከአመት ወደ አመት እየተበላሸ ሄዶ በመጨረሻ ከአምባው ላይ ለሹመት ወረዱ። በዚያ ጊዜ አገሪቱ በእርስበርስ ሽኩቻ እየታመሰች፤ በሀይማኖት ረገድም መከፋፈል ተፈጥሮ፤ የውጪ ሀይሎችም ከነገ ዛሬ አጠቁን እየተባለ የሚፈራበት ሁኔታ ተፈጥሮ ነበር። በዚህም የተነሳ የተጋረጡትን የሀገሪቱን ችግሮች በድፍረትና ምንም በማያወላዳ ዕናት ተጋፈጡ። ዓፄ ዘርዓ ያዕቆብ ንጉስ ከሆኑ በኋላ ንግስት እሌኒን በ1434 አገቡ፤ ከዚያም በ1436 ዘውዳቸውን ጫኑ። በ1442 በሰንበት ላይ ተነስቶ የነበረውን የቤተክርስቲያን ክፍፍል ለማብረድ ቢችሉም እስከ 1450 ነገሩ ቀጥሎ ቆየ። ይሁን እንጂ በደብረ ምጥማቅ ጉባኤ (ተጉለት)፤ የግብፅ ጳጳሳት በተገኙበት ችግሩ ሊፈታ ቻለ። (ቀሲስ ሽፈራው አስራት፤ የስብከተ ወንጌል ሀላፊ)።

ስለ ዓፄ ዘርዓ ያዕቆብ ዓለሙ ኃይሌ እንደሚከተለው ዕፏል። "ጉሥ ዓፄ ዘርዓ ያዕቆብ በተለያዩ የሽዋ፤ የጎጃም፤ የወሎ በመሳሰሉት ግዛቶች ከአንዱ ወደ አንዱ እየተዘዋወሩ ቆይተዋል። ለደረሱበትም ምድር ስያሜ እየሰጡ፤ ቤተክርስቲያንን እያሰሩና ለህዝቡም ስርዓትን እያስተማሩ በጎ ተግባራትን ፈፀመዋል። ...ከዚያም ንጉሥ ዘርዓ ያዕቆብ ገሥግሰው ከሌላይቱ ምድር ደረሱ። በዚያም ለጥቂት ጊዜ ከተቀመጡ በኋላ ወራሪ የሚባለውን ወንዝ ተሻግረው ኢባ ወደሚባለው አገር ደረሱ። ቦታዋ ደስ ባለቻቸው ጊዜ በሷ መቀመጥን ወደዱ። ከጥቂት ወራት በኋላም ለማርያምና ለልጅዋ አንሰግድም የሚሉ ደቂቀ እስጢፋ(ኖስ) የተባሉ ነገዶች ተነሱ። እነዚያንም በንጉሡ ፊት አቆሟቸው። ንጉሡም የተናገሩበትን ምክንያት ጠየቋቸው። ከሊቃውንቱም ጋር በመሆን ተከራክሯቸው፤ አሸነፏቸውም፤ አሳፈሯቸውም። በዚህም ከክፋታቸው አልተመለሱም። ንጉሡ ያንጊዜ በነርሱ ላይ ፍርድ ይሰጡ ዘንድ የክርስቲያን ወገኖች ሁሉ ሰበሰቡ። ከእየሩሳሌም የመጡትንም ክርስቲያን እንግዶች(ነጋዴዎች) ጨምሮ እንዲፈርዱ አዘዙ። የታዘዙት ሰዎችም በነርሱ ላይ እስከ ሞት የሚደርሱ በተለያዩ ቅጣቶች እንዲቀጡ ፈረዱባቸው። ከዚያ በኋላ በድንጋይም ወገሯቸው፤ ይህ የሆነው የካቲት 2 ቀን ነው። ከወገሯቸው ከ38 ቀን በኋላ መጋቢት 10 ቀን በበዓለ መስቀል ብርሃን ወረደ፤ በእየሀገሩም ሁሉ እየታየ ብዙ ቀን ቆየ። በዚህም ምክንያት ያችን ቦታ ሁሉ ወደዳት፤ ንጉሡም ስሟን ደብረ ብርሃን አሏት፤ እስከ ዕለተ ህልፈታቸውም ድረስ ደብረ ብርሃን የኢትዮጵያ ዋና ከተማ ነበረች።"

በመጨረሻም፣በዓፄ ዘርዓ ያዕቆብ ዘመነ መንግስት የተመሰረተችው ጥንታዊቷ ከተማ "ደብረ ብርሃን" የሚለውን መጠሪያ ስም ከማግኘቷ በፊት "ምድረ ኢባ" ወይም "ደብረ ኢባ" እንደምትባል መገንዘብ ይቻላል። በአሁኑ ጊዜም በቀድሞዋ መጠሪያ የተሰየመ "ደብረ ኤባ ትምህርት ቤት" እንዳለም የከተመዋ ነዋሪዎች ገልፀዋል።

ደብረ ብርሃን የሰሜን ሸዋ ዞን ዋና ከተማ ነች። ከአዲስ አበባ በ130 ኪ.ሜ. ርቀት ላይ ትገኛለች። ይቺ ከተማ ከአዲስ አበባ በቅርብ ርቀት እንደመገኘቷና በዙሪያዋም የተለያዩ ታሪካዊ ቦታዎች በመኖራቸው የቱሪስት መስህብ መዳረሻ ስፍራም ሆና ትገኛለች።

የሰሜን ሸዋ ዞን በ22 ወረዳዎችና አምስት የከተማ አስተዳደሮች የተዋቀረ ነው። 436 የከተማና የገጠር ቀበሌዎችም አሉት። አጠቃላይ የሰሜን ሸዋ ዞን አስተዳደር የህዝብ ቁጥር 2,151,896 መሆኑን የአስተዳደር ቢሮው መረጃ ይገልጻል። ዞኑ በስተደቡብና በስተ በምዕራብ ከኦሮሚያ፣በሰተሰሜን ከደቡብ ወሎ ዞን፣ በሰተሰሜን ምስራቅ ከአማራ ክልል ኦሮሚያ ዞን ጋር ያዋስኑታል። በስተምስራቅ ከአፋር ክልል ጋር የሚዋሰነው ዞን፣15,954.92 ኪ.ሜ. በላይ የቆዳ ስፋት እንዳለውና ከክልሉ አጠቃላይ የቆዳ ስፋት መካከል 11 በመቶ ያህሉን ይሸፍናል። ይህንም በሰሜን ሸዋ ዞን የሚገኙ የቱሪስት መስህቦችን በመመዝገብ ስራ ላይ የተሳተፉት የሥነሕንፃ ባለሙያ አቶ ሚኪያስ ቴዎድሮስ ያጠናቀሩት መረጃ ያሳያል።

ዛሬ ላይ ደብረ ብርሃን ከተማ ወደ ሪጂዮ ፖሊታን ከተማነት አድጋለች። የህዝብ ብዛቷ 436,711 ነው። በውስጧም 5 ክፍለ ከተማና 15 ቀበሌዎችን አካትታ ይዛለች። የክፍለ ከተሞቹ ስያሜም ከተማዋ ጥንታዊ እንደመሆኗና ታሪክንም ለመዘከር በማሰብ ጭምር፣ ከሁለቱ በስተቀር ሶስቱ ክፍለ ከተሞች በቀድሞ ነገሥታት ስም እንደተሰየሙ ከሚከተሉት የክፍለ ከተማ መጠሪያዎች መረዳት ይቻላል። የመጀመሪያው አፄ ዘርዓ ያዕቆብ ክፍለ ከተማ፣ ሁለተኛው እምዬ ምኒልክ ክፍለ ከተማ፣ ሶስተኛው እቴጌ ጣይቱ ክፍለ ከተማ፣ አራተኛው ጠባሴ ክፍለ ከተማ፣ የመጨረሻውና አምስተኛው ጫጫ ክፍለ ከተማ ነው።

2.2 የተዛማጅ ፅሁፎች ቅኝት

በዚህ ክፍል ከጥናቱ ጋር በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ ግንኙነት ያላቸው ጥናታዊ ፅሁፎች የተዳሰሱበት ክፍል ነው። በዚህ መሰረት፣ሶስት የሁለተኛ ዲግሪ ማሟያ ወረቀቶችን እንደሚከተለው ለማቅረብ ተሞክሯል።

የመጀመሪያው የኔአሳብ የሰራህ በ2004ዓ.ም "የቆሎ ተማሪዎች ህይወት ፎክሎራዊ ዕይታ በፍኖተ ሰላም አካባቢ" በሚል ርዕስ ለሁለተኛ ዲግሪ ማሟያነት የሰራው ጥናት ነው። የኔአሳብ ትኩረት የቆሎ ተማሪዎች የትምህርት ቤት ህይወት ምን እንደሚመስል በማሳየት ላይ ነው። አላማውን ከግብ ለማድረስ፣ ምልክታንና ቃለ መጠይቅን በመረጃ መሰብሰቢያነት ተጠቅሟል። ጥናቱ የተማሪዎችን ህይወት መሰረት አድርጎ በህይወታቸው ውስጥ ተደጋግመው የሚከሰቱ ጉዳዮችን፣ እርስ በርስ ያላቸውን አዎንታዊ መስተጋብር በአጠቃላይ የተማሪዎቹ የትምህርት ቤት ሁኔታቸውን በዝርዝር ለማንሳት ሞክሯል። በተጨማሪም የመረጃ አቀባዮችን ዝርዝር መረጃና ፎቶግራፎችን በአባሪነት ማስቀመጡ የጥናቱን ጥንካሬን ማሳያ ነው።

ጥናቱ እነዚህን የመሳሰሉ ጥንካሬዎች ይኑሩት እንጂ አንዳንድ ችግሮችም ይስተዋሉበታል። አንዱን እንጥቀስ፤ በምዕራፍ አንድ ላይ መግቢያውን ከባፈ በኋላ የጥናቱን ዳራ ሳያካትት

የሰሜን ሸዋ ዞን ካርታ

በቀጥታ የገባው ወደ የጥናቱ አነሳሽ ምክንያት ነው። በምዕራፍ ሶስት ላይ በክለሳ ድርሳን የተዛማጅ ጥናቶች ቅኝትን ይመለከትና እሱ የሚያጠናው ጥናት ከየትኛው ንድፈ ሃሳብ አንፃር

እንደሆነ ወይም ለጥናቱ መቀንበቢያ በግልፅ ሳያስቀምጥ ማለፉ የጥናቱ ሌላው ድክመት ነው። በተጨማሪም የኬአሳብ የሰራህ ጥናት ላይ የተነሱት ፎክሎርዊ ጉዳዮች የትኞቹ የፎክሎር ዘውጎች እንደሆኑ በግልፅ አላስቀመጠም።

ይህ ጥናት የቆሎ ተማሪዎች ህይወትን በመዳሰሱ በተለይም የተማሪዎችን የእለት ክእለት ማህበራዊ መስተጋብራቸውን በማንሳቱ ከዚህ ጥናት ጋር ተመሳሳይነት አለው። ጥናቱ ተመሳሳይነት ቢኖረውም የሚለያይበትም ሁኔታ አለ። ይህም የቆሎ ተማሪዎች አለባበስ፣ አመጋገብ፣ በተለይ ደግሞ የበዓላት አከባቢራቸውን ያልተመለከተ በመሆኑ ነው። ስለዚህ ይህ ጥናት ከየኬአሳብ የሰራህ ጥናት ጋር የሚለየው ከላይ በተጠቀሱት ጉዳዮች ነው።

ሁለተኛው በላይነህ ደሴ በ1999ዓ.ም "የቅኔ ቆጠራ፣ ነገራና ዘረፋ በተመረጡ የጎጃም ጉባኤዎች ውስጥ" በሚል ለ ሁለተኛ ዲግሪ ያቀረበው ጥናታዊ ፅሁፍ ነው። ይህም ከዚህ ጥናት ጋር በጥቂቱም ቢሆን ይገናኛል። በዚህ ጥናት ውስጥ አጥኚው ከቆሎ ተማሪዎች የትምህርት ዘርፎች መካከል አንዱ የሆነውን ቅኔን ብቻ መሰረት አድርጎ ቆጠራ፣ ነገራና ዘረፋ እንዲሁም የቅኔ አቀራረብ ስርአት በማህሌትና በክብረ በዓላት ምን እንደሚመስል በዝርዝር ተመልክቷል። የቅኔ ቤት ህይወትንም ለመዳሰስ ሞክሯል።

ይህ ጥናት በተዛማጅ ጥናቶች ስር የታተሙና ያልታተሙ ፅሁፎችን ለይቶ ማስቀመጡ፣ የመረጃ አቀባዮችን ማንነት፣ ማህደረ ቃላትንና ለመረጃ መሰብሰቢያነት የተጠቀመባቸውን ቃለ መጠይቆች በአባሪነት ማስቀመጡና ማካተቱ የጥናቱን ጥንካሬ ያሳያል። በአንፃሩ ጥናቱ የሚታይበትን "ትውራ" (ንድፈ ሃሳብ) በግልፅ ማስቀመጥ አለመቻሉ የጥናቱን ክፍተት የሚያሳይ ነው። የበላይነህ ጥናት ከዚህ ጥናት ጋር የሚያመሳስለው ቅኔ የሚለውን ጉዳይ በማንሳቱ ነው። የተካሄደው ጥናትም የቆሎ ተማሪዎች ሀገር በቀል ዕውቀታቸውን የሚዳስስ በመሆኑ ሊመሳሰል ችሏል። ይሁን እንጂ ከጥናቱ ዋና አላማም ሆነ ዝርዝር አላማዎች ጋር ግንኙነት የላቸውም።

ሶስተኛውና የመጨረሻው መሰረት ከበደ በ2004ዓ.ም "የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ጥናት መፅሄት" በሚል የማህበረ ቅዱሳን ጥናትና ምርምር ማእከል ባሳተመው ስብስብ ጥናት ውስጥ "Change And Survival in the oral poetry of the tamari" በሚል የሰራችው የሁለተኛ ዲግሪ መመረቂያ ወረቀት ላይ ከሚደረገው ጥናት ጋር በከፊልም ቢሆን ግንኙነት ያለው ሐሳብ

አንስታሎች። በጥናቷ ውስጥ ከቆሎ ተማሪ ጋር ተያያዥነት ያላቸውን ቃል ግጥሞችን መሰረት አድርጋ የተማሪዎችን ህይወት ለማየት ሞክራለች። በጥናት መድብሉ ውስጥ የሚገኘው ይህ ፅሁፍ መሰረታዊ የምርምር ጥያቄዎችን አንስቶ ለእነዚህ ጥያቄዎችም ተገቢውን መልስ ሰጥቶ አልፏል። ከዚህ በተጨማሪም ጥናቱ አጠቃሎ፣ መግቢያ፣ የተዛማጅ ጥናቶች ቅኝትን በውስጡ አካቶ በተለያዩ መንገዶች የተሰበሰቡ ቃል ግጥሞችን መተንተንና ማብራራት መቻሉ ይበል የሚያሰኝ ነው። ቃል ግጥሞችንም ከተለያዩ ጉዳዮች አንፃር እየተመለከተ፣ እየፈከረ ማስቀመጡ የጥናቱን ጥንካሬ ያሳያል።

በሌላ በኩል ግን ጥናቱ የተቀነበበበትን ንድፈ ሃሳብ ማሳየት አለመቻሉና ሌሎችን ጉዳዮች አለማካተቱን እንደ ድክመት ከመውሰድ ይልቅ ጥናቱን በመድብልነት ለማስቀመጥ የተጨመቀ ከመሆኑ አንፃር ድክመት ነው ለማለት ይከብዳል። በመሆኑም የተደረገው ጥናት ከተመለከታቸው ጉዳዮች አንዱ የቆሎ ተማሪዎች አኗኗር(ህይወት) በመሆኑና ይህ ጥናትም በቃል ግጥም ውስጥ ህይወታቸውን የመዳሰስ ሁኔታ ስለሚታይበት እንደ አንድ መረጃ ሆኖ አገልግሏል። በተጨማሪም ከላይ እንደተጠቀሱት ሁለቱ ተዛማጅ ፅሁፎች ሁሉ ይህም የመሰረት ከበደ ጥናት ከዚህ ጥናት ጋር የሚለይበትም ሁኔታ አለ። ይህም በዚህ ጥናት ከቆሎ ተማሪዎች ህይወት አንፃር የአኗኗራቸውን ዘይቤ (አለባበስን፣ አመጋገብን፣ የበአላት አከባበር ስርአትን) በሰፊው የዳሰሰ በመሆኑ ነው።

ምዕራፍ ሶስት

የጥናቱ ዘዴ

በዚህ ምዕራፍ የጥናቱ ዘዴ፣ የመረጃ መሰብሰቢያ ዘዴዎች፣ የመረጃ መሰብሰቢያ መሳሪያዎች፣ የመረጃ አቀባዮች አመራረጥ፣ የመረጃው አደረጃጀትና የትንተናው ዘዴ ተካቷል። ይህ ጥናት በአንሳስ ማርያም ቤተክርስቲያን ተተኪሪነት የቆሎ ተማሪዎች የአኗኗር ዘይቤ ፎክሎራዊ ትንተናን የተመለከተ ነው። ጥናቱ ይዞት የተነሳውን አላማ ለማሳካትና መሰረታዊ የምርምር ጥያቄዎችን ለመመለስ በመስክ ጉዞ ወቅት በተለያዩ የመረጃ መሰብሰቢያ መንገዶች ያገኛቸውን ፋይዳ ያላቸው መረጃዎችን መሰረት በማድረግ ገለፃንና ይዘት ትንተናን በመጠቀም ተካሂዷል። ገላጭ የምርምር አይነት መረጃዎችን ለመግለፅና ለመተንተን አመቺ በመሆኑ ተመርጧል።

3.1 ጥናቱ የተካሄደበት ቦታ እና የመረጃ አቀባዮች ናሙና አመራረጥ

ይህ ጥናት የተካሄደበትና መረጃ የተሰበሰበበት ቦታ በአማራ ክልል፣ ሰሜን ሸዋ ዞን ደብረብርሃን ከተማ ነው። የመረጃ አቀባዮች ናሙና የተመረጠውም እድል በማይሰጥ የናሙና ዘዴ(Non Probability Sampling) አካል በሆነው በታላሚ ናሙና(Purposive Sampling) አመራረጥ ነው።

3.1.1 የጥናት ቦታ አመራረጥ

የመረጃ መሰብሰቢያ ቦታዎች በዓላማ ተኮር የናሙና ዘዴ ተመርጧል። በመሆኑም በሰሜን ሸዋ ዞን ከሚገኙ ሃያሁለት ወረዳዎችና አምስት የከተማ አስተዳደሮች መካከል ደብረ ብርሃን ከተማ ተጠቃሽ ነች። የጥናቱ ተተኪሪ ቦታ የሆነችው አንሳስ ማርያም ቤተ ክርስቲያንም በዚህ ከተማ ስር ትገኛለች። ይቺ ቤተክርስቲያን የተመረጠችው በዓላማ ተኮር የናሙና ዘዴ ነው። የዚህን ጥናት ዓላማ ከግብ ለማድረስ ትኩረት የተደረገባት አንሳስ ማርያም ቤተክርስቲያን የተመረጠችበት ምክንያት ከሌሎች አብያተ ክርስቲያን (አድባራት)፥ ቅድስት ስላሴ ቤተክርስቲያን፣ ኡራኤል፣ መድሃኔ አለምና ቅዱስ ዮሀንስ ቤተክርስቲያናት ይልቅ ስርአቱን አክብረውና ጠብቀው ለረጅም ጊዜ የኖሩት በአንሳስ ማርያም ደብረ በመሆኑ ነው።

3.1.2 የመረጃ አቀባዮች ናሙና አመራረጥ

የቆሎ ተማሪዎችን አኗኗር በተመለከተ መረጃ አቀባዮችን ለመምረጥ፣ እድል የማይሰጥ የናሙና ዘዴ (Non Probability Sampling) አካል የሆነውን ታላሚ ናሙና (Purposive

ስልት አገልግሎት ላይ ወሏል። ዋና መረጃ አቀባዮችም በዚህ በታላሚ ናሙና ዘዴ ተመርጠዋል። ስለሆነም የመረጃ አቀባዮች ናሙና የቆሎ ተማሪዎችን የአኗኗር ሁኔታ ያውቃሉ ተብለው የሚጠቀሙ ሰዎችን ከነዋሪው ማህበረሰብ እስከ ከታላላቅ አባቶች ድረስ በመምረጥ ተካሂዷል።

3.2 የመረጃ መሰብሰቢያ ዘዴዎች

ለዚህ ጥናት የሚበጁ መረጃዎች በሁለት መንገድ ተሰብስበዋል። ቀዳሚው ወደ መስክ ከመወጣቱ በፊት በቤተ መፃህፍት ውስጥ በመገኘት በመስኩ እንዴት የተሳካ ጥናት ማድረግ እንደሚቻል የሚያስረዱ ልዩ ልዩ ፅሁፎች ተነበዋል። ከዚያም በሚካሄደው ምርምር ርዕሰ ጉዳይ ዙሪያ ዝምድና ያላቸውን ጥናቶች፣ የዚህን ጥናት ፅንሰ ሃሳባዊ እና ንድፈ ሃሳባዊ ማእቀፍ በተገቢው መንገድ ለመስራት የሚያስችሉ መረጃዎችን ከልዩ ልዩ መፃህፍት፣ የመረጃ መረቦችና ከተለያዩ ፅሁፎች በማሰባሰብ ተደራጅተዋል። እነ Sims(2004:2005) ሌላው Goldstein(1964:65) "የተለያዩ መረጃ መሰብሰቢያ መንገዶች መኖራቸውን ገልፀው የተሟላ መረጃ ለመሰብሰብ ጥልቀት ያለው መረጃ አሰባሰብ ዘዴ ተመራጭ መሆኑን ይመክራሉ።" ስለዚህ የጥናቱ ዘዴ በቤተ መፃህፍትና በተለያዩ ሰነዶች ላይ ብቻ ያተኮር ሳይሆን በመስክ ስራውም በኩል የጎላ ተሳትፎ አድርጓል።

ከመስክ የመረጃ መሰብሰቢያ ዘዴዎች ደግሞ ጥናቱ መስክ ወጥቶ መረጃ መሰብሰብን ስለሚጠይቅ በምልክታ፣ በቃለ መጠይቅና እንደአስፈላጊነቱ በተተኪሪ ቡድን ውይይት በመታገዝ መረጃዎች ተሰብስበዋል። የመስክ ምርምር ለበርካታ ምርምሮች አስፈላጊና ወሳኝ እንደሆነ ምሁራን ይገልጻሉ። ስለሆነም ለምርምር ስራው ጠቀሜታ ያላቸው መረጃዎች ሊገኙ የሚችሉባቸው መንገዶች ልዩ ልዩ ሊሆኑ ይችላሉ። በዚህም መሰረት ፈቃደ "የመስክ ምርምር በሶስት ልዩ ልዩ መንገዶች ሊካሄድ ይችላል። ይኸውም በፅሁፍ መጠይቅ፣ በቃለ መጠይቅና በምልክታ ነው። የመስክ ምርምር በብዙ ሙያተኞች ዘንድ አስፈላጊና ዋና የመረጃ መሰብሰቢያ ዘዴ ነው በማለት ይገልጻሉ (ፈቃደ፣90፣1991ዓ.ም.)።" እነዚህ የመስክ መረጃ መሰብሰቢያ ዘዴዎች እርስ በእርስ ተደጋጋፊና የመረጃ ክፍተት እንዳይኖር የሚረዱ ናቸው። ይህም በአንድ የመረጃ አሰባሰብ ዘዴ ያልተገኘን ወይም አጠራጣሪ መረጃ በሌላ መንገድ በመፈተሽ ማረጋገጥ ስለሚቻል ነው። እነዚህ የመረጃ መሰብሰቢያ ዘዴዎች በዚህ ጥናት ላይ ያላቸውን አገልግሎት እንደሚከተለው ለመግለፅ ተሞክሯል።

3.2.1 ምልክታ

በዚህ ጥናት ምልክታ አስፈላጊ እና አይቀሬ የመረጃ መሰብሰቢያ ዘዴ ነው። በዚህም ምክንያት አጥኚዋ በቦታው በመገኘትና የቆሎ ተማሪዎችን የአኗኗር ዘይቤ በመመልከት በገላጭ የምርምር ዘዴ ለመተንተን ስለሚረዳት በዋነኝነት ተጠቅማለች። ክወናዊ ሂደቱን በቅደም ተከተል በመመልከት መረጃ ለመሰብሰብ፣ አውዱን ለመረዳት ይጠቅማል። ይኸውም የተለያዩ ስርዓተ ክዋኔዎች በሚካሄዱበት ወቅት ክወናዊ ሁኔታውን እንዲሁም የአውዱን አጠቃላይ እንቅስቃሴ ለመመልከት ረድቷል።

ይህም አጥኚዎች በጥናቱ ዙሪያ መረጃ ለማሰባሰብ ከሚፈልጓቸው ተጠኚዎች ጋር በመሆን ከዋሉበት እየዋሉ ካደሩበት እያደሩ ከጥናቱ ጋር ተያያዥነት ያላቸውን ጉዳዮች የሚሰሩትንና የሚናገሩትን ነገር ሁሉ በቅርበት እየተከታተሉ በፅሁፍ፣ በምስልና በድምፅ እየመዘገቡ መረጃዎችን የሚያጠናቅሩበት ዘዴ ነው። ስለዚህም አጥኚዎቹ ተጠኚዎች ምን እንደሚሰሩ፣ እንዴት እንደሚሰሩ፣ እርስ በርስ ምን አይነት መስተጋብር እንዳላቸው፣ ምን እንደሚናገሩ ራሳቸው በሚመቻቸው፣ አስተማማኝና ትክክለኛ መረጃ በሚያስገኝ መንገድ መረጃ የሚሰበስቡበት ዘዴ ነው (ያለው፣ 2006 ዓ.ም.)።

ምልክታ በአይን የሚታዩትን፣ በእጅ የሚዳሰሱትን፣ በጆሮ የሚደመጡትን ጉዳዮች ቅርፃቸውን፣ ቀለማቸውን፣ ክብደታቸውን፣ መጠናቸውን፣ ተግባራቸውን እየከተቡ ለመያዝ አይነተኛ ዘዴ ነው። ስለዚህ በዚህ ዘዴ ተከታታይነት ያለውን እይታ ወይም ጉብኝት በማድረግ በምልክታው ወቅት የታዩትን፣ የተደመጡትን፣ የተዳሰሱትንና የተሸተቱን የምልክታ ውጤቶች በየፈርጃቸው ለመመደብ፣ ትንታኔዎችን ለመስጠት ያለው አስተዋፅኦ የጎላ ነው (ፈቃደ፣ 90፣ 1991 ዓ.ም.፣ 94-95)።

Goldstin(1964:77) እንደገለፁት "The Term "Observation" As Used In This Context is Not Limited Only To Visual Aspect of the Situation, But Also involves a full Range Of sensual experience including hearing, feeling, smelling and testing Whenever thes May Be appropriate".

እንዲሁም Gray(2004፣ 138) ምልክታ አንድን ጉዳይ የመመልከትና ማስታወሻ የመውሰድ ጉዳይ ብቻ ሳይሆን የአጥኝውን አምስቱንም የስሜት ሕዋሳት ቅንጅትን የሚጠይቅ ስራ ነው ይላሉ።

ከዚህ ጋር አያይዞም ምልክታ የሰዎችን ድርጊት በተነቃቃ መንፈስ የመከታተልን፣ ትዕይንቱን በአግባቡ ቀርፆ የማስቀመጥና የተጠኚዎችን ባህሪ የመተንተን(የመፈክር) እውቀት የሚጠይቅ መሆኑን አስፍሯል።

በተጨማሪም Goldstein(1964:92) ምልክታ ስናካሂድ በዋናነት ትኩረት ልንሰጥባቸው የሚገቡን ጉዳዮች የክዋኔው ባህላዊና ማህበራዊ አውድ፣ ከዋኝ፣ ተደራሲ፣ በሁለቱ መካከል ያለው መስተጋብር፣ ቅርፅ፣ መቼት እና የሚከወንበት አጋጣሚ መሆናቸውን ገልጿል። ምልክታ በሁለት አይነት መንገድ ሊከናወን እንደሚችል ይጠቅሳሉ Kothari(2004፣96) ። ይኸውም ተሳትፏዊና ኢ-ተሳትፏዊ በሆነ መልኩ ሊከወን የሚችል ሲሆን ተሳትፏዊ የሚባለው አጥኚው የተጠኝው ማህበረሰብ አካል ሲሆንና የሚጠናውን ባህልና ቋንቋ የሚያውቅ ሆኖ ሲገኝ ነው።

ኢ-ተሳትፏዊ ምልክታ የሚባለው ደግሞ ተመራማሪው ስለሚያጠናው ማህበረሰብ ባህል የማያውቅ በመሆኑ ምክንያት ዳር ቆሞ የሚያየውን ሁሉ የሚመዘግብበትን ሂደት የሚመለከት ነው። አጥኝዋ የዚህን ጥናት ምልክታ ያካሄደችው ኢ-ተሳትፏዊ በሆነ የምልክታ ዘዴ ነው። ምክንያቱም አጥኚዋ የቆሎ ተማሪዎች የአኗኗር ዘይቤን ከመሰረቱ ጠንቅቃ ባለማወቁ ነው። ይህም የአኗኗር ብሂላቸውን በጥንቃቄ እንድትከታተል፣ ይህ አይጠቅምም ብላ እንዳታስብና በይፋ መውጣት የለበትም ብላ እንዳትወግን ስለሚረዳት ኢ-ተሳትፏዊ ምልክታን መርጣ ተጠቅማለች።

3.2.2 ቃለ-መጠይቅ

ቃለ-መጠይቅ በአጥኚና በመረጃ አቀባይ መካከል በቃል የሚካሄድ መረጃ የመሰብሰቢያ ዘዴ ነው። ይህ የመረጃ መሰብሰቢያ ዘዴ በምልክታ ወቅት አጥኚዋ ያየችውና ተጠኚዎቹ እንዲመልሱላት የምትፈልጋቸውን ጥያቄዎች እንድትጠይቅ ስለሚያግዛት ልትጠቀመው ችላለች። በቃለ መጠየቁ የጥናቱ ተተኪሪዎች፣ የክወናው ተሳታፊዎች የሆኑት አባቶችና የአካባቢው ማህበረሰብ ተካተዋል። ይህም ውስጣዊ ስሜቶችንና የክወና አንድምታዎችን ለመረዳት ፍላጎትን መሠረት ባደረገ መልኩ ፊት ለፊት የተከወነ ነው። ቃለ መጠይቅ ጠያቂና ተጠያቂ ፊት ለፊት ተቀምጠው የሚያደርጉት የሀሳብ ልውውጥ በመሆኑ ጠያቂው የመላሹን አጠቃላይ እንቅስቃሴ ማለትም አካላዊ ገለፃ፣ ስሜታዊ ድምፅትን በመከታተል መረጃ የሚገኝበት መንገድ ነው። ከዚህም በተጨማሪ በሚጠናው ጉዳይ ዙሪያ ጥልቅ፣ ግልፅ፣

ተአማኒና የተብራራ መረጃን ለማግኘት ያለው አስተዋፅኦ የጎላ ነው(ያለው፣2006ዓ.ም.)። ከዚህ አንፃር በመስክ ጉዞ ወቅት ጥቅም ላይ ከዋሉት ዘዴዎች መካከል አንዱ ነው።

Goldstien(1964:77-78) ቃለ መጠይቅ "The Method Used By the Field Workers to Obtain data About ideas or Events Outside the context of the interview itself through questioning persons believe or known to have that information" በማለት ይገልጻል።

የቃለ-መጠይቅ አይነቶች የተለያዩና አጠቃቀማቸውም አንድ አይነት አለመሆኑን Gray እና Zoltan ይጠቅሳሉ። ይህም የተገደበ ቃለ-መጠይቅ(Structured Interview)፣ ከፊል የተገደበ ቃለ-መጠይቅ(semi-structured Interview) ፣ ቀጥተኛ ያልሆነ ቃለ- መጠይቅ(Non-directive interview) ናቸው። ከእነዚህ የቃለ-መጠይቅ ቴክኒኮች መካከል አጥኚዋ ለዚህ ጥናት ይስማማሉ ብላ የመረጠችው ከፊል የተገደበ እና ቀጥተኛ ያልሆነ የቃለ-መጠይቅ ዓይነቶችን ነው። የGrayን እና Zoltan ሀሳብ በመመርኮዝ፦

ከፊል የተገደበ ቃለ መጠይቅ(Semi-Structured interview)፦ ይህ ዘዴ አጥኚዋ የምጠይቃቸውን ጥያቄዎች በከፊል ተዘጋጅታቸው የምታቀርብበት ነው። በምልከታ የተመለከተውን ትዕምርቶች አንድምታ ለመረዳት ያስችላታል። ጥያቄዎቹ በሚቀርቡበት ወቅት ከመረጃ አቀባዩ የሚመጡ አዳዲስ ሀሳቦች ካሉ ለመቀበል በከፊል ዝግጁ የሚኮንበትና ተጨማሪ ጥያቄዎችንም ለመጠየቅ የሚቻልበት ነው። በተጨማሪም አጥኚዋ በቅደም ተከተል ያዘጋጃቸውን ጥያቄዎች አፋልሶ በሚመቸው መንገድ ማቅረብ ይችላል። ይህን ሀሳብ Zoltan,(2007፣123) ሲያጠናክር አብዛኛዎቹ ቃለ መጠይቆች የሚካሄዱት በከፊል በተዋቀረ ቃለ መጠይቅ ላይ ተመርኩዘው ነው። ይህም በተዋቀረና ባልተዋቀረ ቃለ መጠይቅ የሚቀርቡ መረጃዎችን በአስታራቂ መንገድ ለመቃኘት ይረዳል።

ያልተገደበ ቃለ መጠይቅ፦ ይህ የቃለ መጠይቅ ቴክኒክ ለጠያቂውም ለመላሹም ነፃነት የሚሰጥ ዘዴ ነው። አጥኚው ጠቃሚ መረጃ ያስገኛልኛል ብሎ የሚያስባቸውን ጥያቄዎች ለተጠያቂው ይመቻል ብሎ ባሰበው መንገድ እያነሳ ተጠያቂው ደግሞ ነፃና መልስ ይሆናል ብሎ የሚገምተውን መረጃ የሚሰጥበት ነው። ማብራሪያ የሚጠይቃቸውን ሰዎች ከማግኘቱ በፊት ጥቂት ጥያቄዎችን ወይም ሀሳብ ብቻ በመያዝ ከምልልሱ በርካታ ጥያቄዎችን

የሚያመነጭበት እና የሚጠይቅበት ነው። ይህ ዘዴ ለአጥኚውና ለመረጃ ሰጪው ሰፊ ነፃነት በመስጠት ጥሩ የሆነ መግባባት የሚፈጥርበት ነው። መረጃ ሰጪው የሚፈልገውን መረጃ ሰጠም አልሰጠም ሳያቋርጥ ሀሳቡን እንዲጨርስ ማድረግ ግድ የሚሆንበት ነው። ያለው (1998፣185)፤ Gray(2004፣215-217)። በዚህ ጥናት ተጠያቂዎች ስለ ቆሎ ተማሪዎች የአኗኗር ዘይቤን በተመለከተ በሰፊው በነፃነት እንዲመልሱ ተጠይቋል።

3.2.3 ተተኪሪ የቡድን ውይይት

ይህ ዘዴ በተጠናው ጥናት ዙሪያ በቂ ወይም የተሻለ ግንዛቤ ያላቸውን አካላት በመምረጥ የተሰራበት ነው። ከቃለ መጠይቅ የሚለየው ሁለትና ከዚያ በላይ ከሆኑ ሰዎች ጋር የሚደረግ ውይይት በመሆኑ ነው። በቃለ መጠይቅና በምልከታ ወቅት ክፍተት ነበረባቸው ተብለው የታመነባቸውን ጉዳዮች የምንሞላበት ዘዴም ጭምር ነው። ተተኪሪ የቡድን ውይይት በተሳታፊዎቹ መካከል በሚነሱ የሀሳብ ልውውጦች መረጃ ለማግኘት የሚረዳ ዘዴ ነው። ተተኪሪ የቡድን ውይይት በቃለ መጠይቅም ሆነ በምልከታ ያልተሟሉ፣ግልፅ ያልሆኑ፣ማብራሪያ የሚፈልጉ ወዘተ መረጃዎችን ስለየቆሎ ተማሪዎች አኗኗር ጠንቅቀው ያውቃሉ ከሚባሉ የቤተክርስቲያን ኃላፊዎች፣አገልጋዮች እና የማህበረሰቡ አባላት ጋር የተደረገ ውይይት ነው። ይህንንም መረጃዎችን አሟልቶ በመገኘት እርግጠኛና ሁሉ አቀፍ መረጃ ለማግኘት አጥኚዋ ተገልግለበታለች። አጥኚዋ እነዚህን የመረጃ መሰብሰቢያ መሳሪያዎችን በመጠቀም መረጃዎችን ስትሰበስብ ተወያዮቹ ፈቅደውላት እንደ መቅረፅ ድምጽ፣ቪዲዮ ካሜራና የፎቶግራፍ ካሜራ ተጠቅማለች። Zoltan,(2007፣130)

ተተኪሪ የቡድን ውይይቱ በምልከታ እና በቃለ መጠይቅ ምላሽ ያላገኙ ገዳዮች ምላሽ እንዲያገኙ ለአጥኚዋ ያግዛታል። ለምሳሌ የትዕምርቶች አንድምታ፣የሀገር በቀል እውቀት፣ቅኔ ትርጓሜ በውይይት ሲሆን አንዱ የሳተውን ሌላው እየሞላው ምላሽ ያገኛል። በዚህ ጥናት አጥኚዋ እያንዳንዱ ስድስት ስድስት የቡድን አባላት ያሉት ሁለት(አባቶች እና ተማሪዎች) ተተኪሪ ቡድን፣በክዋኔ ጊዜ(የበዓላት አከባበር) ስላላቸው ሚና፣የስርዓቱ አንድምታ፣ማህበራዊ ትስስሩ የመሳሰሉትን በተመለከተ ውይይት አካሂዳለች።

3.3 የመረጃ አደረጃጀትና አተናተን ዘዴ

3.3.1 የጥናቱ መረጃ አደረጃጀት

አጥኚዋ ከላይ በቀረቡ የመረጃ መሰብሰቢያ መንገዶች መረጃዎችን እያደጋገፈችና እያስማማች በማድረግ ለመጠቀም ሞክራለች። የአንደኛውን የመረጃ መሰብሰቢያ ክፍተት በሌላኛው በማሟላት የተሟላ መረጃ ለማግኘት ጥረት አድርጋለች የሁለቱን ተተኪ የቡድን ውይይቶች በየቡድናቸው፤ እንዲሁም የቃለ መጠይቅ ምላሾች በየስማቸው የድምጽ ቅጂውን በተለያዩ ማስቀመጫዎች ይዛለች። ሁሉንም የድምፅ ቅጂ በጀሮ ማዳመጫ በመከታተል ወደ ጽሁፍ መቀየር ችላለች። በምልከታ የተገኙ መረጃዎችን የግል ማስታወሻን በማመሳከር አጠቃላይ የቆሎ ተማሪዎች የአኗኗራቸውን ሂደት በገለፃ በመፃፍ መረጃውን ማድረግ ተችሏል። ፎቶዎች እና ምስልና ድምጾች በተናጥል በየስማቸው ተመዝገው ተይዘዋል። በፎቶ ላይ የሚታዩ መረጃዎች እና በምስልና ድምጽ የሚታዩና የሚሰሙ መረጃዎች በምልከታ መረጃው ላይ መያዛቸውን ለማረጋገጥ ተሞክሯል።

3.3.2 የጥናቱ መረጃ አተናተን ዘዴ

ጥናቱ ይዘት የተነሳውን አላማ ለማሳካት ጥሬ መረጃዎችን ከላይ በቀረበው መንገድ ከተመደቡ በኋላ ከቤተ መጻህፍትና ከመረጃ መረብ ከተገኙ ንድፈ ሃሳብና ጸንሰ ሃሳቦች ጋር እያገናዘቡ በመተንተን ጥናቱን ውጤት ላይ ለማድረስ ጥረት ተደርጓል። መረጃዎች በሚሰበሰቡበት ወቅትም ሆነ ከተሰበሰቡ በኋላ የእያንዳንዱ ስርዓታዊ ሂደት ትዕምርትም ሆነ ትርጓሜ ከወጣ ባህሉ ጋር ለማገናኘት ጥረት ተደርጓል። የጥናቱ ዘዴ ዓይነታዊ የምርምር መተንተኛ ላይ በማተኮር ገላጭ የምርምር መተንተኛ ስልትን በመጠቀም መረጃዎች በዓይነታቸውና በቅደም ተከተላቸው ተተንትነዋል። ምሁራን፣ መረጃን መተንተን ማለት ከመስክ የተሰበሰበው ጥሬ መረጃ በንድፈ ሃሳቦችና ቀድሞ በተገኙ ውጤቶች እየተገናዘበ ትርጉም እንዲያገኝ ማድረግ ወይም ጥናቱ ውጤት ላይ እንዲደርስ ማድረግ ማለት ነው ሲሉ ይገልፃሉ Maykut and Morehouse(1994,110)።

አጥኚዋ በምልከታ የተገኘውን መረጃ ስርዓታዊ ሂደቱን በጥንቃቄ በመመልከት፤ ትዕምርቶችን በማጤን፤ የተለያዩ ሀገር በቀል እውቀቶችን በመፃፍ፤ በመመርመር ከንድፈ ሃሳቦችና ጸንሰ ሃሳቦች ጋር በማገናዘብ ተንትናለች። በቃለ መጠይቅ የተገኘውን መረጃም በጥንቃቄ በመፃፍ በምልከታ ለተገኙ መረጃዎች ማጠናከሪያነት በሚገባው ቦታ በማስገባት ተንትናለች። እንዲሁም

በተተኪሪ ቡድን ውይይት የተገኙ መረጃዎችን እንደየቅደምተከተላቸው ወደ ጽሁፍ በመገልበጥ ለእያንዳንዱ ስርዓታዊ ሂደትና ትዕምርት ማብራሪያ በመስጠትና ፋይዳውን በመጠቀም መረጃውን ተንትናለች።

ምዕራፍ አራት

የመረጃ ትንተና

በዚህ ክፍል ውስጥ በምልክታ፣በቃለ መጠይቅና በተተኪሪ ቡድን ውይይት የተገኙ መረጃዎች ተሰናስለው ቀርበዋል። እነዚህ መረጃዎች በገለፃ መልክ የቀረቡ ናቸው። አንዳንዶቹም የጉዳዩን አስፈላጊነት መሰረት አድርገው ከሃይማኖታዊና ባህላዊ እሴት አንፃር ተተንትነው ቀርበዋል። በዚህ መሰረት በቆሎ ተማሪዎች አለባበስና አመጋገብ ዙሪያ፣ የበዓላት አከባበር፣ ሀገር በቀል እውቀት እንዲሁም ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው መስተጋብር ብሎም የመኖሪያ ቤታቸው ሁኔታ ከፎክሎራዊ ይትበሃል አንፃር ተተንትነው ሰፍረዋል።

4.1 የቆሎ ተማሪዎች አለባበስና አመጋገብ

በዚህ ንዑስ ክፍል ውስጥ ሁለት ጉዳዮች ተነስተዋል። እነሱም የቆሎ ተማሪዎች አለባበስና አመጋገብ ናቸው። በእነዚህ ርዕሰ ጉዳይ ዙሪያ የተገኙ መረጃዎች ተብራርተው የቀረቡበት ክፍል ነው። እያንዳንዳቸው የተገኘውን መረጃ መሰረት በማድረግ እንደሚከተለው በዝርዝር ቀርበዋል።

4.1.1 የቆሎ ተማሪዎች አለባበስ

አለባበስ አንዱ የባህል መገለጫ ነው። ይህም እንደየ አካባቢው፣ እንደ አየር ንብረቱ ሁኔታና ከዕለት ዕለት ልማድ አንፃር የተለያየ ነው። እንደየ አካባቢው ሲባል የአካባቢውን ማህበረሰብ የአኗኗር ዘይቤን(ደስታ፣ ሀዘን፣ ምርቃት) በአጠቃላይ ማህበራዊ ኑሯቸውን የሚመለከት ጉዳይ ነው። እንደ አየር ንብረት ሁኔታ ደግሞ አካባቢው ሞቃታማ፣ ቀዝቃዛማ(ቆላ፣ደጋ፣ወይና ደጋ) ከሚሉት አንፃር የተለያየ አለባበስ አለ። ደጋማ ወይም ቀዝቃዛ ከሆነ ወፈር ያለ እንደ ሹራብ፣ ጃኬት፣ ጋቢ፣ ብልኮ የመሳሰሉት በማህበረሰቡ ዘንድ ቅቡልነት ያላቸው አልባላት ናቸው። በዚህ ወቅት የቆሎ ተማሪዎች "ክክር የተዘጋጀ ቆብ"፣ ከበግ ቆዳ የተሰራ "ደበሎ" የተሰኙ ልብሶችን ለተለያዩ አገልግሎት ይጠቀሟቸዋል። አገልግሎቱም ከላይ ደርቦ ለመልበስና መሬት ላይ አንጥፎ ለመተኛት ነው። ቆላ ወይም ሞቃታማ የአየር ሁኔታ ከሆነ ደግሞ ሳሳ ያለ ልብስ እንደ ቲሽርት፣ሸሚዝ፣ነጠላ(ስስ ፎጣ) የመሳሰሉትን አልባላት ይለብሳሉ።

በአጠቃላይ የቆሎ ተማሪዎች አለባበስና አመጋገብ ልዩ ልዩ ገፅታዎች አሉት። በተለይም አለባበስን በተመለከተ ክድሮዎቹ ባና፣ ደበሎ ከሚሉት ስያሜ ወደ ፎጣነት ተሸጋግሯል። ይህ

ፎጣም "ጎጃም አዘነ" የሚል መጠሪያ አግኝቷል። ይህም ከክር የተሰራ ጋቢ ነው። ስያሜውም ሊገኝ የቻለው በአንድ ሜዳ ላይ የሚከናወን የገጠር ገበያ ቀን አንዲት ሴት ገበያተኛው በአብዛኛው ያንን የክር ጋቢ ለብሶ ሲገበያይ ተመልክታ በመገረም "ወይ የቀን መለወጥ እናንተ፤ ጎጃም አዘነላ?" በማለቷ ነው። "ጎጃም አዘነ" በሚለው ስያሜ አሁን አሁን በተለይ የአካባቢው ተወላጆች ደስተኛ አይደሉም። ይህንኑ ስም ለማስቀረት "ጎጃም አበበ" ብለው ቀይረውታል።(መርሻ አለኸኝ፣2011ዓ.ም.)።

እነዚህ ጉዳዮች ማለትም አለባበስና አመጋገብ ፎክሎርዊ ሁኔታዎችን ከመዳሰስ አንፃር ተያያዥነት ቢኖራቸውም እያንዳንዳቸውን ማየቱ ተገቢ ነው። ይህም የየራሱ የሆነ መገለጫ ያለው በመሆኑ ነው። ይህን ሀሳብ በተለይም አለባበሳቸውን በተመለከተ መጋቢ የኔታ ሄኖክ እንደሚከተለው አብራርተዋል።

የቆሎ ተማሪዎች ማለት የአብነት ተማሪዎች፣መንፈሳዊያን ተማሪዎች የሚሉ ስያሜዎች አሏቸው። አለባበሳቸውም ከጊዜ ወደ ጊዜ ይቀያየራል። ቀደም ሲል የነበራቸው አለባበስ የጠፍሮ ፎጣዎች፣ ባና፣ ደበሎ የመሳሰሉት ከበግ ቆዳና ፀጉር በማዘጋጀት ይለብሱ ነበር። እነዚህ አልባሳትም እንደየ አካባቢው ይለያያሉ። ለዚህም ከጥንታዊነቱና ባህልን ከማንፀባረቁ ባሻገር የአካባቢው የአየር ንብረት ሁኔታ ከፍተኛውን ድርሻ ይወስዳል። በዚህ ዘመን የሱፍ ልብሶች ከመጡ በኋላ የኛ ተማሪዎች ፎጣዎችን ይለብሳሉ። ለዚህም ሁለት ምክንያቶች አሉ። የመጀመሪያው ሲታጠብ ቶሎ ይለቃል፤ጊዜያቸውን አይሻማባቸውም የሚለው ነው። ሌላው ምክንያት አንዴ ከተገዙ ለረጅም ዓመታት ያገለግላሉ። በእነዚህ ምክንያትና ከዘመኑም አንፃር ጭምር ፎጣዎችን ይለብሳሉ ብለው ገልፀዋል። ከዚህ በተጨማሪም በአዘቦትና በክብረበዓላት ጊዜ የሚለብሱት ይለያያል። በአዘቦት ቀን ያላቸውን ዘወትር የሚለብሱትን ፎጣና ቆብ ሊለብሱ ይችላሉ። ነገር ግን በክብረበዓላት ወቅት የተለየ ልብስ ይለብሳሉ። ከዚያ ውስጥም አንዱ ረጅም ነጭ ጋቢ ተጠቃሽ ነው። ይህን ጋቢ ሲለብሱ በግራና በቀኝ ወይም " መስቀለኛ" በሆነ ቅርፅ ነው። ይህ አለባበስም የራሱ የሆነ አንድምታ ትርጓሜ አለው። አንድም ነጭ መሆኑ የንፅህናን፣ የደስታን ምልክት ያሳያል፤ አንድም ደግሞ ረጅም መሆኑና መስቀለኛ መለበሱ የስርዓተ ቤተክርስቲያን አለባበስ(ወደ እግዚአብሔር የመቅረብ አስተምህሮውን) የተከተለ በመሆኑ ነው በማለት በሰፊው ገልፀዋል።

ከላይ ያለው የመጋቢ የኔታ ሄኖክ አገላለፅ የቆሎ ተማሪዎች በተለይም በድሮ ዘመን የተለየና የራሳቸው የሆነ የአለባበስ ስርዓት(ደበሎ፣ባና እና ሌሎችም) እንዳላቸው ያሳያል። ይህ የአለባበስ ስርዓተ ክዋኔ በክብረ በዓላትና በአዘቦት ጊዜ የተለያየ ነው። በተለይ በክብረ በዓላት ጊዜ ረጅም ነጭ ጋቢ መልበሳቸው ለበዓሉ ያላቸውን ክብርና ውስጣዊ ሀሴት የሚያመለክት ነው። ምክንያቱም በሀራችን ባህል መሰረት ቀለምም ቅርፅም የራሱ የሆነ የሚያስተላልፈው መልዕክት ወይም ውክልና አለው። ለምሳሌ፦ጥቁር ልብስ የሀዘን መግለጫ እንደሆነ ይታመናል። በሌላ በኩል ደግሞ ነጭ ሰላምን፣ ደስታን፣ ንፅህናን የሚያመለክት ነው ተብሎ አመኔታ ይሰጠዋል። ስለዚህ የቆሎ ተማሪዎችም በንፅህና እና በድምቀት ፈጣሪያቸውን የሚያመለክቱበትን ክብረ በዓል በደመቀ ሁኔታ ለማክበር ነጭ ጋቢ በመልበስ የክብረ በዓሉ ታዳሚ፣ ተሳታፊ ይሆናሉ። ረጅም ጋቢ መሆኑ ደግሞ ሰውነትን በአግባቡ የመሸፈን(የስርዓተ ቤተ ክርስቲያን አለባበስ አስተምህሮ) በመሆኑ ያን ስርዓት ይከተላሉ።

አንድ ነገር ጥቅም እንዳለው ሁሉ ጉዳትም አለው። በዚህም የቀድሞ አልባሳቸው አሁን ላይ በዘመናዊ ሁኔታዎች(አልባሳት) መተካቱ ለአጠቃቀማቸው፣ ከጊዜ ወይም ጉልበትና ከገንዘብም አንፃር ቀላልና ምቹ ሁኔታ ቢፈጥርላቸውም የጥንቱን ባህል ከመጠበቅ አንፃር ግን በተለይም ወደፊት ክፍተት ሊፈጥር እንደሚችል ያሳውቃል።

በአጠቃላይ አለባበስ የማህበረሰብ የማንነት መገለጫ ነው። ይህን በተመለከተም የተለያዩ ምሁራን ሃሳባቸውን ሰንዝረዋል። ሀገረሰባዊ አልባሳት ማህበረሰቡ በአካባቢው የሚያገኛቸውን ግብዓቶች ተጠቅሞ እራሱ በሰራቸው ሀገረሰባዊ እጅስራዎች አማካኝነት በተለያዩ ስልትና ቅርፅ የሚዘጋጁና ባህላዊ ትዕምርት ያላቸው ሀገረሰባዊ ልብሶችን በሁለት ክፍሎ ማየት ይቻላል። አንደኛው፣ ማህበረሰቡ በየዕለቱ የሚለብሰው ሀገረሰባዊ የዘወትር ልብስ(Folk Dress)ነው። ሁለተኛው፣ ማህበረሰቡ ልዩ በሆኑ ሀይማኖታዊና ማህበራዊ ቀናት የሚለብሰው ሀገረሰባዊ የክት ልብስ(Folk Costume)ነው። ሀገረሰባዊ አልባሳት ሰውነትን ከፀሐይ፣ ከዝናብና ከነፋስ የመከላከል እንዲሁም መሰረታዊ የሰው ልጅን ፍላጎታዊ ጠቀሜታ ከማሟሟላት ባለፈ የማህበረሰቡ መለያ ምልክ(Social Code) ናቸው(ሰለሞን ተሾመ፣2007፣276-277)።

ምስል1፡ የቆሎ ተማሪዎች አለባበስን የሚያሳይ

4.1.2 የቆሎ ተማሪዎች አመጋገብ

በሀገራችን ብዙ የአመጋገብ ልማዳዊ ባህል አለ። ይህም እንደ አካባቢው፣ እንደ ማህበረሰቡ፣ እንደ አኗኗራቸው ወግና ስርዓት የተለያየ ነው። በውስጡም በርካታ ሀገራዊ እሴቶችን አካትቶ ይዟል። እነዚህ የመረዳዳት፣ አንዱ የሌላውን ልምድ የመቀበል፣ እርስ በርስ የመተባበር እሴቶች ፋይዳቸው የጎላ ነው። አመጋገብ በውስጡ ብዙ ሂደታዊ ጉዳዮችን ይመለከታል። ከምግብ አዘገጃጀት ጀምሮ እስከ መመገቢያ ሰዓት ያለውን ሂደት ሁሉ ያጠቃልላል።

ሀገረ ሰባዊ ምግብና መጠጥን ስንመለከት ምግቡን/መጠጡን ራሱን፣ የሚዘጋጅበትን ግብዓት፣ የግብዓቶቹን አዘገጃጀት፣ የምግቡን/የመጠጡን አዘገጃጀት፣ የአመጋገብ ስርዓት፣ ምግቡን/መጠጡን ለረጅም ጊዜ ሳይበላሽ የማቆየት ዘዴ፣ ከምግብ/ከመጠጡ አዘገጃጀትና የአመጋገብ/የአጠጣጥ ስርዓት ጋር ተያይዞ ያሉ እምነቶች፣ ምግብ/መጠጡ ያለውን ማህበረ ስነልቦናዊ ጠቀሜታ፣ ከምግብ/ከመጠጡ ጋር ተያይዘው የሚገኙ ማህበራዊ ደንቦችን፣ ምግብ/መጠጡ ያለውን ማህበራዊ እሴት፣ የምግቡን/የመጠጡን ስያሜ(Morphology) እና ሌሎችንም በርካታ ርዕሰ ጉዳዮችን የሚይዝ ሰፊ ፅንሰ ሃሳብ ነው(ሰለሞን ተሾመ፣2007፣274)።

ምግብ ሲዘጋጅ የራሱ የሆነ ለማዘጋጀት የሚያገለግል ቁስ አለው። ከዚህ ጋር ተያይዞ የቆሎ ተማሪዎች ከአካባቢው ማህበረሰብ "በእንተ ስማ ለማርያም" ብለው ለምነው ያመጡትን ጥሬም ይሁን ብስል ለማዘጋጀትም ሆነ ለመመገብ የተለያዩ ቁሳቁሶችን ይጠቀማሉ። ከነዚህም ውስጥ ድስት፣ ብረት-ምጣድ፣ ሳህን፣ ጭልፋና... ሌሎችም ይጠቀሳሉ። የቆሎ ተማሪዎች አመጋገብ

ልክ እንደ አለባበሳቸው ሁሉ የራሱ የሆነ ስርዓታዊ ሂደት አለው። ይህን በተመለከተ ዲ/ን አብርሃም አልታዩ እንደሚከተለው አብራርቷል።

ምስል2፦ የቆሎ ተማሪዎችን የምግብ መስሪያና መመገቢያ ቁሶችን የሚያሳይ

የእኛ የቆሎ ተማሪዎች አመጋገብን በተመለከተ እንደየ አካባቢው የተለያየ ነው። ለምሳሌ፦ ወደ ጎንደርና ጎጃም አካባቢ ህብረተሰቡ ወይም ምዕመናኑ አንድም ሁለትም ልጅ እንደ አቅሙ ይይዛል። እንዚያ ተማሪዎችም ጠዋትና ማታ በመሄድ እየተመገቡ ይኖራሉ። በዚህ በደብረ ብርሃን አካባቢ ይህ ብዙም ስላልተለመደ ታህሳስና ጥር አካባቢ ወደ ገጠር ወጣ ብለን አውድማ ላይ በመለመን የማጠራቀም ሁኔታ አለ። አንዳንዴም መለመን የምናፍር ከሆነ የቀን ስራ እየሰራን በዚያች ገንዘብ እየተመገብን እንኖራለን ብሎ ገልጿል። እኛን የቆሎ ተማሪዎች ለየት የሚያደርጋን ነገር ያገኘንውን አብረን ተቋድሰን መመገብ መቻላችን ነው ብሏል። በተጨማሪም በቀን ሁለት ጊዜ (ቀንና ማታ) እንመገባለን። የመመገቢያ ሰዓት ሲደርስም በተወካዮችን አማካኝነት "የጭብጨባ ድምፅ" የመሰጠት ሂደት አለ። ትርጓሜውም የማዕድ ሰዓት ደርሷልና ተሰብስቡ እንደማለት ነው ብሎ ዲ/ን አብርሃም ገልፅዷል።

ይህ ከላይ የተገለፀውን የዲ/ን አብርሃም ሀሳብ መረዳት እንደሚቻለው የቆሎ ተማሪዎች አመጋገብ የራሱ የሆነ ስርዓታዊ ሂደት እንዳለው ያሳውቃል። ይህም ከቦታ ቦታ የተለያየ ነው።

ከላይ እንደተገለፀው በጎጃምና በጎንደር እንዲሁም ይህ ጥናት በተካሄደበት ደብረብርሃን አካባቢ ያለው ስርዓታዊ ሂደት የተለያየ ነው። ለምሳሌ፦ በአንድ ትምህርት ቤት ያሉ ተማሪዎች ቁርስ ወይም ምሳ ሰዓት ሲደርስ ደውል እንደሚደወልላቸው ሁሉ ጥናቱ በተካሄደበት አንሳስ ማርያም ደብር ለቆሎ ተማሪዎችም የማዕድ ሰዓት ሲደርስ የጭብጨባ ድምፅ እንዲሰሙ ይደረጋል(ይጨበጨብላቸዋል) ፤ ይህ በቆሎ ተማሪዎች አመጋገብ ዙሪያ ካሉት ስርዓቶች መካከል አንዱ ነው።

በእዚህ በቆሎ ተማሪዎች አመጋገብ ዙሪያ ማህበረሰቦች ወይም ምዕመናን ከፍተኛ የሆነ አስተዋፅኦ አላቸው። ይህም አንድ ተማሪ "በእንተ ስማ ለማርያም" ብሎ የአካባቢውን ነዋሪ ሲጠይቅ ማህበረሰቡም "ያለውን የሰጠ ንፉግ አይባልም" እንደሚባለው ጥሬም ይሁን ብስል ያለውን ያለ ስስት ይሰጧቸዋል። የተሰጡትን ምግብ(ጥራጥሬ) ለብዙ ቀናት ሳይበላሽ እንዲቆይ ለማድረግ የተለያዩ ዘዴዎችን ይጠቀማሉ። ይህም እንጀራ፣ ንፍሮ፣ ዳቦ፣ ወይም አምባሻ ከሆነ በፀሀይ አድርቀው "በድርቆሽ" መልክ ያስቀምጡታል፤ ጥራጥሬ ከሆነ ደግሞ ቆልተው ያስቀምጣሉ። እነዚህንና ሌሎች አማራጮችን በመጠቀም ምግቡ ሳይበላሽ እንዲቆይ ያደርጋሉ። በአጠቃላይ የቆሎ ተማሪዎች በልመናም ይሁን በቀን ስራ ያገኙትን ምግብ ሁሉ በጋራ ተካፍለው መመጋባቸው እንዲሁም የምግብ ሰዓት ሲደርስ በጭብጨባ የማወቃቸው ሂደት ስርዓታዊ ክዋኔያቸውን ያሳያል። ማለት በአኗኗር ዘይቤያቸው ውስጥ የሚከተሉትን ስርዓት ያሳያል። በተጨማሪም አንዳቸው ከአንዳቸው ያላቸውን የእርስ በእርስ ትስስር የሚያሳይ አገራዊ ባህልን የሚገልፅ እሴት መረዳት ይቻላል።

መሆኑን

ምስል3፦ ከተመገቡ በኋላ የተረፋቸው ንፍሮ በፀሀይ ሲደርቅ

4.2 የቆሎ ተማሪዎች የበዓላት አከባበር

የተለያዩ የበዓል አከባበር አሉ። እነዚህም በተለያዩ ተቋማት የሚከበሩ ማለትም በሀገር ደረጃ ፣ በማህበረሰብ ዘንድ፣ በመስሪያ ቤቶች እንዲሁም በቤተ እምነቶች የሚከበሩ በዓላት አሉ። ከዚህ ጥናት ጋር ማለትም ከቆሎ ተማሪዎች አኗኗር ጋር በተያያዘ መልኩ የሚያከብሯቸው ክብረ በዓላት እንደሚከተለው ቀርበዋል።

ክብረ በዓላትን በተመለከተ ምሁራን ብዙ ፅፈዋል። ከዚያ ውስጥ አንዱን እነሆ " እንደ ሚታወቀው ቅድስት ቤተ ክርስቲያን ቀናትን ሠይማ የጌታችንን፣ የእመቤታችንን፣ የቅዱሳን መላእክትን፣ የዕድቃንንና የሰማዕታትን ዓመታዊ ክብረ በዓላት ታዘክራለች። ሊቃውንቱ በእነዚህ መታሰቢያ በዓላት ዋዜማ ይቆማሉ፤ በዕለቱም ማሕሌት ይቆማሉ"(መርሻ አለኸኝ፣2011፣71)። ይህ ፅሁፍ በተለይም ከቆሎ ተማሪዎች አኗኗር ማለትም ከበዓላት አከባበራቸው አንፃር ሲታይ ተማሪዎቹ ወደፊት የሚደርሱበትን የሊቃውንት ፈለገ ተግባር በመከተል ክብረ በዓሉን ያካሂዳሉ። በዜማውም፣ በአቋቋሙም አጠቃላይ ባለው ጥበባዊው ክዋኔ ላይ ይሳተፋሉ። ከበዓሉ በፊትም ከዋዜማው ጀምሮ ፀሎት በማድረስ፣ ማሕሌት በመቆም፣ ዝማሬ በማቅረብ የሚችሉትንና የሚጠበቅባቸውን ተግባር በማከናወን በክብረ በዓላቱ ወቅት"በአንድ ድንጋይ ሁለት ወፍ" እንደሚባለው ሁሉ ማህበረሰቡን እያገለገሉ ትልቅ ስርዓታዊ ትምህርት ከሊቃውንቱ ይቀስማሉ።

የቆሎ ተማሪዎች በተለየ መልኩ የሚያከብሯቸው ክብረ በዓላት አሉ። ከነዚያም መካከል መስከረም አስር ወይም አስራ ሰባት አካባቢ የሚከበረው "ተቀፅላ ፅጌ" የተሰኘው በዓል ተጠቃሽ ነው። ይህን ክብረ በዓል ደቀ መዛሙርቱ ደግሰው መስቀሉን ምክንያት በማድረግ ያከብሩታል። ሌላው በቆሎ ተማሪዎች ዘንድ ልዩ ትኩረት ተሰጥቶት የሚከበረው የደብረ ታቦር ወይም ቡሄ በዓል ነው። ይህን በተመለከተ ቀሲስ ሽፈራው እንደሚከተለው ሰፊ ያለ ማብራሪያ ሰጥተዋል።

የቆሎ ተማሪዎች የደብረ ታቦርን በዓል ለየት ባለመልኩ ያከብሩታል። ለዚህም የራሱ የሆነ አስተምህሮ አለው። ይህም ትምህርታዊ ስርዓት በደብረ ታቦር ተራራ ላይ ለሐዋርያት ብርሃን ስለተገለፀ የቆሎ ተማሪዎችም የበረከቱ ተካፋይ መሆንን ታሳቢ በማድረግ በዓሉን ያከብሩታል። በበዓሉ ወቅት ተማሪዎቹ ለምነው ድግስ በማዘጋጀት ከዚህ በፊት እንደራሳቸው አድርገው ያኖራቸውን፣ ያበላቸውን፣ ያጠጣቸውን በአጠቃላይ የሚንከባከባቸውን ማህበረሰብ ለማመስገን ራሳቸው ደግሰው የሚጋብዙበት ቀን ነው። ሌላው ደግሞ የቆሎ ተማሪዎች በበዓላት

ጊዜም ይሁን በአዘዞት እንደሌሎቹ ካህናት ሁሉ ዘርፈ ብዙ አገልግሎቶች ይሰጣሉ። ከካህናቱ የሚለዩትም ደግሞ ስለማይከፈላቸው ነው እንጂ የተለያዩ አገልግሎቶችን ያከናውናሉ ሲሉ ተናግረዋል።

ከላይ ከተገለፀው ማብራሪያ መገንዘብ የሚቻለው ስለ የቆሎ ተማሪዎች የበዓላት አከባበርና በስርዓተ አከባበራቸው ውስጥ ያሉትን ድርጊቶች ማለትም ፀሎት፣ ዝማሬዎች፣ አቋቋሞች የመሳሰሉት ነገሮች በምን አይነት ሁኔታና እንዴት እንደሚያካሂዱ ያለውን ሂደት ሁሉ የሚያመለክት ነው። በተለይም ደግሞ የቆሎ ተማሪዎች ትልቁ በዓላቸው የሆነውን የ "ደብረ ታቦር" ን በዓል ከሀይማኖታዊ አስተምህሮው ጋር በማያያዝ ማለት በደብረ ታቦር ተራራ ላይ ለሐዋርያት ብርሃን እንደ ወረደ ሁሉ እነሱም የዚያ በረከት ተካፋይ መሆንን በማሰብ በድምቀት ያከብሩታል። እንደ ቀሲስ ሽፈራው አገላለፅም የቆሎ ተማሪዎች በተለየ መልኩ የሚያከብሩት በዓል መኖሩን እንዲሁም በተለያዩ አገልግሎቶችም ላይ እንደሚሳተፉ በግልፅ አብራርተው አስቀምጠዋል።

4.3 የቆሎ ተማሪዎች ሀገር በቀል እውቀት

ይህን የቆሎ ተማሪዎች ሀገር በቀል እውቀትን ስንመለከት በተለይም በቤተ ክርስቲያን ዙሪያ የሚገኝ ሰፊ ሀገር በቀል እውቀት መኖሩ ይጠቀሳል። የቆሎ ተማሪዎች ብዙ አይነት ሀገር በቀል እውቀት አላቸው። ከዚያ ውስጥ አንዱ ቅኔ ነው። ቅኔ አንዱ የጥበባዊ እውቀት መገለጫ ነው። ምክንያቱም በውስጡ ብዙ ድብቅ ሚስጥሮችን የያዘ ስለሆነ ያንን መርምሮ የማወቅ ችሎታ ስለሚያስፈልገው ነው።

የተለያዩ ምሁራን በተለያዩ መልኩ ስለ ቅኔ ያላቸውን ሃሳብ ፅፈዋል። ከነዚያ መካከል የሚከተለውን ማየት ይቻላል። ቅኔ የሚለው ቃል "ቀነየ" ከሚለው የግእዝ ግስ የወጣ ነው፤ ትርጉሙም " ጮኽ፣ መራ፣ ተቀኝ፣ ዘፈነ፣ ገጠመ፣ ገዛ፣ ግጥም አወጣ፣ ባለቅኔ ሆነ፣ ተፈላሰፈ፣ ፈላስፋ ሆነ ማለት ነው(አለቃ ኪዳነ ወልድ ክፍሌ፣ 1948ዓ.ም፣ ገፅ 798)። እነዚህ ሀገር በቀል እውቀቶች በዚህ ሀገር ስላሉ "ሀገር በቀል" ይባሉ እንጂ አለም አቀፍም ጭምር ናቸው። ለዚህም የተለያዩ ምክንያቶች አሉ። ከነዚያም መካከል ሀገር በቀል እውቀት ለሆነው ቅኔ መሰረቱ ግዕዝ ነው። ይህ ደግሞ በሀገራችን ደረጃ ማለትም በትምህርት መርሃ ግብር ለሁሉም ተደረሽነቱ አናሳ ቢሆንም የውጪ ሀገራት ግን ለጉዳዩ ትኩረት ሰጥተው በዩኒቨርሲቲ

ደረጃ እንዲሰጥ አድርገዋል። ይህን ሃሳብ ይበልጥ የገለፁልን ዲ/ን ገብረ ዓዲቅና መጋቢ ሀዲስ ሄኖክ ናቸው።

የቆሎ ተማሪዎች ሀገር በቀል እውቀት እጅግ የረቀቀና የመጠቀ ነው። ምክንያቱም እነዚህ ተማሪዎች ከቀያቸው ይበጀናል ብለው ሌላ ቦታ በመሄድና አላማቸውንም ለማሳካት የተለያዩ ውጣ ውረዶችን በብልሃት በማለፍ ካሰቡበት የሚደርሱት ይህን ሀገር በቀል እውቀታቸውን በመጠቀም ነው። ይህ ደግሞ በተለያዩ ሥነ ምግባር፣ ቀልዶች፣ ተረቦች፣ ጨዋታዎች በተለይም ደግሞ በቅኔ አማካኝነት ከዕለት ወደ ዕለት እርስ በርስ በሚያካሂዷቸው ድርጊቶች እየዳበሩ የሄዱ ናቸው። ከዚህ እውቀታቸውም የተነሳ አንዳቸው ከአንዳቸው የሚግባቡት በረቀቀ ምስጢር ነው። ይህን ምስጢርም ከራሳቸው በስተቀር ሌላ ሰው ለመረዳት ይቸገራል። ስለዚህ ይህ ምስጢራዊ መግባባት (የቅኔን ሰምና ወርቅ) የመፍታት ሂደት ይከናወናል፤ የቆሎ ተማሪዎች የሀገር በቀል እውቀት ዋነኛ መገለጫ ሆኖ ያገለግላል። ለዚህም ትልቁን ሚና የተጫወተው ምስጢራዊነቱ ነው።

በተጨማሪም መጋቢ ሀዲስ ሄኖክ እንዲህ ብለዋል። ይህ እውቀት በሀገራችን ኢትዮጵያ ስለሚገኝ ሀገር በቀል እንበለው እንጂ እውቀቱ አለም አቀፋዊ ነው ብለው ገልፀዋል። ለዚህም እንደ ምክንያት ያነሱት እግዚአብሔር የአለም ሁሉ ፈጣሪ ነው፤ ይህም እውቀት ለአለም ሁሉ የተሰጠ ነው። ከንባብ ትምህርት ቤት ጀምሮ ከፊደላቱ ስያሜ፣ ትርጓሜ፣ ማንነት እያንዳንዳቸው እስከ አቀማመጣቸው ምስጢር አላቸው፤ ክዋኔያቸው ሁሉ በምስጢር ነው። በቅኔው፣ በአቋቋሙ፣ በቅዳሴው፣ በዜማው በእነዚህ ሁሉ እውቀታቸው በጣም የረቀቀ ነው። ከዚያም አልፎ በተለይ በትርጓሜ ትምህርት ቤቶች አለምን የመቃኘት እድል አላቸው። ትርጓሜ ትምህርት ቤት ያሉ ተማሪዎች ብዙ ምርምሮችን እንደ ማዕድናት፣ ዕንቁዎችን የመሳሰሉትን እስከ መገኛ አካባቢያቸው ሁሉ የሚያሳውቅ ትምህርት ስላለ አለምን የማወቅ እድላቸው እጅግ የሰፋ ነው በማለት መጋቢ ሀዲስ ሄኖክ ግልፅ በሆነ ሁኔታ አብራርተዋል።

እንደ መጋቢ ሀዲስ የኔታ ሄኖክ ዝርዝር መረጃ የቆሎ ተማሪዎች ሀገር በቀል እውቀት የረቀቀና የመጠቀ መሆኑን መረዳት ይቻላል። ለዚህም የሚከተለውን ማስረጃ ገልፀውልናል። "የቆሎ ተማሪዎች እውቀት ሀገር በቀል ብቻ ሳይሆን አለም አቀፍ እውቀት ጭምርም ነው" ያሉትን ሃሳብ ስናይ እውነትም አለም አቀፋዊ እውቀት ነው ብሎ ለመፈረጅ የሚጋብዝበት ሁኔታም አለ። ምክንያቱም ግዕዝ ከረቂቅነቱ፤ ከምጥቀቱ አንፃር ሲታይና ለዚህም መሰረቱ ግእዝ መሆኑ

እሱም በውጭ ሀገራት በዩኒቨርሲቲ መስጠቱም ለዚህ እንደ ዋና ምክንያት ይጠቀሳል። ከዚህም የተነሳ ቀልድ ብለው እንኳን ጣል የሚያደርጉት ምስጢራዊ ጨዋታ ሁሉ የሚታወቀው ከጥልቅ ምርምር በኋላ በመሆኑ ነው። በተለይ የማዕድን ቦታውን መገኛ ማወቃቸው፣ እንዴት እንደሚወጣ... እነዚህን ሁሉ የማወቅ እድላቸው ሰፊ ነው። የዚህ ሂደትም በሚማሩት ምስጢረ ትምህርት አማካኝነት ግንዛቤውን እንደሚያገኙ ያሳያል። ይህ ብቻ ሳይሆን ከላይ እንደተገለፀው የቆሎ ተማሪዎች ዘርፈ ብዙ ሀገር በቀል እውቀት እንዳላቸው ያመለክታል።

ምስል4፦ ከመጋቢ ሀዲስ ሄኖክ ጋር የተደረገ ቃለ መጠይቅን የሚያሳይ

4.4 የቆሎ ተማሪዎች ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው መስተጋብራዊ ሂደት

ሰዎች በአንድ አካባቢ ተሰብስበው ሲኖሩ የራሳቸው የሆነ አመጋገብ፣ አለባበስ፣ በዓላት አከባበር፣ በጋራ መስራትን፣ የመረዳዳት ባህልን የማስፋፋት ሁኔታ በአጠቃላይ የጋራ የሆኑ ማህበራዊ ጉዳዮችን የመመስረት እድላቸው ሠፊ ነው። የቆሎ ተማሪዎች ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው መስተጋብር ልክ እንደ አመጋገባቸው ወይም አለባበሳቸው ከቦታ ቦታ ይለያያል። እነዚህ ተማሪዎች ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው መስተጋብር እንዴት ይገለጻል? የሚል ጥያቄ ለአካባቢው ማህበረሰብ ቀርቦ ነበር። መልሱም እንደ ሚከተለው ቀርቧል።

የቆሎ ተማሪዎች ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው መስተጋብር እንደየ አካባቢው ይለያያል። ማህበረሰቡ ተማሪዎቹን የሚያውቅና ትምህርት ቤቱን የሚረዳ ከሆነ በእኛ በምዕመኑ ዘንድ በጣም የከበረ ነው። በበዓላት ጊዜ በእየቤታችን እንጠራቸዋለን፣ እየመጡ ይጎበኙናል፣ ትምህርት ቤታቸው ሲፈርስ እንሰራላቸዋለን፣ ሲቸግራቸው የቻልንውን ነገር ሁሉ

እናደርግላቸዋለን። ይሁን እንጂ ይህ ሁኔታ ያልተለመደበት አካባቢም አለ። ስለዚህ እንደየ አካባቢው ልዩነት የቆሎ ተማሪዎች ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው ግንኙነት ከፍተኛ፣ መካከለኛና ዝቅተኛ ተብሎ ይከፈላል። ከዚህም አንፃር በዚህ በደብረ ብርሃን አካባቢ የሚገኙ የቆሎ ተማሪዎች ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው አዎንታዊ ትስስር ጥሩ የሚባል ደረጃ ላይ ይገኛል። ለዚህም የተለያዩ ምክንያቶች አሉ። በዋናነት እነዚህ ተማሪዎች የሚቸግሯቸውን እንደ ውሃ አቅርቦት፣ የተለያዩ የመገልገያ ቁሳቁሶች የመሳሰሉትን ነገሮች ከእኛ ከአካባቢው ማህበረሰብ ማግኘት እንደሚችሉና ማህበረሰቡም ለተማሪዎቹ ያላቸውን ነገር ለመስጠት ወደ ኋላ እንደማይሉ የተለያዩ የአካባቢው ነዋሪዎች ከሕይወት ቆይታቸው አንፃር ገልፀዋል። በልመና ጊዜም "በእንተ ስማ ለማርያም" ብለው ሲለምኑ የአካባቢው ነዋሪ ያለውን ይሰጣል።

በአጠቃላይ የቆሎ ተማሪዎች ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው መስተጋብር ልክ ካገናኙና ተማሪዎቹ የጠበቀ ቁርኝት እንዳላቸው ሁሉ ከሀይማኖታዊ አገልግሎት ጀምሮ የቆሎ ተማሪዎችና ምዕመናኑም ጥበቅ ትስስር እንዳላቸው የአካባቢው ነዋሪ የሆኑት አቶ ቸኮለ አበበ ገልፀዋል።

የቆሎ ተማሪዎች ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸውን መስተጋብር በተመለከተ የአካባቢው ነዋሪ ከላይ እንደገለፀው ተማሪዎቹና ማህበረሰቡ ጥሩ የሆነ አዎንታዊ ትስስር እንዳላቸው ያመለክታል። ይህ አዎንታዊ መስተጋብር በእየ ዕለቱ የሚያከናውኗቸው ሂደቶች፣ አገልግሎቶች ከጊዜ ወደ ጊዜ አየዳበረ በመሄዱ ይበል የሚያስኝ ማህበራዊ ግንኙነት እንደፈጠረ ያሳያል። የቆሎ ተማሪዎች የሕይወታቸው ስንቅ የሆነውን "በእንተ ስማ ለማርያም" ብለው ለልመና ሲሰማሩ ማህበረሰቡም አይጨክኑባቸውም፤ ያላቸውን ይሰጧቸዋል። በዚህ በልመና ወቅት ወደ ተለያዩ ሰፈር ሲሄዱ የሚገጥማቸው ትልቁ ተግዳሮት ውሻ ነው። እሱንም በያዙት "በትር" ራሳቸውን ከውሻ በመከላከል የሄዱበትን አላማ አሳክተው ይመለሳሉ። የቆሎ ተማሪዎች ከየሀገራቸው የመጡበትን ግብ ለማሳካት በሕይወተቸው/በአኗኗራቸው ብዙ ፈተናዎች ይገጥሟቸዋል። ነገር ግን ያን ችግር በብልሃት ያልፉታል። በተጨማሪም ይህ የቆሎ ተማሪዎችና ማህበረሰቡ የሚያሳዩት መልካም ትብብር የጥሩ እሴት መገለጫ እንደሆነ የሚያመለክት ነው።

በአጠቃላይ በቆሎ ተማሪዎች አኗኗር ውስጥ መረዳዳትና መተጋጋዝ የተለመዱ ክንዎኖች ናቸው። በቆሎ ተማሪዎች ዘንድ ሁሉም ነገር የጋራ ነው፤ የግል የሚባል ንብረት የለም። ምንም እንኳን አንዳንድ ተማሪዎች የራሳቸው ጎጆ ቢኖራቸውም የሚኖሩት፣ የሚመገቡትና የሚለምኑት በጋራ ነው። ይህ የቆሎ ተማሪዎች ህይወት ማለትም ሁሉም ነገር በጋራ፤

በህብረት መሆኑ ከእነሱ ውጭ ለሆነው ትውልድም ጭምር እንደ አርዳያ ሆነው ለመታየታቸው ዋናውን ሚና ይጫወታል።

4.4.1 የቆሎ ተማሪዎች ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው የልመና ስርዓት

የቆሎ ተማሪዎች በልመና ወቅት የተለያዩ ስርዓቶችን ይከውናሉ። ለልመና በሚወጡበት ወቅት ብዙ ተግዳሮቶች ያጋጥሟቸዋል። ከነዚያም መካከል አንዱና ዋነኛው "ውሻ" ነው። ይህን ችግር ለመፍታት እንዲሁም የሄዱበት ዓላማ ውጤታማ ይሆን ዘንድ የሚያከናውኑት ስርዓታዊ ሂደት ከፍተኛ አስተዋጽኦ አለው። ይህም እንደ ተማሪዎች አቅም ወይም የትምህርት ደረጃ የተለያየ ነው። ጀማሪ፣ መካከለኛና ከፍተኛ ደረጃ ላይ ያሉ ተማሪዎች ለልመና ወደተሰማሩበት አካባቢ ሲሄዱ ራሳቸውን ከውሻ ለመታደግ የሚያደርጉት ጸሎት እንደ ትምህርት ደረጃቸው የተለያየ ነው ሲሉ መምህር ምህረት ገልፀዋል። ከዚህ ጋርም በተያያዘ የሚከተሉትን ሁኔታዎች በሰፊው አብራርተዋል።

ጀማሪ የቆሎ ተማሪዎች በልመና ወቅት የሚከተሉትን ሀይማኖታዊ ስርዓት (ጸሎት) ያከናውናሉ።

የመጀመሪያው "ሰላም ለኪ እንዘ ንሰግድ ንበለኪ ማርያም እምነ ናስተበቀዐኪ። እምአርዋ ነዓዌ ተማኅፀነ ብኪ በእንተ ሐና እምኪ ወኢያቂም አቡኪ ማኅበረነ ዮም ድንግል ባርኪ።" የሚለውን ጸሎት በቻሉት መጠን ይደግማሉ።

ሌላው ደግሞ "ጸሎተ እግዝእትነ ማርያም ድንግል ወላዲተ አምላክ። ታዐብዮ ነፍስየ ለእግዚአብሔር። ወትትሐሠይ መንፈስየ በአምላኪያ ወመድኅኒያ። እስመ ርእየ ሕማማ ለአመቱ። ናሁ እምይእዜሰ ያስተበፅዑኒ ኩሉ ትውልድ። እስመ ገብረ ሊተ ኀይለ ዐቢያተ። ወቅዱስ ስሙ። ወሣህሉኒ ለትውልደ ትውልድ ለእለ ይፈርህዎ ወገብረ ኀይለ በመዝራዕቱ። ወዘረዎሙ ለእለ ያዐብዩ ገሊና ልቦሙ። ወነሠቶሙ ለኃያላን እምናብርቲሆሙ። አዕብዮሙ ለትሑታን ወአጽገ ቦሙ እምበረከቱ ለርጉባን። ወፈነዎሙ ዕራቆሙ ለብዑላን። ወተወክፎ ለእስራኤል ቀልዴሁ ወተዘከረ ሣህሎ ዘይቤሎሙ ለአበዊነ ለአብርሃም ወለዘርዑ እስከ ለዓለም።"

ከላይ የተገለፁትን ማለትም ሰላም ለኪና ጸሎተ እግዝእትነ ማርያምን ጀማሪ ተማሪዎች በቻሉት መጠን፣ አርባ ዘጠኝ ጊዜ፣ ሰባት ጊዜ፣ ሶስት ጊዜ እና አንድ ጊዜ ይደግሙታል።

የቁጥሩ መጠን መለያየቱ የራሱ የሆነ ምስጢራዊ ትርጓሜ አለው። ሰባት መሆኑ በኢብራይስጥ ፍፁም ቁጥር መሆኑን ያሳያል። ሶስት ደግሞ የኢትዮጵያ ፍፁም ቁጥር ነው። አንድ ቁጥር በሐይማኖት አስተምህሮ መሠረት ፍፁም አንድነትን፤ በኩርነትን ይገልጻል በማለት መምህር ምህረት ገለፃ አድርገዋል።

በመካከለኛ ደረጃ ላይ የሚገኙ ተማሪዎች ልክ እንደ ጀማሪዎቹ ተማሪዎች ሁሉ የራሳቸው የሆነ በትምህርት ደረጃቸው ልክ የሚደግሙት ፀሎት አለ። ጸሎተ ሐይማኖት ሁሉንም እና ከውዳሴ ማርያም ውስጥ የተመረጡ የማክሰኞ፣ የዓርብና የእሁድ ውዳሴ ማርያምን በተጨማሪም አንቀጸ ብርሃንን ሁሉንም ይደግማሉ። ከመምህ ምህረት እንደተገኘው መረጃ እያንዳንዳቸው እንደሚከተለው ቀርበዋል።

ጸሎተ ሐይማኖት "ነአምን በአሐዱ አምላክ እግዚአብሔር አብ አጋዜ ኩሉ ገባሬ ሰማያት ወምድር ዘያስተርኢ ወዘኢያሰተርኢ ወነአ ምን በአሐዱ እግዚእ ኢየሱስ ክርስቶስ ወልደ አብ ዋሕድ ዘህልው ምስሌሁ እምቅድመ ይትፈጠር ዓለም ብርሃን ዘእምብርሃን አምላክ ዘእምአምላክ ዘበአማን ዘተወልደ ወአኮ ዘተገብረ ዘዕሩይ ምስለ አብ በመለኮቱ። ዘቦቱ ኩሉ ኮነ ወዘእንበሌሁስ አልቦ ዘኮነ ወኢምንትኒ ዘበሰማይኒ ወዘበምድርኒ። ዘበእንቲአነ ለሰብእ ወበእንተ መድኅኒትነ ወረደ እምሰማያት። ተሰብአ ወተሠገወ እመንፈስ ቅዱስ ወእማርያም እምቅድስት ድንግል። ኮነ ብእሴ ወተሰቅለ በእንቲአነ በመዋዕለ ጲላሞስ ጳንጤናዊ ። ሐመ ወሞተ ወተቀብረ ወተንሥኦ እሙታን አመ ሣልስት ዕለት በከመ ጽሑፍ ውስተ ቅዱሳት መጻሕፍት።

ዐርገ በስብሐት ውስተ ሰማያት ወነበረ በየማነ አቡሁ ዳግመ ይመጽእ በስብሐት ይኩንን ሕያዋነ ወሙታነ ወአልቦ ማኅለቅት ለመንግስቱ። ወነአምን በመንፈስ ቅዱስ እግዚእ ማኅየዊ ዘሠረጸ እምአብ ንስግድ ሎቱ ወንሰብሐ ምስለ አብ ወወልድ ዘነበበ በነቢያት። ወነአምን በአሐቲ ቅድስት ቤተክርስቲያን እንተ ላዕለ ኩሉ ጉባኤ ዘሐዋርያት። ወነአምን በአሐቲ ጥምቀት ለስርየተ ኀጢያት። ወንሴፎ ትንሳኤ ሙታን ወሕይወተ ዘይመጽእ ለዓለመ ዓለም። ቅዱስ ቅዱስ ቅዱስ እግዚአብሔር ጸባዖት ፍጹም ምሉዕ ሰማያተ ወምድረ ቅድሳተ ስብሐቲክ ንስግድ ለክ ክርስቶስ ምስለ አቡክ ኄር ሰማያዊ ወመንፈስክ ቅዱስ ማሕየዊ እስመ መጻእክ ወአድኅንክ። እስግድ ለአብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ አሐተ ስግደተ(ተ ጊዜ በል)። እንዘ አሐዱ ሠለስቱ ወእንዘ ሠለስቱ አሐዱ ይሄለሱ በአካላት ወይትዋሐዱ በመለኮት። እስግድ ለእግዚእትነ ማርያም ድንግል ወላዲተ አምላክ እስግድ ለመስቀለ እግዚእነ ኢየሱስ ክርስቶስ።

ዘተቀደሰ በደሙ ክቡር። መስቀል ጎይልን መሰቀል ጽንዕን መስቀል ቤዛን መስቀል መድኅኒተ ነፈሰን። አይሁድ ክሕዱ ነሕነሰ አመነ ወእለ አመነ በጎይለ መስቀሉ ድኅን። ስብሐት ለአብ ስብሐት ለወልድ ስብሐት ለመንፈስ ቅዱስ (ተ ገዜ በል)። ይ.ሕ. ይደልዎሙ ለአብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ (ጊዜ በል)። ስብሐት ለእግዚእትን ማርያም ድንግል ወላዲተ አምላክ። ይ.ሕ.ይደልዎ ለእግዚእትን ማርያም ድንግል ወላዲተ አምላክ። ስብሐት ለመስቀለ እግዚእን ኢየሱስ ክርስቶስ። ይ.ሕ.ይደልዎ ለመስቀለ እግዚእን ኢየሱስ ክርስቶስ። ክርስቶስ በምሕረቱ ይዘከረን። ይ.ሕ አሜን አመ ዳግም ምጽአቱ ኢየሱስጥፍረን ይ.ሕ አሜን ለሰብሐተ ስሙ ያንቅሐን ይ.ሕ አሜን ወበአምልኮቱ ያፅንዓን ይ.ሕ አሜን እግዚእትን ማርያም አዕርጊ ጸሎተን ይ.ሕ አሜን ወአስተሥርዩ ኩሎ ኃጢአተን ይ.ሕ አሜን ቅድመ መንበሩ ለእግዚእን ይ.ሕ አሜን ለዘአብልዓን ዘንተ ኅብስተ። ይ.ሕ እስመ ለዓለም ምሕረቱ ወለዘአስተየን ዘንተ ጽዋዓ እስመ ለዓለም ምሕረቱ ወለዘሠርዐ ለነ ሲሳየን ወዐራዘን እስመ ለዓለም ምሕረቱ ወለዘተዓገሠ ለነ ኩሎ ኃጢአተን እስመ ለዓለም ምሕረቱ ወለዘወሀበን ሥጋሁ ቅዱስ ወደሞ ክብረ እስመ ለዓለም ምሕረቱ ወለዘአብጽሐን እስከ ዛቲ ሰዓት። ይ.ሕ ነሀብ ሎቱ። ስብሐት ስብሐተ ወአክቴተ ለእግዚአብሔር ልዑል ወለወላዲቱ ድንግል ወለመስቀሉ ክቡር ይትአክት ወይስባሕ ስሙ ለእግዚአብሔር ወትረ በኩሉ ጊዜ ወበኩሉ ሰዓት።

ሰላም ለኪ እንዘ ንሰግድ ንብለኪ ማርያም እምነ ናስተበቀዐኪ። እምኣርዌ ነዓዌ ተማነፀን ብኪ በእንተ ሐና እምኪ ወኢያቂም አቡኪ ማኅበረን ዮም ድንግል ባርኪ። ጸሎተ እግዚእትን ማርያም ድንግል ወላዲተ አምላክ። ታዕብዮ ነፍስየ ለእግዚአብሔር። ወትትሐሠይ መንፈስየ በአምላኪየ ወመድኅኒየ። እስመ ርእየ ሕማማ ለአመቱ። ናሁ እምይእዜሰ ያስተበዕዑኒ ኩሎ ትውልድ። እስመ ንብረ ሊተ ጎይለ ዐቢያተ። ወቅዱስ ስሙ። ወሃህሉኒ ለትውልደ ትውልድ ለእለ ይፈርህዎ ወንብረ ጎይለ በመዝራዕቱ። ወዘረዎሙ ለእለ ያዕብዩ ኅሊና ልቦሙ። ወነሠቶሙ ለኃያላን እምናብርቲሆሙ። አዕብዮሙ ለትሑታን ወአጽገ ቦሙ እምበረከቱ ለርጉባን። ወፈነዎሙ ዕራቆሙ ለብዑላን። ወተወክፎ ለእስራኤል ቊልዔሁ ወተዘከረ ሃህሎ ዘይቤሎሙ ለአበዊን ለአብርሃም ወለዘርዑ እስከ ለዓለም።

የማክሰኞ ውዳሴ ማርያም "ቃለ አብ ሕያው ዘወረደ ውስተ ደብረ ሲና ወወሀበ ሕገ ለሙሴ ወከደነ ርእሰ ደብር በጊሜ ወጢስ በጽልመት ወነፋስ ወበድምፀ ቃለ አቅርንት ይጌሥፅ ለእለ ይቀውሙ በፍርሃት ሰአሊ ለነ ቅድስት። ኮንኪ ዐፅቀ ንጹሐ ወሙዳየ አሚን ርትዕት

ሃይማኖቶችም ለቅዱሳን አበዊነ ኦ ንጽሕት ወላዲተ አምላክ ድንግል ኅትምት ወለድኪ ለነ ቃለ አብ ኢየሱስ ክርስቶስ መጽአ ለመድኃኒትነ ሰአሊ ለነ ቅድስት።

የዓርብ ውዳሴ ማርያም "ማርያም ንጽሕት ድንግል ወላዲተ አምላክ ማእምንት ሰአሊተ ምህረት ለውሉደ ሰብእ ሰአሊ ለነ ንብ ክርስቶስ ወልድኪ ይሥረይ ኃጢአተነ ሰአሊ ለነ ቅድስት።

የእሁድ ውዳሴ ማርያም "በትረ አሮን እንተ ሠረፀት ዘእንበለ ተክል ወኢሰቀይዋ ማየ ከማሃ አንቲኒ ኦ ወላዲተ ክርስቶስ አምላክነ ዘበአማን ዘእንበለ ዘርፅ መጽአ ወአድኅነነ ሰአሊ ለነ ቅድስት።

ከላይ ከተገለፀው ጸሎት በተጨማሪም መካከለኛ የትምህርት ደረጃ ላይ የሚገኙ የቆሎ ተማሪዎች ራሳቸውን ከውሻ ለመጠበቅ የሚያደርጉት ፀሎት "አንቀጸ ብርሃን" መሆኑን መምህር ምህረት ገልፀው እንደሚከተለው በግዕዝ ቋንቋ አብራርተውታል።

አንቀጸ ብርሃን "ቅድስት ወበፀፅት ሰብሕት ወቡርክት ክብርት ወልዕልት አንቀጸ ብርሃን መዓርገ ሕይወት ወማኅደረ መለኮት ቅድስተ ቅዱሳን አንቲ ወእቱ ኦ እግዝእትነ ወላዲተ አምላክ ማርያም ድንግል ተሰመይኪ ሥምረተ አብ ወማኅደረ ወልድ ወምጽላለ ዘቅዱስ መንፈስ ኦ ቡርክት እምኩሉ ፍጥረት አንቲ ወእቱ ህየንተ አርያም ዘበሰማያት ዘኮንኪ አርያመ በዲበ ምድር ብኪ አስተማሰሉ ቅዱሳን ነቢያት ካህናት ወነገሥት ገብሩ ሎሙ ቅድስተ ቅዱሳን ወውስቲታ ጽላተ ኪዳን ወልድኪ ሣህሎ ይክፍለነ ሰአሊ ለነ ቅድስት።

በእንተ ተሠግዎቱ ለወልደ አምላክ እምኔኪ ወብኪ ቅሩባነ ኮነ እምድር ለማኅደር ውስተ አርያም ብኪ ወበስመ ወልድኪ ቅሩባነ ኮነ።

ዓሠርቱ ቃላት እለ ተጽሕፉ በአፃብዒሁ ለእግዚአ ኩሉ ፍጥረት ገደረ ወልደ አምላክ ላዕሌኪ አብ በየማኑ ከደነኪ ወቅዱስ መንፈስ ጸለለኪ ወኃይለ ልዑል አጽንዐኪ ወኢየሱስ ለብሰ ሥጋ ዚአኪ ክልሐ ወይቤ ዘፀምኦ ይምጸእ ንቤየ ወይስተይ በከመ ይቤ መጽሐፍ አፍላገ ማየ ሕይወት ዘይውኅዝ እምከርሡ ወልድኪ ሣህሎ ይክፍለነ ሰአሊ ለነ ቅድስት።

ቀዲሙ ዜነወነ አብ በየውጣ እንተ ይእቲ 10ቱ ቃላት እለ ጽሑፉት(ተጽሕፉ) በአፃብዒሁ ለእግዚአብሔር ወመሀረነ ወልድክ እግዚእነ ወመደኃኒነ ኢየሱስ ክርስቶስ ከመ አንተ ባሕቲትክ አቡሁ ሎቱ ወውእቱ ባሕቲቱ ወልድ ለክ ከመዝ ነአምን ዘአልቦቱ እም በሰማያት ወአብ በዲበ

ምድር ዘወረደ እምሰማያት እንዘ አልቦ ዘየአምር ምጽኦቶ ዘእንበለ አቡሁ ባሕቲቱ ወጽራቅሊጦስ መንፈስ ጽድቅ ኀደረ ውስተ ክርሥኪ ወዖርኪዮ 9ተ አውራኅ ተፈሥሑ ሰማያት ወተኃሥየት ምድር በልደቱ ለወልድኪ መልአክ ዜነወ ፍሥሓ ወሐራ ሰማይ ሰብሑ እንዘ ይብሉ ስብሐት ለእግዚአብሔር በሰማያት ወሰላም በምድር ለእኛለ እመሕያው ሥምረቱ ወኖሎት በቤተ ልሔም አንከፋ እምዘርእዩ ወሰምዑ ሰብአ ሰገል ርእዮሙ ኮከበ መጽኡ እምርተቅ ብሔር ከመ ይስግዱ ለወልድኪ ወይግነዩ ለኪ ውእቱ ኮከብ ዘመርሖሙ እምሥራቅ ወአብጽሖሙ እስከ ቤተ ልሔም ወቆመ መልዕልቲኪ ኀበ ሀሎኪ አንቲ ምስለ ሕፃንኪ ወርእዮሙ እሙንቱ(እልክቱ) መሰግላን ተፈሥሑ ንቢዮ ፍሥሓ ቦሑ ኀቤሁ ወቆሙ ቅድሜሁ ወወድቁ ዲበ ምድር ወሰገዱ ሎቱ ወአርኀው መዛግብቲሆሙ። ወአብሑ ሎቱ አምኃ ወርቀ ክርቤ ወስኒነ ወይቤሉ አምኃ አባእነ ለክ ዕጣነ አቅረብነ ለክ እምዚአክ ለክቡር ስምክ ኦ አምላክነ በእንተ ኀጢአተ ሕዝብክ ከመ ትትወክፍ ስእለቶሙ ወመሥዋዕቶሙ ዘመጸእክ ከመ ትሥረይ ሎሙ ኃጢአቶሙ ወልድኪ ሣህሎ ይክፍለነ ሰአሊ ለነ ቅድስት።

አንቲ ውእቱ ንጽሕት እምንጽሐን ድንግል ኀሪት ዘነበርኪ ውስተ ቤተ መቅደስ ከመ ታቦት ዘግቡር እምዕዕ ዘኢይነቅዝ ሥርግው በወርቅ ንጡፍ ወልቡጥ በዕንቁ ባሕርይ ዘየኀቱ ዘብዙኀ ሄጡ ከመዝ ነበርኪ ውስተ ቤተ መቅደስ ወመላእክት ያመጽኡ ወትረ ሲሳየኪ ከመዝ ነበርኪ 10ተ ወ2ተ ዓመተ እንዘ ትትናዘዚ እምኀበ መላእክት ስቴኪኒ ስቴ ሕይወት ውእቱ ወመብልዕኪኒ ኀበስት ሰማያዊ። ዳዊት አቡኪ ዘመረ በመሰንቆ ወኀለዮ በመዝሙር እንዘ ይብል በመንፈስ ትንቢት ስምዒ ወለትዮ ወርእዩ ወአጽምዒ ዕዝነኪ ርስዒ ሕዝበኪ ወቤተ አቡኪ እስመ ፈተወ ንጉሥ ስነኪ እስመ ውእቱ እግዚእኪ ወሎቱ ትሰግዲ ወልድኪ ሣህሎ ይክፍለነ ሰአሊ ለነ ቀድስት።

ገብርኤል መልአክ እመላእክት ንጽሐን ዘአልቦ ሙስና እመላእክት ቀደምት ዘይቀውም ቅድመ እግዚአ ኩሉ አብሠረኪ ወይቤለኪ ተፈሥሑ ፍሥሕት እግዚአብሔር ምስሌኪ ቡርክት አንቲ እምአንስት ረከብኪ ሞገስ በኀበ እግዚአ ኩሉ ወናሁ ትፀንሲ ወትወልዲ ወልደ ወትሰምዱዮ ስሞ ኢየሱስ ውእቱ ዐቢይ ወይሰመይ ወልደ ልዑል ወይሁቦ እግዚአብሔር አምላክ መንበረ ዳዊት አቡሁ ወይነግሥ ለቤተ ያዕቆብ ለዓለም ወአልቦ ማኅለቅት ለመንግሥቱ መንፈስ ቅዱስ ይመጽእ ላዕሌኪ ወኃይለ ልዑል ይጸልለኪ ዘኒ ይትወለድ እምኔኪ ቅዱስ ውእቱ ወይሰመይ ወልደ እግዚአ ኩሉ ዘተወልደ እምኔኪ ወልድኪ ሣህሎ ይክፍለነ ሰአሊ ለነ ቅድስት።

አንድ ወገኑ ዘክርያስ ጽርሐ ቅድሳት መቅደስ ቅድስተ ቅዱሳን መንግሥት ብርሃን መንበረ ስብሐት ዘኢይተረጎም አስተማሪና ከ ቅድስት ማርያም በመቅደስ ቅድስተ ቅዱሳን በእንተ ቅዱስ መንፈስ ዘመጽአ ላዕሌኪ ወኃይለ ልዑል ጸላለኪ መንግሥት ብርሃን በእንተ ዘተሰወረ ቃለ አብ ኢየሱስ ክርስቶስ መድኃኒነ ውስተ ክርሥኪ እግዚአ ኩሉ ዘመልዕልት ዘይሴብሐዎ መላእክት ወሊቃነ መላእክት አጋእዝት ወሥልጣናት ኃይላት መናብርት ወመኳንንት።

ወሶበ ወለድኪ ወልደኪ በዲበ ምድር በውስተ ጎል ከለሉኪ ኪሩቤል እለ ብዙኃት አዕይን ቲሆም ወሱራፌል እለ 6ቱ ክነፊሆሙ ወደመናተ ብርሃን ያዱኪ ሊቃነ መላእክት ወሠራዊተ መላእክት ወሐራ ሰማይ ቆሙ ቅድሜኪ በፍርሃት ወበረዓድ ወበህየ በካልእ ስብሐት ወደሱኪ ኪሩቤል ወሱራፌል ዘኢኮነ እምስብሐቲሆሙ ዘውስተ ሰማያት ወኢ እምስብሐቲሆሙ ዘትካት ወሶበ ርእዩ እግዚአሙ ዘአስተጋብአ ኩሎ ፍጥረታተ እንዘ ይነበር ውስተ ሕፃንኪ ወዘይሴሲ ለኩሉ ፍጥረት ይጠቡ ሐሊበኪ ከመ ሕፃን ኀሠሥዎ ውስተ አርያም ወበህየ ረክብዎ ምስለ አቡሁ መንፈስ ቅዱስ ከመ ትካት። ወሶበ ርእዩ ትሕትናሁ ለእግዚአሙ(ለእግዚእነ) አልዐሉ አዕይንቲሆሙ ላዕለ ውስተ አርያም ሰፍሉ ክነፊሆሙ ወሰብሉ ለእግዚአሙ እንዘ ይብሉ ስብሐት ለክ እግዚአ ኩሉ በሰማያት ወዓዲ ርእዩኪ በውስተ በዓት ለኪ ለባሕቲትኪ ምስለ ሕፃንኪ ወይቤሉ ሰላም በዲበ ምድር ወሶበ ርእዩ እንዘ ይለብስ ሥጋ ዚአነ ዘነሥእ እምኔኪ ሰገዱ እንዘ ይብሉ ለእንለ እመሕያው ሠምሮ። ዳዊት ነቢይ ተነበየ በመዝሙር እንዘ ይብል እምሰማይ ሐወፀ አግዚአ ኩሉ ወእምድልው ጽርሐ መቅደሱ ወርእየ ኩሎ ደቂቀ እንለ እ ሕያው ፈተወ ንጉሥ ስነኪ ወይቤ ሃቲ ይእቲ ምዕራፍየ ለዓለም ዝየ አጎድር እስመ ኃረይክዋ ወልድኪ ሣህሎ ይክፍለነ ሰአሊ ለነ ቅድስት።

አስተማሪና ከ ቅድስት ወበፅዕት ስብሐት ወቡርክት ክብርት ወልዕልት በመሶብ ዘወርቅ ዘውስቴታ ኅብስተ ሕይወት ዘወረደ እምሰማያት ወሃቤ ሕይወት ለኩሉ ዘየአምን ኪያሁ ወይበልዕ እምኔሁ በአሚን ወበልብ ሥሙር ምስለ እለ በየማኑ ወልድኪ ሣህሎ ይክፍለነ ሰአሊ ለነ ቅድስት።

አንቲ ውእቱ ተቅዋም ዘወርቅ ዘኢገብራ እደ ኬንያ ዘሰብእ ወኢያገትው ውስቴታ ማኅቶተ አላለሊሁ ብርሃነ አብ ብርሃን ዘእምብርሃን መጽአ ንቤኪ ወነበረ መልዕልቴኪ ወአብርሃ በመለኮቱ ውስተ ኩሉ አጽናፈ ዓለም ሰደደ ጽልመተ እምላዕለ ሰብእ ወአድንነነ በቃሉ ማሕየዊ እንዘ ይብል አነ ውእቱ ብርሃኑ ለዓለም እመኑ በብርሃኑ ወአንሶስው እንዘ ብክሙ ብርሃን ወልድኪ ሣህሎ ይክፍለነ ሰአሊ ለነ ቅድስት።

እግዚአ ኩሉ ዘእምእግዚአ ኩሉ ብርሃን ዘእምብርሃን እግዚእ ዘበአማን ዘእምእግዚአ ኩሉ ዘበአማን ዘተወልደ ወአኮ ዘተገብረ ንቡር ህላዌሁ ምስለ አቡሁ ዘቡቱ ኩሉ ኮነ ዘበሰማይኒ ወዘበምድርኒ ዘበእንቲአነ ለሰብእ ወበእንተ መድኃኒትነ ወረደ ወተሠገወ ወተሰብአ እማርያም እምቅድስት ድንግል ወበምጽአቱ አብርሃ ላዕሌነወዜነወነ ትፍሥሕተ ወኃሄተ ወአቀረበነ ንበ አቡሁ ወመርሐነ ፍኖተ ሕይወት ወወሀበነ ሕይወተ ዘለዓለም በአሚነ ዚአሁ ኢሳይያስ ነቢይ እምትእዛዙ ለኢየሱስ አንክረ በትንቢት ወይቤ ብርሃን ትእዛዝክ በዲበ ምድር።

ዘካርያስ ካህን አረጋዊ ጻድቅ ወንጹሕ ዘይገብር ትእዛዙ ለእግዚአ ኩሉ አንክረ ወተደመ ከሠተ አፉሁ ወይቤ በሣህሉ ወበምሕረቱ ለአምላክነ ለዘሐወፀነ እምክርያም ወሠረቀ ከመ ያርእዮሙ ብርሃኖ ለእለ ይነብሩ ውስተ ጽልመት ወጽላሎተ ሞት ወአርትዐ እገሪነ ውስተ ፍኖተ ሰላም ከመ ይምሐረነ ወልድኪ ሣህሎ ይክፍለነ ሰአሊ ለነ ቅድስት።

ናስተማስለኪ ኦ እግዝእትነ በማዕጠንት ዘወርቅ ዘውስተ እደዊሆሙ ለሊቃነ ካህናት ሰማያውያን እለ ይክውኑ ጸሎተ ኩሎሙ ቅዱሳን መሃይምናን እምዲበ ምድር በውስተ ማዕጠንቶሙ ከማሁ በስእለተ ስምኪ ያዐርጉ ስእለቶሙ ለደቂቀ እንለ አመሕያው ውስተ ማንደረ ሥሉስ ቅዱስ አብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ ወታስተሥርዩ ኃጢአተ ሕዝብኪ ተበውሃ ለኪ እም አብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ ከመ ትኩኒ ተንክተመ ለውሉደ ሰብእ ለሕይወት ዘለዓለም ለኪ ይደሉ ከመ ትኩኒ መድኃኒቶሙ ለመሃይ ምናን ሕዝብኪ ኦ መድኃኒተ ኩሉ ዓለም ወልድኪ ሣህሎ ይክፍለነ ሰአሊ ለነ ቅድስት።

አንቲ ውእቱ ዕፅ ቡሩክ ዕፅ ሕይወት ዕፅ መድኃኒት ህየንተ ዕፅ ሕይወት ዘውስተ ገነት ዘኮንኪ ዕፅ ሕይወት በዲበ ምድር ፍሬኪኒ ፍሬ ሕይወት ውእቱ ወዘበልዐ እምኔሁ ሕይወተ ዘለዓለም የሐዩ። ጽጌ አስተርአየ እምኔኪ ዘሠናየ መዓዛ ይምዕዝ በገበ እለ የአምርዎ ውስተ ኩሉ አጽናፈ ዓለም ዘበእንቲአሁ ተነበየ ዳዊት በመዝሙር እንዘ ይበል ክርቤ ወሚዓ ወሰሊክ እምነ አልባስኪ

ሰሎሞን አቡኪ ተነበየ ወይቤዬና አንፍኪ ከመ ዬና ስኒን። ገነት ዕፁት እኅትየ መርዓት ገነት ዕፁት ዓዘቅት ንትምት ፍናወ ዚአኪገነት ምስለ ፍሬ አቅማሕ ቀፅ ምስለ ናርዶስ ናርዶስ ዘምስለ መጽርይ ቀዲመታት ወቀናንሞስ ምስለ ኩሉ ዕፁወ ሊባኖስ ክርቤ ወዓልው ምስለ ኩሉ መቅድመ ዕፍረታት ነቅዕ ገነት ዐዘቅተ ማየ ሕይወት ዘይውጎዝ እምሊባኖስ ወልድኪ ሣህሎ ይክፍለነ ሰአሊ ለነ ቅድስት።

በትረ አሮን እንተ ሠረፀት ዘእንበለ ተክል ወኢሰቀይዋ ማየ በቤተ መቅደስ ወረሰያ ድሉተ ለካህናት ከማሃ አንቲኒ ነበርኪ ውስተ ቤተ መቅደስ በቅድስና ወበንጽሕ ወወሃእኪ እመቤተ መቅደስ በክብር ወበዓቢይ ፍሥሐ ወሠረፀ እምኔኪ ፍሬ ሕይወት ዘበአማን እግዚእነ ወመድኃኒነ ኢየሱስ ክርስቶስ ኦ ቅድስት ዘእንበለ ሩካቤ ረክብኪ ወልደ በከመ ተጠየቂዮ ለመልእክ ወይቤለኪ መንፈስ ቅዱስ ይመጽእ ላዕሌኪ ወኃይለ ልዑል ይጸልለኪ ወልድኪ ሣህሎ ይክፍለነ ሰአሊ ለነ ቅድስት።

ለኪ ይደሉ ለአግብርትሰኪ ወለአእማትኪ ትስአሊ ለነ ኀበ ወልድኪ ለእለ አመነ በስመ ወልድኪ ኦ ምልእተ ጸጋ ኦ መኃዘ ፍሥሐ ፈድፋደ ብኪ ግርማ ራእይ ዘየዐቢ እምኪሩቤል እለ ብዙኃት አዕይንቲሆሙ ወሱራፌል እለ 6ቱ ክነፊሆሙ እልክቱ ይክድኑ ገጾሙ ወእገሪሆሙ በአርአያ ትእምርተ መስቀል ከመ ይድኃኑ እም እሳት ዘይወፅእ እመለኮተ ወልድኪ አንቲሰ ኮንኪ ማነፈደ ለመለኮት ወኢያውዐየኪ እሳተ መለኮት። ያርኪ ነበልባለ እሳት ወኢያውዐየኪ ነበልባለ መለኮት ተመሰልኪ ዕፁ ጳጦስ ዘርእየ ሙሴ በነደ እሳት ወዕፀታ ኢውዕየ ከማሁ ኢያውዐየኪ እግዚአ ኃይላት ዘኩለንታሁ እሳት ፍጹም አንቲ በአማን ዘኮንኪ ምክሐ ለዘመደ ክርስቲያን ወብኪ ቅሩባነ ኮነ እምድር ለማኅደር ውስተ አርያም በእንተ ተሠግዎቱ ለወልደ አምላክ እምኔኪ ሰአሊት ለነፍሳቲነ ሕይወተ ኦ ጸጋዊተ ምሕረት ለእለ የአምኑ በጸሎታ ሰአሊ ለነ ኀበ እግዚእነ ወመድኃኒነ ኢየሱስ ክርስቶስ ያጽንዐነ በርትዕት ሃይማኖት ውስተ አሚነ ዚአሁ ወዘአቡሁ ወዘቅዱስ መንፈሱ ይጸግወነ ሣህሎ ወምሕረቶ ይሥረይ ኃጢአተነ በብዝነ ምህረቱ ስብሐት ለኪ ኦ ወላዲተ እግዚአ ኩሉ አብቲት ወክብር ለአብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ ይእዜኒ ወዘልፈኒ ወለዓለመ ዓለም አሜን ወልድኪ ሣህሎ ይክፍለነ ሰአሊ ለነ ቅድስት።

በመካከላኛ ደረጃ ላይ የሚገኙ የቆሎ ተማሪዎች ከላይ የተዘረዘሩትን ጸሎቶች ከጸለዩ በኋላ በያዙት በትር ላይ ትንፋሻቸውን እፍ በማለት ወይም ምራቃቸውን እንትፍ እንትፍ ብለው

ራሳቸውን ከውሻ ይከላከላሉ። እንደ መምህር ምህረት ገለፃ ይህን ስርዓት ከአከናወኑ በኋላ እንኳን ውሻ አንበሳም ቢመጣባቸው ይቆማል እንጂ ሊተናኮላቸው አይችልም ብለው ገልፀዋል።

ከፍተኛ ደረጃ ላይ ያሉ ወይም በዕውቀት ጣሪያ ላይ የደረሱ የቆሎ ተማሪዎች የሚያደርጉት ጸሎት ደግሞ በቃል አማካኝነት የወረሱትን ምስጢራዊ ፍቺ ያለውን ጸሎት በኢዳን ተከትቦ በብራናም ይሁን በወረቀት ከተፃፈ በኋላ ማንም የማያየው ቦታ ደብቀው ያስቀምጡታል። ይህም ጥበብ የመጀመሪያው ባላንጋራ ከሆነው "ከውሻ" ጀምሮ እስከ አናብስትና ሌሎችንም እስከመከላከል ድረስ ምስጢራዊ ጥበቡ እየሰፋ ይሄዳል በማለት መምህር ምህረት አክለው ገልፀዋል።

4.4.2 የቆሎ ተማሪዎች የልመና ጊዜ

የቆሎ ተማሪዎች ለልመና ወደ ማሕበረሰቡ የሚሄዱበት የራሳቸው ጊዜ አላቸው። ይህም ብዙ ጊዜ የሚያተኩሩት ከሰዓት በኋላ ማለትም ዘጠኝ ሰዓት ገደማ ለልመና ወዳሰቡት አካባቢ ይሰማራሉ። ይህም የሆነበት ምክንያት አመሻሽ ላይ ሰዎች ወደ ቤታቸው ገብተው የሚሰባሰቡበት ጊዜ በመሆኑ ነው። በማንኛውም ሰዓት ከሄዱ ቤት ውስጥ ልጆችን ብቻ ሊያገኙ ስለሚችሉ የሄዱበት ዓላማ ሳይሳካ የመቅረቱ ዕድል ሰፊ ይሆናል፤ምንም ነገር ሳይዙ ሊመለሱ ይችላሉ። ስለዚህ ጊዜያቸውን በአግባቡ በመጠቀም ወደ ማህበረሰቡ ዘንድ ለልመና ይሄዳሉ በማለት ቀሲስ ሸፈራው የካቲት27/2016 ዓ.ም. በሰጡት ቃለ መጠይቅ ገልፀዋል።

4.5 የቆሎ ተማሪዎች ህመም ሲያጋጥማቸው የሚያደርጓቸው ሁኔታዎች

የቆሎ ተማሪዎች ሲታመሙ የሚያከናውኗቸው ድርጊቶች በርካታ ናቸው። ይህም እንደ ህመሙ አይነት መድኃኒቱም ሆነ መድሀኒቱን ለማግኘት የሚደረገው ሂደት የተለያየ ነው። ይህን በተመለከተ ከመጋቢ ሀዲስ ሄኖክ ጋር መጋቢት 3/2016ዓ.ም በተደረገው ቃለ መጠይቅ የሚከተለውን መረጃ ማግኘት ተችሏል።

የቆሎ ተማሪዎች ህመም በሚያጋጥማቸው ወቅት ከህመማቸው ለመዳን ብዙ ነገሮችን ያደርጋሉ። ከዚያ ውስጥ አንዱና ዋነኛው የሰባት ቀኑን ዳዊት በየቀኑ መቶ ጊዜ መድገም፤ድርሳን ሚካኤልን መድገም ነው። ይህም የስርዓተ ጸሎቱን ቅደም ተከተል በጠበቀ መልኩ ይካሄዳል። በተጨማሪም ፀበል ላይ ተጸልዮ ፀበሉን ይጠጣሉ። ሌላው ደግሞ ብዙዎቹ

ባያውቁቱም የተለያዩ ባህላዊ መድሀኒቶችን ማለትም ከቅጠላቅጠል ወይም ከስራስር የሚቀመጡ መድሀኒቶችን አንዳንድ ጊዜ ይጠቀማሉ።

ከነዚያም ውስጥ ለሆድ ህመም የሚጠቀሙት የምድር እምቧይ ወይም እፀ መለኮት እና አቱች ወይም ቶች የሚባሉትን እፅዋቶች በዋናነት ይጠቀሟቸዋል። የመጀመሪያው የምድር እምቧይ ወይም እፀ መለኮት የተሰኘው እፅዋት ስሩ ውስጥ ለውስጥ የሚሄድ ነው። እፅዋቱ በጣም መራራ ቢሆንም የሆድ ህመም ሲያጋጥማቸው ስሩን ነቅለው በማኘክ ወይም በመምጠጥ ህመማቸው እንዲታገስላቸው ያደርጋሉ። ሌላው ደግሞ አቱች ወይም ቶች ነው። ይህ እፅዋት ልክ እንደ የምድር እምቧይ ለሆድ ህመም ወይም ቁርጠት መድኃኒትነት የሚጠቀሙት ነው። ሆኖም ከምድር እምቧይ ወይም ከእፀ መለኮት የሚለየው ስሩን ሳይሆን ግንዱን በማኘክ እና በመምጠጥ ህመማቸውን የሚያስታግሱበት እፅዋት በመሆኑ ነው። ለጉንፋን ህመም መድኃኒት ነው ብለው የሚጠቀሙት እፅዋት "ጭቁኝ" ይባላል። የሚጠቀሙትም ቅጠሉን በማሸተት እና በአግባቡ እሽት አድርገው አፍንጫቸው ውስጥ በማድረግ የጉንፋን በሽታን ይከላከላሉ። ለሰውነት ትኩሳት፣ ለሰውነት መቀረጣጠፍ፣ ለምች እና ለሌሎችም በሽታዎች ቅጠሉን አሽቶ በመጭመቅና ጭማቂውን ከሻይ ጋር የሚጠጡት እንዲሁም በብዙ ሰዎች ዘንድ መድኃኒትነቱ የታወቀው እፅዋት "ዳማክሴ" ይባላል። ሌላው ደግሞ እንጥላቸው ሲወርድ፣ ጉሮሯቸውን ሲታመሙ "ጌሾ" ይጠቀማሉ። አጠቃቀሙም እርጥቡን ቅጠል ከላይ ከላይ ማለትም ሰባት ቀንበጥ ቀንበጡን ወይም ጫፉን በመቁረጥ ማኘክ ለእንጥል ወይም ለጉሮሮ ህመም መድኃኒት መሆኑን መጋቢ ሀዲስ ሄኖክ በአደረጉት ቃለመጠይቅ ገልፀዋል። በተጨማሪም ነጭ ሽንኩርት፣ ማር፣ ፌጦ በማር የመሳሰሉትን ነገሮች በመጠቀም ራሳቸውን ከተለያዩ በሽታዎች ይከላከላሉ ሲሉ መጋቢ ሀዲስ ሄኖክ በሰፊው አብራርተዋል።

ምስል5፦ የቆሎ ተማሪዎች የተለያዩ ህመም ሲያጋጥማቸው ለመድኃኒትነት የሚጠቀሟቸው እፅዋቶች

4.6. የቆሎ ተማሪዎች መኖሪያ ቤት ሁኔታ

አንድ ማህበረሰብ ካለው እሴታዊ ባህል መካከል አንዱ የመኖሪያ ቤት አሰራር ነው። የቆሎ ተማሪዎች አኗኗርን ስንመለከት የመኖሪያ ቤታቸውን ሁኔታ ማንሳት ወሳኝ ነው። መኖሪያ ቤታቸው ከጥንት ጀምሮ ያለውን ትውፊት የሚያሳይ ነው። በዚያ ዘመን የነበረውን ትውፊታዊ ስርዓት ሳይለቅ ከዘመን ዘመን በማስተላለፍ በዚህ ዘመን ለሚገኙት የቆሎ ተማሪዎች በማስረከብና እነሱም ልክ እንደ ቀድሞ አባቶቻቸው ስርአቱን በመጠበቅ ለቀጣዩ ትውልድ

ማስተላለፍ እንዳለባቸው በመገንዘብ እሴቶቻቸውን ጠብቀው ይኖራሉ። በዚህ በቆሎ ተማሪዎች መኖሪያ ቤት ዙሪያ የተማሪዎቹ መምህር የሆኑት መምህር መንግስቱ የሚከተለውን ብለዋል።

የቆሎ ተማሪዎች ቤት አሰራር እንደየአቅማቸው ይለያያል። በዚህ በአንሳስ ማርያም ያሉትን ቤቶች ስንመለከት የድሮዎቹ በግንብ፣ በድንጋይ የተሰሩ ጎጆ ቤቶች ናቸው። በዚህ ወቅት ዘመኑን ያማክላ የቤት አሰራር አላቸው። ይህም ከታች በብሎኬት ተሰርቶ ከላይ ደግሞ በሰንበሌጥ ተደርጎ ጎጆ ቤት ይሰራል። በዚህ ዘመን ያለውን ከጥንታዊው የቤት አሰራር አንፃር ስናየው ትውፊታዊ ስርአቱን እንደጠበቀ የተወሰነ ማሻሻያ የተደረገለት የቤት አሰራር ነው ብለው መምህሩ ገልፀውልናል። ምክንያቱም የጎጆ ቤቱ የአሰራር ቅርፅና የመስሪያ ቁሳቁሶቹ በተለይም የጎጆ ቤቱ የላይኛው አሰራር በሁለቱም (የድሮውም የአሁኑም) ተመሳሳይ መሆኑ አንዱ የጥንታዊ ትውፊታዊ ባህልን ማሳያ ነው። አክለውም የተለያዩ ማለትም እንደየትምህርት ቤቱ ከጎጆ ቤቱ ባለፈ በተለይም የትርጓሜ ትምህርት ቤት አንዳንድ ቦታዎች ላይ መስሪያ ቤቱም ስለ ሚያግዛቸው ለየት ባለ መልኩ ቆርቆሮ ቤት ወይም ህንፃ የሚሰራበት አጋጣሚ አለ። ሌሎቹ ግን የንባብ፣ የቅኔ፣ የአቋቋም ትምህርት ቤቶች ብዙ ጊዜ በየትኛውም ቦታ በተመሳሳይ መልኩ ጎጆ ቤቶች ናቸው። እነዚህ ጎጆ ቤቶችም ከሌሉ በአግባቡ ልክ እንደ ትክክለኛ ቤት የተሰሩ መቃብር ቤቶችን ለመማሪያ ማስተማሪያ የመጠቀም ሁኔታም አለ። ጎጆ ቤቶቹም ሲሰሩ የቀድሞውን ስርዓት በመጠበቅ ቢያንስ አንድ ጎጆ ቤት አራት ሰው እንዲይዝ ተደርጎ ይሰራል። አልፎ አልፎ ሁለትም ሶስትም በአጠቃላይ ግን ከአራት ሰው ባልበለጠ መልኩ የሚይዝ ሆኖ ይሰራል። የቤቱም ሁኔታ ውስጣዊ ና ውጫዊ ገፅታው የተለያየ ነው።

ምስል6፦ የቀድሞ የቆሎ ተማሪዎች ጎጆ ቤትን የሚያሳይ ከአንሳስ ማርያም ደብር የተገኘ

ከላይ መምህር መንግስቱ ስለ የቆሎ ተማሪዎች መኖሪያ ቤት በሰፊው እንደገለፁት ጥንት የነበረውን ትውፊታዊ ስርዓት እንደጠበቁ ከዚህ ዘመን ጋር እያገናኙ ጥሩ የሆኑ መኖሪያ ጎጆ ቤታቸውን ይሰራሉ። ይህም ተማሪዎቹ እንደየ አቅማቸው የተለያዩ የብሎኬት ጎጆ ቤቶች፣ የድንጋይ ጎጆ ቤት፣ አንዳንዴም የቆርቆሮ ህንፃ ቤቶች የመሳሰሉትን ይሰራሉ። እነዚህ የተለያዩ ቤቶች ከተለያዩ ግብዓት መሰራታቸውም ከአቅም አንፃር ነው እንጂ የተለየ አስተምህሮ ወይም ስርዓት ኖሮት እንዳልሆነ መምህር መንግስቱ በሰፊው ገልፀዋል።

ምስል 7፦ በዚህ ዘመን ያለውን የቆሎ ተማሪዎች ጎጆ ቤት የሚያሳይ ከአንሳስ ማርያም ደብር የተገኘ

ይህ ጎጆ ቤት እንደሚታየው ከታች በብሎኬት ቢሰራም የጥንቱን ትውፊታዊ ስርዓት ግን የጠበቀ መሆኑን ከተሰራበት ግብዓት መረዳት ይቻላል። ምክንያቱም ይህ ግብዓት ከላይ የተሰራበ ሰንበሌጥ በመሆኑ ነው። ይህም ቀድሞ ከነበረው ጎጆ ቤት ጋር እንዲመሳሰል ያደርገዋል። በአጠቃላይ ከላይ ከቀረቡት መረጃዎች መረዳት እንደሚቻለው የቆሎ ተማሪዎች አኗኗር ከሌላው ማህበረሰብ በአለባበስ፣ አመጋገብ፣ በዓላት አከባበርና ከማህበረሰቡ ጋር ባላቸው መስተጋብር ሁሉ የተለየና የራሳቸው የሆነ እሴታዊ መገለጫ እንዳላቸው የሚያመለክት ነው።

ምስል8፡ የቆሎ ተማሪዎች ቤትን ውስጣዊ ገፅታ የሚያሳይ

ይህ ውስጣዊ ገፅታ እንደሚታየው ከላይና ከታች ተከፋፍሏል። እሱም የራሱ የሆነ አገልግሎት አለው ከታች ያለው የተለያዩ ቁሳቁሶች(ጫማ፣ጀሪካን፣እንጨት...) ይገኙበታል። የላይኛው ደግሞ ለመኝታቸው የሚጠቀሙት ነው። እንደሚታየው የተለያዩ ሽራዎች፣ ማዳበሪያዎች፣ ፎጣዎች ተነጥፈዋል፤ ተጋርደዋል። ምስሉ ላይ እንደሚታየው በማዳበሪያ ተቋጥሮ የተንጠለጠለው ደግሞ ለመኝታቸው ብቻ የሚጠቅም/መኝታ ሰዓት ሲደርስ የሚያወርዱትና የሚጠቀሙት የልብስ ዝርያ ነው። ይህም በማዳበሪያ መቋጠሩ፣ መሰቀሉ(ንፅህናውን የጠበቀ እንዲሆን ወይም እንዳይቆሽሽ በማሰብ መሆኑ...ባህላዊ እሴት የሚንፀባረቅበት ነው።

ምስል9፡ የቆሎ ተማሪዎች ቤትን ውጫዊ ገፅታ የሚያሳይ

ምዕራፍ አምስት

ማጠቃለያና የይሁንታ ሃሳብ

5.1 ማጠቃለያ

ይህ ጥናት በደብረ ብርሃን ከተማ አንሳስ ማርያም ቤተክርስቲያን የሚገኙ የቆሎ ተማሪዎች የአኗኗር ዘይቤ ፎክሎራዊ ገፅታ ትንተና ላይ ያተኮረ ነው። ይህቺ ደብረ ብርሃን ቅድስት ሥላሴ ቤተ ክርስቲያን ስር የምትገኝ ነች። በመሆኑም ከሌሎቹ የቆሎ ተማሪዎች ከሚገኙባቸው አድባራት፡ጠባሴ መድኃኔ ዓለም፣ቅዱስ ኡራዌል እና ቅዱስ ዮሀንስ አብያተ ክርስቲያናት ካሉት የቆሎ ተማሪዎች ይልቅ ትውፊታቸውን ጠብቀው ያሉት በአንሳስ ማርያም ደብረ ስለሆነ ለጥናቱም አመቺ በመሆኑ ተመራጭ ሆኗል። ጥናቱ በእነዚህ ተማሪዎች ዙሪያ ሲካሄድ በቆሎ ተማሪዎች አኗኗር ዙሪያ ያሉትን ጉልህ ፎክሎራዊ ገፅታዎች የትኩረት አቅጣጫው በማድረግ ነው።

በዚህ መሰረት ጥናቱ በምልከታ፣በቃለ መጠይቅና በተተኪሪ ቡድን ውይይት የተገኙትን መረጃዎች በገለፃና በትንተና አቅርቧል። መረጃዎቹም ከየበላይ የቆሎ ተማሪዎች መምህራን ጀምሮ እስከ ማህበረሰቡ ድረስ ባሉት የተሰበሰቡ ናቸው። ከጥናቱ አላማና የትኩረት አቅጣጫ ጋር አብረው የሚሄዱት መረጃዎች ተጣርተውና ተመርጠው በጥናቱ የመረጃ ትንተና ክፍል ውስጥ ተብራርተው ቀርበዋል።

በመረጃ ትንተና ክፍሉ ውስጥ ተተንትነው የቀረቡት መረጃዎችም የቆሎ ተማሪዎች አለባበስና አመጋገብ፣ የበዓላት አከባበር፣ ሀገር በቀል እውቀት፣ ማህበረሰቡና የቆሎ ተማሪዎች ያላቸው መስተጋብር እንዲሁም የመኖሪያ ቤታቸው ሁኔታ የአዎንታዊ ተግባር (የጥሩ ምግባር መገለጫ) እና የጥንታዊ ትውፊት ነፃነት ሆነው ተገኝተዋል። ከምንም በላይ እነዚህ የቆሎ ተማሪዎች ከጥንት ጀምሮ ከትውልድ ትውልድ ሲተላለፍ የቆየውን ትውፊታዊ ሂደት ጠብቀውና ስርዓቱን አክብረው መቆየታቸው አንዱ የመልካም መስተጋብር ውጤት መሆኑን ያሳያል። ለዚህም እንደ ግብዓት የሚጠቀሱት፡የእርስበእርስ መረዳዳት፣ መታዘዝ፣ መተሳሰብ፣ ኃላፊነትን በአግባቡ የመወጣት፣ መብትና ግዴታን ጠንቅቆ የማወቅ፣ ተጠያቂነትን የማስፈን የሚሉት ተጠቃሽ ናቸው። በአጠቃላይ ሰበዓዊና ማሕበረሰባዊ ስርዓት የረቀቀበት የአኗኗር ሁኔታ መሆኑን ከላይ ከተጠቀሱት ግብዓቶች መረዳት ይቻላል። በቆሎ ተማሪዎች አኗኗር

ዘይቤ ውስጥ ምንም ነገር ያለ ህግና ደንብ እንደማይሆንና ለዚህም የህግ አፈፃፀም ሂደቶችና የህግ አስፈፃሚዎች ቁርጠኝነት ታክሎበት የቆሎ ተማሪዎች ከእኩይ ተግባር ርቀው በሰናይ ምግባር ታንፀው የሚኖሩበት ሁኔታ ይበል የሚያስኝ ነው።

ከእነዚህ የጥንት ዘመን ታሪክ ካላቸው የቆሎ ተማሪዎች ጋር ለረጅም ጊዜ ቆይቶ ለሚያጠና ተመራማሪ በርካታ ጉዳዮችን መዳሰስ እንደሚችል መረዳት ይቻላል። ከእነዚህም መካከል በስነ ማህበረሰብ ዘርፍ የማህበረሰብ ጥናት ባለሙያዎች የማህበረሰብ ጥናት ዘዴን ሲቀርፁ የእነዚህ የተማሪዎችን የአኗኗር ብሂል ቢያካትቱ ትውፊታዊ ስርዓቱንም አጉልቶ ከማሳየት አንፃር የላቀ ሚና እንደሚኖረው ማወቅ ይቻላል።

5.2 የይሁንታ ሃሳብ

የጥንታዊ ሐዋርያት የዘመን ውጤት የሆኑት የቆሎ ተማሪዎች ግብረ ገባዊ ሕይወት(መተሳሰብ፣እርስበእርስ መደጋገፍ፣ ታዛዥነት፣ የመልካም ባህሪ ባለቤትነት) በጥቅሉ ስርዓታዊ የአኗኗር ዘይቤያቸው ለሌላውም ማህበረሰብ ጥሩ ምሳሌ በመሆኑና ለቀጣዩ ትውልድም የሚተላለፍ ስለሆነ ይሁንታ የሚቸረው ነው።

እነዚህ ተማሪዎች አለባበሳቸውና አመጋገባቸው፣ የበዓላት አከባበራቸው፣ የሀገር በቀል እውቀታቸው፣ ከማህበረሰቡ ጋር ያላቸው መስተጋብር እንዲሁም የመኖሪያ ቤታቸው ሁኔታ ሁሉ ባህልን፣ ትውፊትን በአግባቡ ከመጠበቅ አኳያ ያላቸው አስተዋፅኦ ከፍተኛ ስለሆነ ይበል የሚያስኝ ነው። በተለይም ከበዓላት አከባበራቸው ጋር ተያይዞ ለማህበረሰቡ የግብዣ ጥሪ ለማድረግ የሚያከናውኑት የእርስበእርስ ትብብር ይሁንታን የሚያስገኝ ነው። በተለይም ከሀገር በቀል እውቀታቸው ጋር ተያይዞ ከእነሱ አልፎ ለሌላው ህብረተሰብ የሚተርፍ ችሎታ እንዳላቸው መረዳት ይቻላል። እነዚህ የቆሎ ተማሪዎች የራሳቸው የሆነ ተሰጥኦ አላቸው። ስለዚህ ይህን ተሰጥኦ(ብቃት) የሚመለከተው አካል ሁሉ ኃላፊነቱን በመውሰድ አገራዊ ጥቅምን ማስፋፋት ቢቻል ጥሩ ነው። ለዚህም በቅድሚያ የቆሎ ተማሪዎችን ችግራቸውን በመረዳትና ምን ምን ነገሮችን ማግኘት እንደሚፈልጉ ጠንቅቆ በማወቅ ችግራቸውን የመፍታት ሂደት ቢኖር ተመራጭ ይሆናል።

የቆሎ ተማሪዎች እጅግ የረቀቀና የመጠቀ የእውቀት ባለቤት ናቸው። ሆኖም ግን ይህን የእውቀት ሀብት ለሌላው ትውልድ ብሎም እስከ አገር ደረጃ የሚተርፈውን ብቃታቸውን

እውቅና ከመስጠት ጀምሮ እስከ ዘርፈ ብዙ አገልግሎት ላይ እንዲውሉ የማድረግ ተግባር ቢከናወን እጅግ የላቀ ጥቅም እንደሚያስገኙ መገንዘብ ያስችላል። ስለዚህ በተለይ የቅርብ ኃላፊዎችና ተጠሪዎች የኔነት ስሜት ተሰምቷቸው ጥሩ ደረጃ ላይ እንዲደርሱና ከእውቀት ሀብታቸው ተካፋይ የመሆን ድርሻን ቢፈጥሩ "የጋን ውስጥ መብራት" ከመሆን የመታደግ ሁኔታ ስለሚፈጠር እንደዚህ አይነት እድል ቢመቻችላቸው መልካም ነው።

ዋቤ ፅሁፎች

ሀብተማርያም ወርቅነህ።(1963)።*ጥንታዊ የኢትዮጵያ ትምህርት።* አዲስ አበባ፣ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ድርጅት።

መሰረት ከበደ። (2004)። *Change And Survival In The Oral Poetry Of The Temari* የኤምኤ ድግሪ ማሟያ ፅሁፍ። የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ጥናት መዕሄት፤ የማህበረ ቅዱሳን ጥናትና ምርምር ማእከል።

መርሻ አለሽኝ። (2011)። *በእንተ ስማ ለማርያም።* አዲስ አበባ፣ፋር ኢስት ትሬዲንግ።

ሰለሞን ተሾመ። (2007)። *የፎክሎር ምንነትና የጥናቱ የትኩረት አቅጣጫ።* አዲስ አበባ፣ፋርኢስት ትሬዲንግ።

በላይነህ ደሴ። (1999)። የቅኔ ቆጠራ፣ነገራና ዘረፋ በተመረጡ የጎጃም ጉባኤዎች። ለኤም ኤ ዲግሪ ማሟያ የቀረበ ፅሁፍ። የኢትዮጵያ ቋንቋዎችና ስነ ፅሁፍ ክፍል፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ።(ያልታተመ)

ኪዳነ ማርያም ጌታሁን። (1980)። *ጥንታዊ የቆሎ ተማሪ።* አዲስ አበባ፣ትንሳኤ ዘጉባኤ ማተሚያ ቤት።

ኪዳነ ወልድ ክፍሌ። (1948)። *መፅሀፈ ሰዋሰው ወግስ ወመዝገበ ቃላት ሐዲስ።* አዲስ አበባ፣አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት።

የኔ አሳብ የሰራህ። (2004)። የቆሎ ተማሪዎች ህይወት ፎክሎራዊ ዕይታ በፍኖተ ሰላም አካባቢ። ለኤም ኤ ዲግሪ ማሟያ የቀረበ ፅሁፍ። የኢትዮጵያ ቋንቋዎችና ስነ ፅሁፍ ክፍል፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ።(ያልታተመ)

ያለው እንዳወቀ። (1998)። *የምርምር መሰረታዊ መርሆዎችና አተገባበር።* አዲስ አበባ፤ አልፋ አታሚዎች።

አለሙ ኃይሌ። (2007)። *የኢትዮጵያ ታሪክ።* አዲስ አበባ፤ ግራፊክ ማተሚያ ቤት።

ፈቃደ አዘዘ።(1991)። *የስነ ቃል መምሪያ።* አዲስ አበባ፤ አልፋ አሳታሚዎች።

Dan,Amos.(1993). *Context In Context*. Western States Folklore Society,New Delhi, South Asian Publishers.

Dundes.(1969).*Interpreting Folklore*.Indiana University Press,Bloomington.

Finnegan Ruth.(1970). *Oral Litration In Africa*.Keriyu,Oxford University press.

Glassie henry.(1968). *Tradition*. Philadelphia univ Of pennsylvania press.

- Larry Danielson.(1994).*Family folklore studies*; Lexington,vol. 51,Iss.1.
- Nancy Kingsbury And Jhon,Scanzony.(1993). Social Structures And Function195.
- Parsons Etal(1993).The Role Of Structural Functionalism,23.
- Pankhurst R. (1966). Some factors Depressing the standard of living of Pesants in Tradational Ethiopia. Journale of Ethiopian Studiws Vol. 32.
- Richard Bauman.(1969) *Toward A Behavioral Theory Of Folklore*. A Reply To Roger Welsch.JAF,Vol.82,No.324
- Richard Dorson.(1972). *Concepts Of Folklore And Folk Life Studies.Folklore Folklore And Folk Life An Introduction*.
- Sweterlich Richard.(1997). Custom in Thomas A.Green(ed).Folklore, An Encycolopedia of Beliefs.Customs. Takes Music and Art.Pp 168-172 California. ABC-CLIO.
- William John Thoms(1846).*Coining the term "Folklore"*.

አባሪ፡አንድ

ቁልፍ መረጃ አቀባዮች ስም ዝርዝር

ተ.ቁ	የመረጃ አቀባዩ ስም ዝርዝር	ፆታ	ዕድሜ	ስራ
1	መጋቢ ብሉይ ወአዲስ መምህር ሄኖክ አበበ	ወ	48	የብሉይት፣ ሐዲሳትና አቡሻሽር ትርጓሜ መምህር
2	ቀሲስ ሽፈራው አስራት	ወ	41	የስብከተ ወንጌል ኃላፊ
3	መምህር ምህረት በለጠ	ወ	43	የቅኔ መምህር
4	ዲ/ን አብርሃም አልታዩ	ወ	24	ከእንሳሮ የመጣ የብሉይ ኪዳን ተማሪ
5	ዲ/ን ዳንኤል ግርማቸው	ወ	23	ከጎንደር የመጣ የሀዲስ ኪዳን ተማሪ
6	ዲ/ን እያሱ ቤዛ	ወ	25	ከትግራይ የመጣ የብሉይ ኪዳን ተማሪ
7	ዲ/ን ሠምረ አብ	ወ	24	ከባሌ የመጣ የዜማ ተማሪ
8	ዲ/ን ገብረ ዓድቅ	ወ	26	ከባሌ ጎባ የመጣ የዜማና የቅኔ ተማሪ

አባሪ፡ሁለት

የንዑስ መረጃ አቀባዮች ስም ዝርዝር

ተ.ቁ	የመረጃ አቀባዩ ስም	ፆታ	ዕድሜ	የሚኖርበት አካባቢ	ስራ
1	መጋቢ ብሉይ ወአዲስ መምህር ሄኖክ አበበ	ወንድ	48	ቀበሌ 04	የብሉይ ጥራትና አብሻኸር ትርጓሜ መምህር
2	ቀ/ስ ሽፈራው አስራት	ወንድ	38	ቀበሌ 07	የስብከተ ወንጌል ኃላፊ
3	መምህር መንግስቱ	ወንድ	45	ቀበሌ 04	የቆሎተማሪዎች የአቋቋም መምህር
4	አቶ ከፈለኝ መኮንን	ወንድ	42	ቀበሌ 04	የመንግስት ሰራተኛ
5	ወ/ሮ ወ.ዴ ክፍሌ	ሴት	35	ቀበሌ 04	የመንግስት ሰራተኛ
6	ወጣት ቅድስት ደምስ	ሴት	23	ቀበሌ 07	የአካባቢው ነዋሪ
7	ወጣት ቸኮለ አበበ	ወንድ	21	ቀበሌ 04	የአካባቢው ነዋሪ

አባሪ-ሶስት

ደብዳቤዎች

